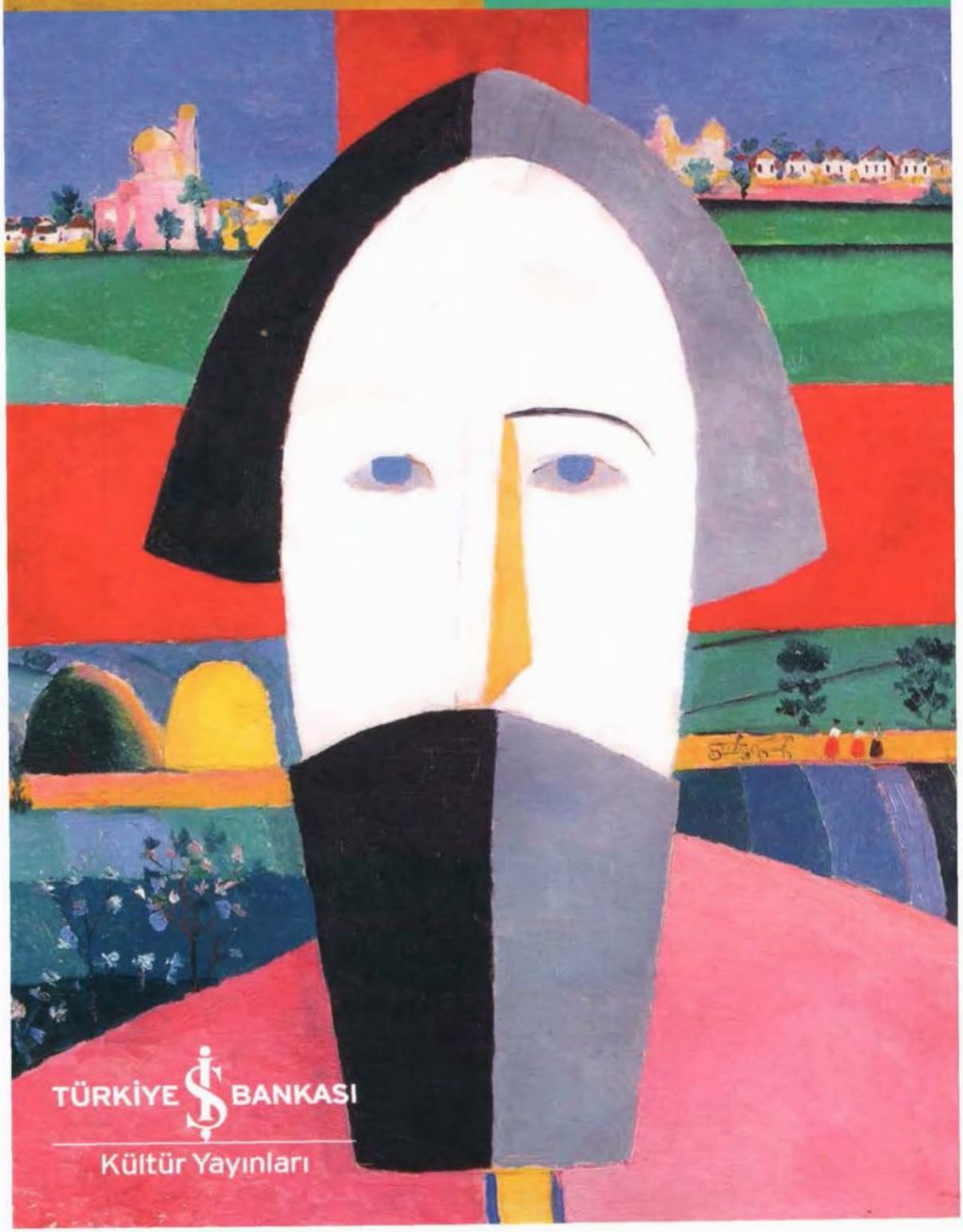
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 134

ANTON ÇEHOV

HAYATIM

BİR TAŞRALININ HİKÂYESİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
YULVA MUHURCİŞİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 4524

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV
HAYATIM
BİR TAŞRALININ HİKÂYESİ

ÖZGÜN ADI
МОЯ ЖИЗНЬ
РАССКАЗ ПРОВИНЦИАЛА

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
KORHAN KORBEK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
PELİN MESTÇİ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM HAZİRAN 2019, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-858-2

BASKI: DÖRTEL MATBAACILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Zafer Mah. 147. Sok. 9-13A Esenyurt İstanbul
Tel. (0212) 565 11 66 Sertifika No: 40970

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: YULVA MUHURCİŞİ

Lisans derecesini 2011 yılında İ.Ü. Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan aldı. Yüksek lisansını aynı bölümde Rus Ressam Nikolay Ge'nin yaratıları ve ikonografik çözümlemeler üzerine, ikinci yüksek lisansını St. Petersburg Devlet Üniversitesi, Yabancı Dil Olarak Rusça Bağlamında Rus Dili ve Kültürü Bölümü'nde sanat tarihi metinlerinde dilsel araçların kullanım özellikleri üzerine yaptı. İ.Ü. Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda doktora çalışmalarına devam etmekte ve araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. İskender Tzitaşi'nin *İskender Tzitaşi'den Mektuplar – Sovyet Dönemi, Kızıl Lazistan, Laz Okulları*, Nikolay Marr'ın *Lazistan'a Yolculuk*, Anton Çehov'un *Altıncı Koğuş* ve Vasili Grossman'ın *Taşlar Ülkesine Yolculuk* adlı kitaplarını çevirmiştir.

Modern
Klasikler
Dizisi - 134

Anton Pavloviç Çehov

Hayatım

Bir Taşralının Hikâyesi

Rusça aslından
çeviren: Yulva Muhurcişi

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

I

Amir bana "Sırf kıymetli babanıza duyduğum saygıdan ötürü burada tutuyorum sizi, yoksa çoktan uçurmuştum buradan," –dedi. Ben de ona "Uçabileceğimi farz ederek beni ziyadesiyle yüceltiyorsunuz ekselansları," –diye yanıt verdim. Biraz sonra "Bu beyefendiyi alıp götürün, sinirlerimi bozuyor," dediğini işittim.

İki gün sonra kovulmuştum. Böylece, kendimi yetişkin biri olarak gördüğüm bütün bu süre zarfında dokuz görev değiştirmiş oldum. Bu da şehrimizin mimarı olan babama büyük keder veriyordu. Çeşitli devlet dairelerinde hizmet ettim, ancak bu dokuz görevin dokuzu da tıpkı su damlaları gibi birbirine benziyordu. Sürekli oturmak, yazmak, saçma sapan veyahut kaba görüşlere kulak vermek, kovulacağım ana kadar beklemek zorundaydım.

Yanına gittiğimde babam gözlerini kapamış, koltuğun içine gömülmüş bir halde oturuyordu. Tıraş edilmiş kısımları koyu mavi lekelerle kaplı, bir deri bir kemik kalmış, kupkuru yüzünde (yüzü yaşlı bir Katolik orgcusunu andırıyordu) uysallık ve teslimiyet ifadesi okunuyordu. Selamıma karşılık vermeden, gözleri kapalı:

— Sevgili eşim, annen hayatta olsaydı, şu yaşamakta olduğun hayat onun için daimi bir sıkıntı kaynağı teşkil ederdi, –dedi.– Onun bu zamansız ölümünde Tanrı'nın tak-

dirini görüyorum. Senden rica ediyorum, bedbaht oğlum, söyle bana, seninle ne yapayım? –diye devam etti gözlerini açarak.

Önceleri, daha gençken ailem ve tanıdıklarım benimle ne yapmaları gerektiğini bilirlerdi. Bazıları askerliğe gönüllü yazılmamı, bazıları eczanede çalışmamı, bazıları da telgraf dairesinde iş bulmamı salık verirdi. Şimdi ise yirmi beş yaşını çoktan geçip şakaklarım bile ağarmışken, gönüllü askerlik görevimi çoktan bitirmiş, eczanede çalışıp telgraf dairesindeki işten de çıkmışken, bütün dünyevi olasılıkları tüketmişim gibi geliyordu. Artık beni gördüklerinde tavsiyede bulunmuyorlar, bunun yerine ya içlerini çekiyorlar ya da kafalarını sallıyorlardı.

— Kendinle ilgili? ne düşünüyorsun? –diye devam ediyordu babam.– Senin yaşındaki genç insanlar çoktan sağlam sosyal mevkilere sahip oldular. Bir de kendine bak! Bir proleter, bir dilenci gibi babanın sırtından geçiniyorsun!

Ve her zaman olduğu gibi bugünün genç insanlarının inançsızlıktan, materyalizmden, gereksiz kendini beğenmişlikten ötürü mahvolduklarından; gençleri dinden ve sorumluluklarından soğuttuğu için amatör tiyatro oyunlarının yasaklanması gerektiğinden söz açmaya başladı.

— Yarın birlikte iş yerine gideceğiz ve amirinin önünde özür dileyip ona itinayla hizmet edeceğine dair söz vereceksin, –diye bitirdi sözlerini.– Sosyal bir statün olmadan tek bir gün bile geçirmemelisin.

Bu konuşmadan hiçbir iyi sonuç beklemeden inatçı bir tavırla:

— Sizden beni dinlemenizi rica ediyorum, –dedim.– Sizin sosyal statü olarak adlandırdığınız şey sermayenin ve eğitimin meydana getirdiği bir ayrıcalıktır. Fakirler ve eğitimsizler de bedensel emek sarf ederek rızklarını çıkarabiliyor. Bu durumda ben neden istisna olayım ki?

Babam rahatsız bir halde:

— Sen bedensel emekten bahsetmeye başladığın an söylediklerin kulağa o kadar aptalca ve bayağı geliyor ki! –dedi.– Anla artık, seni aptal, anla, beyinsiz kafa, kaba fiziksel güçten başka seni bir eşekten ya da sürüngenden ziyadesiyle ayıran ve Tanrı'ya yaklaştıran ilahi bir ruha, kutsal ateşe de sahipsin! Bu ateşi binlerce yıldır en iyi insanlar ellerinde tuttu. Babanın dedesi General Poloznev, Borodino Muharebesi'nde savaştı; deden şairdi, hatipti, soylu kesimin önde gelen ismiydi; amcan pedagogdu ve nihayetinde ben, baban, mimarım! Bütün Poloznev'ler kutsal ateşi sırf sen onu söndüresin diye korumadılar!

— Adaletli olmak gerek, –dedim.– Milyonlarca insan ağır işlerde çalışıyor.

— Bırak da çalışsınlar! Başka bir şey yapmaya becerileri yok da ondan! Herkes, en kalın kafalı ya da bir suçlu bile bedensel emek harcayarak çalışabilir. Bu emek türü bir kölenin ve barbarın ayırt edici özelliğidir. Ateş ise ancak pek azının yazgısına bahşedilmiştir!

Konuşmayı devam ettirmenin bir faydası yoktu. Babam kendine hayranlık besliyordu, yalnızca kendi ağzından çıkanların inandırıcı bir özelliği vardı. Üstelik bedensel emekten söz ederken takındığı kibirli tavrının temelinde kutsal ateşe dair kaygılarından çok, işçi olduğumda şehirdeki herkesin diline düşeceğime dair beslediği gizli korku olduğunu gayet iyi biliyordum.

Asıl önemli olan ise yaşıtlarımın hepsinin üniversiteyi çoktan bitirip iyi bir yolda yürümeleriydi. Devlet Bankası'nın büro amirinin oğlu çoktan sekizinci dereceden memur olmuştu. Ailenin tek oğlu olan bense hiçbir şey olamamıştım! Konuşmayı devam ettirmenin bir faydası yoktu, hoş olmazdı ama ben hâlâ oturuyor, nihayetinde beni anlayacaklarını ümit ederek söylenenlere zayıf itirazlarla karşı çıkıyordum. Halbuki bütün mesele açık ve netti: Bir lokma ekmeği nasıl kazanacağımla ilgiliydi. Lakin meselenin

basitliğini görmüyorlar; bunun yerine ifadelerini sahte bir şirinlikle yuvarlayarak bana Borodino'dan, kutsal ateşten; vakti zamanında kötü ve yapmacık şiirler yazan, unutulmuş bir şair olan amcamdan söz ediyorlar, beni kaba bir tabirle beyinsiz ve aptal bir insan olarak adlandırıyorlardı. Oysa beni anlamalarını o kadar isterdim ki! Bütün bunlara rağmen babamı ve kız kardeşimi severim. Onlara her konuda danışma huyum çocukluğumdan beri içime işlemiş durumda. Bu huyum içimde öyle sağlam bir yer edinmiş ki günün birinde ondan kurtulabileceğimden şüpheliyim. İster haklı olayım ister suçlu, onları kederlendirmekten sürekli korkarım. Şimdi de babamın bir deri bir kemik kalmış boynu heyecandan kızardığı için felç geçirmesinden korkuyorum.

— Havasız bir odada oturup yazıları kopya etmek, daktiloyla rekabet halinde olmak benim yaşlarımdaki bir insan için utanç verici ve küçük düşürücü bir durum, –dedim.– Burada kutsal ateşin konusu edilebilir mi?

— Yine de bu bir zihin işi, –dedi babam.– Ancak yeter artık, bu konuşmaya bir son verelim. Her hâlükârda seni ikaz ediyorum: Tekrar işine geri dönmezsen ve bu rezil heveslerine devam etmeyi sürdürürsen benim ve kızımın sevgisinden yoksun kalırsın. Tanrı şahidim olsun ki seni mirasımdan mahrum bırakırım!

Hayatım boyunca riayet edeceğim dürtülerin bütün saflığını göstermek amacıyla, tamamen içtenlikle:

— Miras konusu benim için bir önem arz etmiyor. Peşinen mirasın tamamını reddediyorum, –dedim.

Hiç beklemediğim halde, söylediğim sözler babamı nedense oldukça gücendirmişti. Kıpkırmızı oldu.

— Benimle böyle konuşmaya cüret dahi etme, seni aptal! –diye bağırdı ince, cırlak bir sesle.– Alçak herif! –Hızlıca, ustalıkla ve alışkın bir hareketle yanağıma iki tokat indirdi.– Haddini aşmaya başladın!

Çocukken babam beni dövdüğünde esas duruşta ayakta dikilmek ve yüzüne bakmak zorundaydım. Şimdi beni döverken büsbütün şaşkınlık içindeydim. Sanki hâlâ çocukmuşum gibi dik duruyor, gözlerine doğrudan bakmaya çabalıyordum. Babam yaşlı ve çok zayıftı, ama ince kasları deri bir kemer gibi sağlam olmalıydı, zira vurduğu zaman canımı çok acıtıyordu.

Geri geri giderek antreye kadar çıktım. Burada da şemsiyesini kaparak başıma ve omuzlarıma birkaç kez vurdu. Bu esnada kız kardeşim gürültünün nereden geldiğini öğrenmek için misafir odasının kapısını aralamıştı, ancak beni korumak için tek bir kelime bile etmeden yüzünde korku ve acıma dolu bir ifadeyle geri gitti.

Daireye dönmeyip yeni bir iş hayatına başlamaya dair içimde sarsılmaz bir kararlılık vardı. Geriye yalnızca iş türünü seçmek kalmıştı. Bu da bilhassa zor görünmüyordu zira kendimi güçlü, dayanıklı, en ağır işin üstesinden gelebilecek bir adam gibi görüyordum. Açlıkla, pis kokularla, hoyrat koşullarla, durmadan para kazanma ve bir lokma ekmek elde etme düşünceleriyle dolu tekdüze bir iş hayatı duruyordu önümde. Kim bilir, Bolşaya Dvoryanskaya Caddesi üzerinde işten dönerken zihinsel emek vererek yaşamını sürdüren Mühendis Doljikov'a belki de defalarca haset edecektim. İleride çekeceğim bütün bu zorlukları şimdi düşünmekten yine de keyif alıyordum. Bir zamanlar kendimi kâh bir öğretmen kâh bir doktor kâh bir yazar olarak düşleyerek düşünsel faaliyetlerle uğraşmayı hayal ederdim, ama bunlar hayal olarak kaldı. Örneğin tiyatro ve okuma gibi düşünsel zevklere yatkınlığım olabildiğince gelişmişti ancak zihinsel emek harcamaya kabiliyetimin olup olmadığını bilmiyorum. Lisede Yunancaya karşı konulmaz bir tiksinti duyuyordum. Bu yüzden beni dördüncü sınıftan almak zorunda kaldılar. Uzun süre gelip giden eğitmenler beni beşinci sınıfa hazırlıyorlardı. Daha sonrasında günün büyük bir kısmını boş boş geçirerek çeşitli daireler-

de hizmet ettim. Yine de bunun zihinsel bir emek olduğunu söylüyorlardı bana. Eğitim ve memuriyet sahasındaki çalışmalarım ne bir zihinsel gerginlik, ne bir yetenek, ne kişisel bir özellik, ne de ruhun yaratıcı bir dürtüsünü gerektiriyordu. Mekanik bir çalışmaydı bu. Böylesi zihinsel bir emeği fiziksel emekten aşağı koyar, küçümserim. Bu emek türünün başıboş, kaygısız bir hayatın gerekçesi olabileceğini bir dakikalığına bile düşünmem zira aldatmacadan başka bir şey değil, başıboşluğun türlerinden biridir kendisi. Gerçek zihinsel emeğin ne olduğunu büyük bir ihtimalle hiçbir zaman bilemedim.

Akşam çökmüştü. Bolşaya Dvoryanskaya Caddesi'nde yaşıyorduk. Burası kentin ana caddesiydi. Şehirde düzgün bir park olmadığı için bizim *beau monde** akşamları burada gezintiye çıkardı. Bu sevimli cadde kısmen parkın yerini alıyordu çünkü caddenin her iki tarafında da özellikle yağmur yağdıktan sonra etrafa hoş kokular yayan kavak ağaçları yetişmişti. Çitlerin ve binaların önündeki küçük bahçelerin üzerinden akasyalar, uzun leylak fidanları, kuş kirazı ve elma ağaçları sarkıyordu. Mayıs alacakaranlığı, gölgeleri yere düşmüş narin taze bitkiler, leylak ağaçlarının kokusu, böceklerin vızıltısı, sükûnet ve sıcak hava... Bahar mevsimi her yıl tekrarlansa da her biri ne kadar yeni ve olağanüstü görünüyordu! Bahçe kapısının önünde durmuş gezenleri izliyordum. Çoğuyla beraber büyümüş, bir zamanlar hep birlikte yaramazlıklar etmiştik. Şimdi ise yakınlarında oluşum onlara rahatsızlık verebilirdi çünkü kötü, modaya uygun olmayan kıyafetler giyiyordum. Oldukça dar pantolonumu ve büyük, sakil çizmelerimi gemicilerin makarnadan vazgeçememesi gibi üzerimden hiç çıkarmadığım söyleniyordu. Buna ek olarak, sosyal bir statüye sahip olmadığım, sık sık ucuz meyhanelerde bilardo oynadığım ve hiçbir şey yapmadığım halde belki de iki defa jandarma subayının önüne çıkarıldığım için şehirde kötü bir üne sahiptim.

---

* (Fr.) Yüksek sosyete. (ç.n.)

Mühendis Doljikov'un sokağın karşısında bulunan büyük evinden piyano sesleri geliyordu. Hava kararmaya başlamıştı, gökyüzünde yıldızlar hareketsiz duruyordu. İşte geniş kenarları yukarı kıvrılmış silindir şapkasıyla babam, kız kardeşimi koluna takmış, selamlara karşılık vererek yavaş yavaş ilerliyordu.

Beni henüz dövdüğü şemsiyesiyle gökyüzüne işaret ederek:

— Bak! –diyordu kız kardeşime.– Gökyüzüne bak! Yıldızların en küçükleri bile birer dünyadır! İnsanoğlu evrenle kıyaslanınca nasıl da bir hiç kalıyor!

Bunu öyle bir ses tonuyla söylüyordu ki sanki bir hiç olduğu için gururlanıyor, bu durum hoşuna gidiyordu. Ne yeteneksiz bir adamdı bu! Ne yazık ki kentimizin tek mimarıydı. Hatırladığım kadarıyla son on beş, yirmi yıldır şehirde tek bir düzgün ev inşa edilmemişti. Babama bir ev planı sipariş ettiklerinde genellikle önce salonun ve misafir odasının taslağını çıkarırdı. Nasıl önceleri enstitü öğrencisi kızlar dans etmeye hep sobanın olduğu yerden başlıyorlarsa babamın sanatsal fikirleri de yalnızca salondan ve misafir odasından doğup gelişebiliyordu. Odaları birbirine kapılarla bağlayarak bunlara yemek odaları, çocuk odaları ve çalışma odalarını ekliyordu. Sonrasında bütün bu odalar kaçınılmaz olarak birer geçit halini alıyor, her birinde fazladan ikişer, hatta üçer kapı oluyordu. Fikirleri belirsiz, oldukça karışık ve olgunlaşmamış olmalıydı ki her defasında adeta bir şeylerin yetmediğini hissederek farklı türde eklentilere başvuruyor, bunları birbirlerine bağlıyordu. Dar sofaları, daracık küçük koridorları, sadece eğilerek durabildiğiniz ve taban döşemesi yerine hamamdaki oturma sıraları gibi üç kocaman basamağın konulduğu asmakata çıkan eğri büğrü küçük merdivenleri şimdi bile görebiliyorum. Mutfak ise kesinlikle evin bodrum katındadır, tonozludur ve tabanı tuğlayla kaplanmıştır. Ön cephenin direngen, sert bir ifadesi vardır. Evin çizgileri cansız, siliktir. Çatı alçak ve basıktır. Kalın ve

adeta tombul bacaların üzerinde mutlaka gıcırdayan siyah rüzgârgüllerinin bulunduğu tel şapkalar olur. Ve babamın inşa ettiği, birbirine benzeyen bütün bu evler nedense onun silindir şapkasını, haşin ve anut görünümlü ensesini belli belirsiz anımsatır bana. Zaman içerisinde babamın yetenek yoksunluğu bütün şehirde alışılan bir durum haline geldi, kök saldı ve şehrin üslubuna dönüştü.

Babam kız kardeşimi Kleopatra diye adlandırmakla başlayarak (beni de Misail diye çağırırdı) bu üslubu onun hayatına da yerleştirmişti. Henüz küçük bir kızken yıldızlardan, antik dönem bilginlerinden, atalarımızdan bahsederek onu korkutuyor; hayatın ve yükümlülüklerin anlamını uzun uzun açıklıyordu. Şimdi de yirmi altı yaşında olmasına rağmen sadece kendi koluna girerek dışarıda yürümesine müsaade ediyor, aynı şeyleri devam ettiriyordu. Nedense er ya da geç, kendisinin kişisel özelliklerine saygısından ötürü kız kardeşimle dünya evine girmeyi arzu eden uygun bir genç adamın ortaya çıkacağını hayal ediyordu. Kız kardeşim ise babama hayranlık besliyor, ondan korkuyor, eşsiz zekâsına inanıyordu.

Etraf tamamen kararmış, sokak yavaştan boşalmıştı. Karşımızdaki evden gelen müzik sesi kesilmişti. Avlunun kapısı ardına kadar açıktı. Küçük çıngıraklarını hafif hafif çıngırdatarak giden troyka sokağın üzerinden oyalanarak geçti. Bu, kızıyla birlikte gezintiye çıkan mühendisti. Yatma vakti geldi!

Evde kendime ait bir odam vardı, ancak avluda tuğladan yapılmış ambarla aynı çatının altındaki bir barakada kalırdım. Bir zamanlar burayı –duvarlarında iri çiviler çakılıydı– muhtemelen koşum takımlarının korunması için inşa etmişlerdi. Şimdi ise kimsenin işine yaramayan bir yerdi. Babam nedense yılda iki kez ciltlettirdiği gazetesini otuz yıldan beri burada saklardı ve kimsenin dokunmasına izin vermezdi. Burada kalarak babamın ve misafirlerinin gözüne seyrek gözüküyordum. Gerçek bir odada kalmazsam ve yemek ye-

meye her gün eve gitmezsem babamın sırtından geçindiğime dair sözleri artık o kadar kırıcı olmaz gibi geliyordu.

Kız kardeşim barakada beni bekliyordu. Babamdan gizli olarak küçük bir parça soğumuş dana etiyle bir dilim ekmekten oluşan akşam yemeğimi getirmişti. Evimizde "ayağını yorganına göre uzat", "damlaya damlaya göl olur" gibi özlü sözler sık sık tekrarlanırdı. Bu basmakalıp sözlerin altında ezilen kız kardeşim de ancak masrafları kısmaya çabalardı. Bu yüzden kötü yemeklerle beslenirdik. Kız kardeşim tabağı masaya koyduktan sonra yatağıma oturarak ağlamaya başladı.

— Misail, –dedi.– Bize neden böyle davranıyorsun?

Yüzünü kapatmadan ağlıyordu. Bu yüzden gözyaşları göğsünün ve ellerinin üzerine dökülüyordu. Yüzünde kederli bir ifade vardı. Yastığın üzerine kapanarak kendini gözyaşlarına bıraktı. Her yeri titriyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

— Yine işi bırakmışsın, –dedi.– Ah, ne korkunç!

— Lakin anla beni kardeşim, anla artık, –dedim. Ağladığı için içimi bir çaresizlik kaplamıştı.

Aksi gibi minik lambamın içindeki bütün gazyağı yanıp bitmişti. Lamba duman yapıyor, tamamen sönmeye hazırlanıyordu. Duvarlardaki eski çiviler kasvetli kasvetli bakıyor, gölgeleri karanlıkta titreşiyordu.

Kız kardeşim ayağa kalkarak:

— Merhamet et bize! –dedi.– Babam korkunç bir keder içerisinde, bense hastayım, aklımı yitiriyorum. Peki, sen ne olacaksın? –diye sordu. Ellerini bana doğru uzatmış, hıçkırarak ağlıyordu.– Senden rica ediyorum, sana yalvarıyorum, müteveffa annemizin adına rica ediyorum vazifene geri dön!

Biraz daha devam ederse pes edeceğimi hissederek:

— Yapamam Kleopatra! –dedim.– Yapamam!

— Neden yapamazmışsın? –diye devam ediyordu kardeşim.– Neden? Amirinle geçinemiyorsan kendine başka bir iş bak. Mesela neden gidip demiryollarında bir işte çalışma-

yasın? Daha şimdi Anyuta Blagovo'yla konuştum. Seni demiryollarında işe alacaklarını söylüyor. İşi alman için gayret edeceğine söz bile verdi. Tanrı aşkına Misail, bir düşün! Yalvarıyorum sana, bir düşün şu işi!

Biraz daha konuştuk ve pes ettim. İnşa edilmekte olan bir demiryolu işinde çalışma fikrinin daha önce aklıma hiç gelmediğini, bu işi denemeye belki de hazır olduğumu söyledim.

Kız kardeşim gözyaşlarının arasından sevinçle gülümsemeye başladı, elimi sıktı. Sonrasında kendine hâkim olamadığı için ağlamaya devam etti. Ben de mutfağa gazyağı almak için gittim.

II

Amatör tiyatro oyunlarının, konserlerin ve hayır amacıyla sergilenen canlı tabloların hayranları arasında şehirde ilk sırayı, Bolşaya Dvoryanskaya Caddesi üzerinde kendilerine ait bir evde oturan Ajogin'ler alıyordu. Her defasında mekânı onlar sağlıyor, bütün koşuşturma ve masrafları da yine onlar üstleniyordu. Bu zengin toprak sahibi ailenin bölgede gösterişli bir çiftlik eviyle birlikte yaklaşık üç bin desyatina* arazisi vardı, ancak köyü sevmedikleri için yaz kış şehirde yaşarlardı. Aile kısa bluz ve İngiliz tarzı düz etek giyen uzun boylu, zayıfça, kısa saçlı, zarif bir kadın olan anneden ve kendilerinden söz edildiğinde adlarıyla değil de sadece büyüğü, ortancası ve küçüğü diye adlandırılan üç kızdan oluşuyordu. Kızların üçünün de çirkin, sivri çeneleri vardı, üçü de miyoptu, hafif kamburdular ve anneleri gibi giyinirlerdi. Huysuzca peltek peltek konuşurlar ancak buna rağmen yine de her gösterimde mutlaka yer alırlar, hayır amacıyla sürekli bir şeyler yaparlardı: oyunculuk, ezberden okuma, şarkı söyleme. Oldukça ciddi dururlar, hiç

* Çarlık Rusya'sında kullanılan, yaklaşık on dönüme denk gelen eski bir arazi ölçü birimi. (ç.n.)

gülmezler, şarkılı vodvillerde bile en ufak bir neşe kırıntısı göstermeden, adeta muhasebeyle ilgileniyorlarmış gibi bir iş havasıyla oynarlardı.

Gösterimlerimizi, özellikle de sık sık tekrarladığımız, birazcık düzensiz, gürültülü, sonrasında her zaman akşam yemeği dağıtılan provalarımızı severdim. Piyeslerin seçiminde ve rollerin dağıtımında hiçbir dahlim olmazdı. Benim işim perde arkasındaydı. Dekorları çizer, rolleri temize geçirir, sufle verir, makyaj yapardım. Bir de gök gürültüsü, bülbül şakıması vb. gibi çeşitli ses efektlerinin sağlanması görevi bana verilirdi. Sosyal bir statüm ve düzgün bir kıyafetim olmadığı için provalar esnasında kulisin karanlıklarında herkesten uzak durur, çekinerek sessiz kalırdım.

Dekorları Ajogin'lerin ambarında ya da avlusunda çiziyordum. İşimi yaparken badanacı ya da kendi deyimiyle "boya işleri müteahhidi" olan Andrey İvanov yardım ediyordu bana. Elli yaşlarında, uzun boylu, oldukça zayıf ve soluk tenli bir adamdı bu. Basık göğsüyle, çukurlaşmış şakaklarıyla, gözlerinin altındaki mor halkalarla az da olsa ürkütücü bir görünüme sahipti. İçini yiyip bitiren bir hastalığı vardı. Her sonbaharla ilkbaharda insanlar artık öleceğini söylerdi. Lakin kendisi biraz uzandıktan sonra ayağa kalkar, daha sonra şaşkınlıkla "Yine kefeni yırttım!" derdi.

Şehirde onu Redka* diye çağırır, bunun onun gerçek soyadı olduğunu söylerlerdi. O da benim gibi tiyatroyu severdi. Bir gösterinin düzenleneceği söylentisi kulağına gelmeyedursun, elindeki bütün işleri bir kenara atar, Ajogin'lere dekor çizmeye giderdi.

Kız kardeşimle konuştuğumun ertesi günü sabahtan akşama kadar Ajogin'lerde çalıştım. Provanın akşam saat yedide yapılması kararlaştırılmıştı. Provanın başlamasına bir saat kala bütün amatörler salonda çoktan toplanmıştı. Büyük, ortanca ve küçük Ajogin'ler sahnede dolaşıyor, küçük def-

* Rusça bayırturpu. (ç.n.)

terlerini okuyorlardı. Uzun, pas renkli paltosu ve boynuna doladığı atkısıyla Redka şakağını duvara dayamış dikiliyor, adanmış bir ifadeyle sahneyi izliyordu. Anne Ajogina bir konuktan diğerine gidiyor, her birine hoş birtakım sözler söylüyordu. Karşısındaki kişinin yüzüne gözlerini dikme ve sanki bir sır veriyormuş gibi sessiz sessiz konuşma huyu vardı.

Bana doğru yaklaşarak sessizce:

— Dekor çizmek zor iş olsa gerek, –dedi.– Biz de şimdi Madam Mufke'yle boş inançlar hakkında sohbet ediyorduk ki sizin içeri girdiğinizi gördüm. Tanrım, bütün hayatım boyunca boş inançlarla savaşıp durdum! Bütün korkularının nasıl gereksiz olduğuna hizmetçileri ikna edebilmek için evimde her zaman üç mum yakıyor, bütün önemli işlerime ayın on üçünde başlıyorum.

Güzel, tombul bir sarışın olan, bizim oralarda söyledikleri gibi baştan aşağı bir Parisli gibi giyinen Mühendis Doljikov'un kızı içeri girdi. Piyeste bir rolü yoktu ama provalar esnasında onun için de sahneye bir sandalye koyarlardı. Parıldayan ve kendine hayran bırakan elbisesinin kürküyle koltukların ön sırasında belirmediği sürece gösterim başlamazdı. Bir başkent biblosu olduğu için provalar sırasında görüşlerini bildirmesine müsaade edilir; kendisi de bunu tatlı, küçümseyen bir gülümsemeyle yerine getirirdi. Oyunlarımızı sanki bir çocuk eğlencesiymiş gibi seyrettiği görülürdü. Şarkı söylemeyi Petersburg Konservatuarı'nda öğrendiği, hatta sanki bütün kış mevsimi boyunca özel bir operada şarkı söylediği konuşulurdu. Ondan çok hoşlanıyordum. Provalar ve gösterim esnasında gözlerimi genellikle ondan ayırmazdım.

Kız kardeşim beklenmedik bir şekilde ortada belirdiğinde sufle vermeye başlamak için küçük defteri elime çoktan almıştım. Üzerindeki mantoyu ve şapkayı çıkarmadan yanıma yaklaşarak:

— Hadi gel, senden rica ediyorum, –dedi.

Peşinden gittim. Anyuta Blagovo da başında şapkası, yüzünde koyu bir tülle sahnenin arkasında, kapıların orada dikiliyordu. Kendisi neredeyse bölge mahkemesinin kuruluşundan beri şehirde uzun süredir hizmet veren, asliye hukuk mahkemeleri başkanının kızıydı. Uzun boylu ve güzel bir endamı olduğundan canlı tablolar için vazgeçilmez sayılırdı. Herhangi bir periyi ya da şöhreti canlandırdığında yüzü utancından yanıp tutuşurdu. Lakin gösterimlerde yer almaz, provalara da herhangi bir iş için sadece bir dakikalığına uğrar, salona girmezdi. Şimdi de sadece bir dakikalığına uğradığı görülüyordu.

Yüzüme bakmadan ve kızararak, soğuk bir ifadeyle:

— Babam sizinle ilgili konuşmuş, –dedi.– Doljikov size demiryolunda bir iş vereceğine dair söz vermiş. Yarın ona bir uğrayın, evde olacaktır.

Eğilerek selam verdim ve zahmeti için teşekkür ettim.

Elimdeki küçük defteri işaret ederek:

— Bunu da bir kenara bırakabilirsiniz artık, –dedi.

Kız kardeşimle birlikte Bayan Ajogina'nın yanına gittiler, bana bakarak yaklaşık iki dakika birbirlerine bir şeyler fısıldadılar. Ona bir şey hakkında danışıyorlardı.

Bayan Ajogina yanıma yaklaşarak yüzüme dik dik baktı ve sessizce:

— Aslında... –dedi.– Aslında burası sizi ciddi uğraşlarınızdan alıkoyuyorsa –defteri ellerimin arasından çekip aldı– işi başkasına devredebilirsiniz. Endişe etmeyin dostum, Tanrı yardımcınız olsun.

Vedalaşarak mahcup bir halde dışarı çıktım. Merdivenden aşağı inerken kız kardeşim ve Anyuta Blagovo'yı giderlerken gördüm. Hararetli hararetli bir şeylerden bahsediyorlardı. Benim demiryollarındaki işe girişim hakkında konuşuyor olmalıydılar. Acele uzaklaştılar. Kız kardeşim daha önce provalarda hiç bulunmamıştı. Şimdi ise muhtemelen vicdanı ona işkence ediyordu. Ondan izin almadan Ajogin'lere uğradığını babamın öğrenmesinden korkuyordu.

Ertesi gün saat on ikiyle bir arası Doljikov'un evine gittim. Evin uşağı beni çok güzel bir odaya buyur etti. Burası mühendisin misafir odasıydı. Aynı zamanda çalışma odası olarak da kullanılıyordu. Odada her şey yumuşak ve zarifti, benim gibi bunlara alışık olmayan bir insana garip geliyordu hatta. Pahalı halılar, dev koltuklar, bronz eşya, tablolar, altın ve lüks çerçeveler... Duvarlara serpiştirilmiş fotoğraflarda çok güzel kadınlar, akıllı ve sevimli yüzler, serbest pozlar vardı. Misafir odasının kapısı doğrudan bahçeye, verandaya açılıyordu. Buradan leylakları, kahvaltı için kurulmuş masayı, üzerindeki birçok şişeyi ve gül demetini görebilirdiniz. Etrafta bahar ve pahalı puro kokusu vardı. Mutluluk kokuyordu adeta. Etraftaki her şey "Burada bir insan yaşadı, emek verdi ve sonunda yeryüzünde olabilecek mutluluğu yakaladı" demek ister gibiydi. Mühendisin kızı yazı masasında oturuyor, gazete okuyordu.

— Babama mı bakmıştınız? –diye sordu.– Şu an duş alıyor, birazdan gelir kendisi. Biraz oturun, rica ederim.

Geçip oturdum.

Biraz sustuktan sonra tekrar:

— Galiba bizim karşı evde yaşıyorsunuz, değil mi? –diye sordu.

— Evet.

Gazetesine bakarak:

— Can sıkıntısından her gün pencereden sizin evi gözlüyorum, kusuruma bakmazsınız umarım, –diye devam etti.– Sizi ve kız kardeşinizi sık sık görüyorum. Her daim iyi yürekli, dikkatli bir ifadesi var.

Doljikov içeri girdi. Havluyla boynunu kuruluyordu.

— Baba, Mösyö Poloznev geldi, –dedi kızı.

Doljikov bana doğru hızla dönerek, elini uzatmadan:

— Evet, evet, Blagovo bahsetmişti, –dedi.– Ancak bakın, size ne verebilirim ki? Elimde ne görev var benim? Tuhaf insanlarsınız vesselam! –diye yüksek sesle ve sanki azarlıyor-

muş gibi bir ses tonuyla devam etti.– Sizin gibi günde yirmi kişi buraya gelir. Ofisimin olduğunu düşünüyordunuz herhalde! Ray hattı döşüyorum ben beyefendi, ağır bir iş bu. Bana tekniker, demirci, toprak işçisi, marangoz, kuyu işçisi lazım. Lakin siz, hepiniz oturup sadece yazı yazabiliyorsunuz, ötesi elinizden gelmez! Hepiniz birer yazarsınız!

Halılarından ve koltuklarından aldığım mutluluk kokusu ondan da gelmeye başlamıştı. Şişman, sağlıklı, al yanaklı, geniş göğüslü ve yıkanıp temizlenmiş bu adam, basma gömleği ve bol pantolonuyla adeta porselenden bir faytoncu oyuncağını andırıyordu. Yuvarlak kesilmiş kıvırcık sakalları vardı, tek bir ağarmış kılı yoktu. Burnu kemerli, gözleri koyu renk, parlak ve masumdu.

— Elinizden ne gelir? –diye devam etti.– Hiçbir şey gelmez elbette! Mühendisim ben, müreffeh bir insanım. Lakin bu demiryolu bana verilmeden önce uzun süre ağır işlere koşuldum: Makinist oldum, Belçika'da iki yıl sıradan bir yağcı olarak çalıştım. Siz karar verin, değerli arkadaşım, size ne gibi bir iş önerebilirim?

Onun o parlak, masum gözlerine bakmaya dayanamayarak, büyük bir mahcubiyet içinde:

— Elbette öyledir... –diye mırıldandım.

Doljikov biraz düşündükten sonra:

— En azından bir cihaz kullanabilir misiniz? –diye sordu.

— Evet, telgraf dairesinde çalıştım.

— Hımm... Neyse, orada bakarız. Şimdilik Dubeçnya'ya gidin siz. Orada bir çalışanım zaten var. Lakin berbat bir adamdır.

— Peki, benim görevim ne olacak? –diye sordum.

— Orada bakarız. Siz şimdilik gidin, düzenlemeleri yaparım ben. Yalnız lütfen sarhoşluk etmeyin ve beni hiçbir ricanızla rahatsız etmeyin. Kapı dışarı ederim.

Başıyla selam bile vermeden yanımdan ayrıldı. Kendisini ve gazete okuyan kızını başımla selamlayarak çıktım. Ru-

humda öyle bir ağırlık hissediyordum ki kız kardeşim mühendisin beni nasıl kabul ettiğini sormaya başlayacak olsa ağzımdan tek bir kelime bile çıkaramayacaktım.

Dubeçnya'ya gidebilmek için güneşin doğuşuyla beraber sabah erkenden kalktım. Bolşaya Dvoryanskaya Caddesi'nde tek bir canlı bile yoktu. Herkes uykudaydı, adımlarım tek tek, boğuk sesler çıkarıyordu. Çiy kaplı kavaklar havayı zarif bir aromayla doldurmuştu. Hüzünlenmiştim, şehirden ayrılmak istemiyordu canım. Memleketimi seviyordum. Burası bana öyle güzel ve sıcak geliyordu ki! Bu yeşilliği, sessiz ve güneşli sabahları, çan kulelerinden gelen sesleri seviyordum. Lakin kentte birlikte yaşadığım insanlar bana sıkıcı, yabancı, bazen de iğrenç geliyordu. Onları sevmiyor, anlamıyordum.

Bu altmış beş bin insanın ne uğruna yaşadığını ve neyle geçindiğini anlamıyordum. Kimrı'nın geçimini çizmelerden sağladığını, Tula'nın semaver ve silah ürettiğini, Odessa'nın bir liman şehri olduğunu biliyordum, ancak bizim şehir nedir, ne yapar bilmiyordum. Bolşaya Dvoryanskaya ve iki diğer cadde açıkça hazır sermayeyle ve memurların hazineden aldıkları aylıkla geçinirdi. Ancak üç verst* kadar paralel uzanıp tepenin ardında kaybolan, geriye kalan sekiz sokağın neyle geçindiği benim için her zaman anlaşılması güç bir sır olmuştu. Bu insanların nasıl yaşadığını anlatmaya utanırdı insan! Ne bir bahçe ne bir tiyatro ne de düzgün bir orkestrası vardı buranın. Halk kütüphanesi ile kulüp kütüphanesi yalnızca Yahudi gençleri tarafından ziyaret edilirdi. Bu yüzden dergiler ve yeni kitaplar aylarca sayfaları kesilmeden dururdu. Zengin ve aydın kesim boğucu ve daracık yatak odalarında tahtakurusu dolu tahta yataklarında uyurdu. Çocukları çocuk yuvası diye adlandırdıkları iğrenç, kirli odalarda tutuyorlardı. Hizmetçilerin yaşlı ve saygın olanları bile mutfakta zemin üzerinde uyur, üzerlerini paçavralarla örterlerdi. Olağan günlerde evlerden borş çorbasının, perhiz günlerinde

* 1,0668 kilometreye denk gelen bir Rus uzunluk ölçü birimi. (ç.n.)

ise ayçiçeği yağında kızartılmış mersinbalığının kokusu yükselirdi. Lezzetsiz yemekler yer, sağlığa zararlı sudan içerlerdi. İl Genel Meclisi'nde, valilikte, piskoposlukta, evlerin tamamında şehrimizin kaliteli ve ucuz su kaynağının olmadığı, su tedariki için hazineden iki yüz bin ruble borç almak gerektiği uzun yıllardan beri konuşulurdu. Şehrimizde sayıları otuzu bulan ve zaman zaman kumar masasında bütün mülklerini kaybeden oldukça zengin insanlar da bu pis sudan içer, alabilecekleri bu borç paradan bütün hayatları boyunca tutkuyla bahsederlerdi. Bense bu duruma bir anlam veremiyordum. Bu iki yüz bin rublenin kendi ceplerinden çıkarılıp bu işe yatırılması daha kolaymış gibime geliyordu.

Koca şehirde tek bir dürüst insan tanımıyordum. Babam rüşvet alır ve parayı onun karakterine duydukları saygıdan ötürü verdiklerini düşünürdü. Liseliler sınıf atlamak için öğretmenlerinin evlerinde yatılı kalır, öğretmenleri de onlardan büyük paralar koparırdı. Komutanın karısı askere alım esnasında acemi erlerden rüşvet alır, hatta kendisi için yemek verilmesine bile müsaade ederdi. Bir keresinde sarhoş olduğu için kilisede diz çöktüğü yerden bir türlü kalkamamıştı. İşe alım sırasında doktorlar da rüşvet alır, şehrin doktoru ve veterineri et tezgâhları ve meyhanelerden haraç toplardı. Bölge meslek lisesinde üçüncü kademeden askerlik yapma ayrıcalığı tanıyan sertifikaların ticareti yapılırdı. Başrahipler kendilerine tabi olan rahiplerden ve kilise mütevellilerinden rüşvet alırdı. Valilikte, esnaf odasında, tabiplikte ve diğer bütün idari merkezlerde ricada bulunan herkese şöyle bağırılırdı: "Teşekkür etmek gerek!" İşleri düşen kişiler de 30-40 kapik verebilmek için gidip tekrar gelirlerdi. Örneğin yargı idaresindeki memurlar gibi rüşvet almayanlar kibirli kişilerdi, tokalaşmak yerine iki parmaklarını uzatırlardı, soğuklukları ve dar görüşlülükleriyle göze çarparlardı. Çok kumar oynarlar, çok içerler, zengin kadınlarla evlenir, hiç kuşkusuz etrafa zararlı ve yozlaşmış bir izlenim verirlerdi. Yalnızca genç kızlar

etrafa ahlaki temizlik saçıyordu. Birçoğunun yüksek dürtüleri, dürüst, temiz ruhları vardı. Ancak onlar da bu hayatı anlamıyor, rüşvetin karaktere duyulan saygıdan ötürü verildiğine inanıyorlardı. Evlendikten sonra çabucak yaşlanırlar, kendilerini salıverirler; küçük burjuvazi varoluşunun bayağı bataklığında umutsuz bir şekilde boğulurlardı.

III

Muhitimizde demiryolu inşaatı yapılıyordu. Çugunka* diye çağırılan, insanların korktuğu serseriler her bayram arifesinde sürü halinde şehirde dolaşmaya çıkarlardı. Yüzü gözü kan içindeki bir serseriyi başında şapkası olmadan emniyete götürdüklerine, bir semaveri ya da kısa süre önce yıkanmış, hâlâ ıslak olan bir çamaşırı maddi delil niteliğinde peşlerinden sürüklediklerine birçok defa tanık olmuştum. Bu çugunkalar genellikle meyhanelerin ve pazarların etrafında toplaşır, yer içer, kötü kötü küfürler eder, yanlarından geçen her işveli kadına tiz ıslıklarıyla eşlik ederlerdi. Dükkân sahipleri bu aç güruhu eğlendirmek için köpeklere ve kedilere votka içirir ya da bir köpeğin kuyruğuna gazyağı tenekesi bağlayarak ıslık çalmaya başlarlardı. Köpek de tenekeyi tıngırdata tıngırdata, korkusundan cıyaklayarak sokak boyunca koştururdu. Hemen peşinden bir yaratığın kendisini takip ettiğini düşünen hayvancık şehrin dışına, tarlalara kadar koşar, orada bitkin düşüp kalırdı. Kuyruklarını bacaklarının arasına sıkıştırmış, sürekli titreyen böyle birkaç köpek vardı şehrimizde. Bu tür eğlencelere dayanamadıkları için akıllarını yitirdikleri söylenirdi.

Tren istasyonu kentin beş verst ötesinde yapılıyordu. Demiryolunun şehrin göbeğinden geçmesi için mühendislerin elli bin ruble rüşvet istedikleri, belediyenin sadece kırk bin vermeye razı olduğu, aradaki on bin fark için anlaşmazlığa

---

* Rusça demiryolu işçisi. (ç.n.)

düştükleri, ancak hesaplara göre istasyona kadar yapılacak olan şosenin daha pahalıya mal olacağı anlaşılınca şehir halkının sonradan pişmanlık duyduğu söyleniyordu. Travers ve raylar çoktan bütün hat boyunca döşenmişti, inşaat malzemelerini ve işçileri taşıyan hizmet trenleri gelip geçiyordu. Sadece Doljikov'un inşa ettiği köprüler yüzünden inşaatta gecikmeler yaşanıyordu. Birkaç yerdeki istasyon binaları da henüz bitirilmemişti.

İlk istasyon durağımız olan Dubeçnya şehrin on yedi verst uzağında bulunuyordu. Oraya yayan gidiyordum. Sabah güneşinin sarmaladığı bahar ve güz mahsulleri parlak yeşil renkler almıştı. Dümdüz, neşe saçan bir araziydi burası. Uzakta istasyon binası, höyükler, ötesinde çiftlik evleri açıkça seçilebiliyordu. Burada özgürce dolaşmak ne güzel şeydi! En azından bu sabah şehirde nelerin olup bittiği hakkında düşünmemeyi; ihtiyaçlarımı, açlığımı hissetmemeyi, özgürlük hissiyle dolu olmayı ne kadar istiyordum! En iyi düşüncelerimin tuhaf bir şekilde karabuğday lapası, köfte ve kızarmış balık hayallerine karıştığı o keskin açlık hissi kadar yaşamama engel olan başka bir şey yoktu. İşte şimdi bir başıma tarlanın ortasında durmuş, havada tek bir noktada asılı duran ve sanki histeriye kapılmış gibi ötmekte olan tarlakuşunu izliyor, "Şimdi tereyağlı bir ekmek yesem ne güzel olurdu!" diye düşünüyorum. Ya da yolun kenarında oturmuş, dinlenmek için gözlerimi kapatarak mayıs ayının muazzam seslerine kulak veriyorum ve aklıma sıcak patatesin nasıl koktuğu geliyor. Uzun boylu ve sağlam yapılı olmama rağmen genelde az yemek yiyebiliyordum. Bunun için gün boyu hissettiğim tek şey açlıktı. Ve bu yüzden, çoğu insanın neden sadece bir parça ekmek için çalıştığını ve neden sadece yemeklerden konuştuğunu çok iyi anlayabiliyordum.

Dubeçnya'da istasyon binasının iç kısmına sıva vuruyorlar, su kulesinin ahşap üst katını inşa ediyorlardı. Hava sıcaktı, etraf kireç kokuyordu. İşçiler ise talaş ve çöp yığın-

larının arasında umursamaz bir tavırla dolaşıyorlardı. Makasçı kulübesinin yanında uyuyordu, tam üzerine gelen güneş yüzünü yakıyordu. Çevrede hiç ağaç yoktu. Telgraf teli hafif hafif uğulduyordu, üzerine yer yer atmacalar tünemişti. Ben de yığınların arasında dolaşırken ve ne yapacağımı bilmezken, görevim ne olacak sorusuna mühendisin verdiği "Orada bakarız" sözünü hatırladım. Lakin bu çölde neye bakacaktık ki? Sıvacılar ustabaşı ve Fyodot Vasilyev diye biri hakkında konuşuyorlardı. Bir şey anlamıyordum, yavaş yavaş sıkıntı basmaya başlamıştı. Ellerini, ayaklarını, koca vücudunu hissedebildiğin, ancak onlarla ne yapman gerektiğini, nereye koyacağını bilemediğin fiziksel bir sıkıntıydı bu.

En az iki saat etrafta dolaştıktan sonra telgraf direklerinin istasyon binasının sağından başlayarak bir buçuk-iki verst ötedeki taştan beyaz bir duvarın dibinde bittiğini fark ettim. İşçiler ofisin orada olduğunu söylediler. Sonunda gitmem gereken yerin orası olduğunu akıl edebildim.

Burası çok eski, uzun zamandır terk edilmiş bir çiftlik eviydi. Evin çevresindeki beyaz gözenekli taş duvar çoktan aşınıp yer yer çökmüştü. Ek binanın kör cephesi açık araziye bakıyordu, paslanmış çatının çeşitli yerlerindeki sac yamalar parıldıyordu. Giriş kapısından bakınca yabani otların kapladığı geniş bir avlu ve pencereleri jaluzili, pastan kızıl renk almış yüksek çatılı eski bir köşk görünüyordu. Köşkün sağında ve solunda olmak üzere her iki yanında birbirine benzeyen iki ek bina vardı. Bir tanesinin pencerelerine tahta levhalar çakılmıştı, pencereleri açık olan diğer binanın önünde ise ipin üzerine asılı çamaşırlar ve etrafında dolaşan danalar vardı. Telgraf direklerinin sonuncusu avluda duruyor, buradan çıkan tel kör cephesi açık araziye bakan ek binanın penceresine doğru uzanıyordu. Kapı ardına kadar açıktı, içeri girdim. Telgraf masasının başında yelken bezinden ceketiyle koyu, kıvırcık saçlı bir bey oturuyordu. Kaşlarını çatarak bana doğru sert sert baktı, sonra hemen gülümseyerek:

— Merhaba, kısa günün kârı! –dedi.

Karşımda oturan kişi, sigara içtiği için ikinci sınıfta okuldan atılan liseden arkadaşım İvan Çeprakov idi. Bir zamanlar güz vakti birlikte saka, karabaşlı iskete, flurcun yakalar; sonra bunları sabahın erken vaktinde, ailelerimiz henüz uykudayken pazarda satardık. Göçmen sığırcık sürülerini yakalamak için pusuya yatar, saçmalarla ateş eder, sonra da yaralananları toplardık. Bazıları korkunç acılar içinde elimizde can verirdi (geceleri kafesin içinde nasıl inlediklerini hâlâ hatırlarım), yaraları iyileşenleri de satardık. Bunu yaparken hepsinin erkek olduğuna gözümüzü kırpmadan yemin ederdik. Bir keresinde pazarda elimde tek bir sığırcık kalmıştı. Uzun süre müşterilere gösterdikten sonra sonunda bir kapiğe satabildim. Kazandığım bir kapiği saklayarak avuntu olsun diye kendi kendime "Ne de olsa kısa günün kârı!" demiştim. O zamandan beri sokak çocukları ve liseli öğrenciler beni "kısa günün kârı" diye çağırmaya başladılar. Şimdi bile çocukların ve dükkân sahiplerinin bana bu adla sataştıkları zamanlar oluyor. Ancak benim dışımda kimse bu lakabın nereden geldiğini artık hatırlamıyor.

Çeprakov'un güçlü bir fiziği yoktu. Dar göğüslü, düşük omuzlu, uzun bacaklı bir adamdı. Boynunda ipi andıran bir kravat vardı, sırtında yelek bile yoktu. Çizmeleri ise benimkilerden kötüydü, topukları eğri büğrüydü. Göz kapaklarını nadiren kırpardı, sanki bir şeyleri yakalamaya hazırlanıyormuş gibi yüzünde aceleci bir ifade okunurdu, sürekli telaş halindeydi.

Aceleyle:

— Dur bakalım, –dedi.– Bir dinle hele! Neden bahsediyordum ben?

Sohbet etmeye başladık. İçinde bulunduğum mülkün kısa bir süre önce Çeprakovlar'a ait olduğunu, daha geçen sonbahar Mühendis Doljikov'un eline geçtiğini öğrendim. Doljikov parayı kâğıt olarak tutmaktan ziyade toprağa ya-

tırmanın daha kazançlı olacağını düşünmüş, bizim bölgede oldukça iyi durumda, ipotekli üç mülk satın almıştı. Çeprakov'un annesi köşklerinin satışı esnasında yandaki ek binaların birinde iki yıl daha kalabilme hakkını şart koşmuş, oğluna da ofiste bir görev koparmıştı.

Çeprakov mühendis hakkında konuşurken:

— O satın almayacak da kim alacak! –dedi.– Müteahhitlerden ne kadar para kopardığını bir bilsen! Herkesi soyup soğana çeviriyor!

Daha sonra beni yemek yemeye götürdü. Ek binada onunla beraber yaşayacağıma, annesinin yaptığı yemekleri yiyeceğimize telaşla karar verdi.

— Annemin eli sıkıdır, –dedi.– Ama senden fazla para almaz.

Annesinin kaldığı küçük odalar oldukça dardı. Odalar, hatta sofa ve antre bile mülk satıldıktan sonra büyük evden buraya getirilen mobilyalarla dolup taşmıştı. Mobilyaların hepsi eski ve maun ağacındandı. Çekik Çinli gözleriyle oldukça tombul ve yaşlı biri olan Bayan Çeprakova pencerenin önündeki büyük koltukta oturmuş, uzun bir çorap örüyordu. Beni resmi bir şekilde karşıladı.

Çeprakov:

— Anneciğim, Poloznev bu, –diye tanıttı beni.– Burada çalışacak.

Annesi tuhaf, hoş olmayan bir ses tonuyla:

— Asilzade misiniz? –diye sordu. Boğazının içinde sanki yağ kaynıyormuş gibi hissettim.

— Evet, –diye yanıtladım.

— Oturun.

Yemek kötüydü. Sadece içinde acı lor peyniri olan börekle sütlü çorba servis edildi. Ev sahibi olan Yelena Nikiforovna, tuhaf bir şekilde sürekli bir sağ gözünü, bir sol gözünü kırpıp duruyordu. Konuşuyor, yemek yiyordu, ancak vücudunda bir yerler çoktan ölmüş gibiydi. Sanki üzerinden

ceset kokusu bile geliyordu. İçindeki yaşam güçlükle parıldıyordu. İçinde parıldayan bir başka şey ise, bir zamanlar kendi kölelerine sahip olan toprak sahibi bir hanımefendi, hizmetkârlarının ekselansları diye hitap etmek zorunda olduğu bir generalin karısı olduğuna dair anıydı. Bir zamanlar sahip olduğu hayatın bu acınası kırıntıları bir anlığına içinde parıldayınca oğluna dönerek:

— Jean, bıçak öyle tutulmaz! –diyor, ya da misafirini oyalamak isteyen işveli bir ev sahibi gibi derin nefesler alıp bana dönerek şunları söylüyordu:

— Biliyor musunuz, mülkümüzü sattık. Elbette yazık oldu, buraya alışmıştık. Ancak Doljikov, Jean'ı Dubeçnya istasyonunun müdürü yapacağına dair söz verdi. Bu nedenle buradan gitmeyip istasyonda yaşayacağız. Kendi mülkümüzde oturmaktan bir farkı yok. Mühendis o kadar iyi yürekli ki! Siz de onu çok yakışıklı bulmuyor musunuz?

Daha kısa bir süre önce Çeprakovlar bolluk içinde yaşamaktaydı. Generalin ölümünden sonra ise her şey değişmişti. Yelena Nikiforovna komşularıyla tartışmaya, davalık olmaya, kâhyalara ve işçilere ücretlerini ödememeye başlamıştı. Sürekli soyulacağından korkuyordu. On yıl gibi bir süre içerisinde Dubeçnya tanınmaz hale gelmişti.

Büyük evin arkasında çoktan yabanileşmiş, yabani otlara ve çalı çırpıya boğulmuş eski bir bahçe bulunuyordu. Hâlâ sağlam ve güzel duran terasın üzerinde yürüyordum. Camlı kapının arasından zemini parke kaplı büyük bir oda görünüyordu. Burası misafir odası olmalıydı. İçeride eski bir piyano ve duvarlarda maun ağacından geniş çerçeveli gravürler dışında hiçbir şey yoktu. Eski çiçek tarhından geriye sadece beyaz, parlak kırmızı başlarını otların arasından kaldırmış şakayık ve gelincikler kalmıştı. Patikalar üzerinde ineklerin çoktan yolduğu, yukarı doğru uzanmış, birbirinin boy atmasına engel olan genç akçaağaç ve karaağaçlar büyümüştü. Sık bir bahçeydi burası, içinden geçilmezmiş gibi

gözüküyordu. Ancak bu durum sadece evin yakınındaki – kavakların, çam ağaçlarının, aynı yaştaki ıhlamurların durduğu– eski ağaçlı yollardan kalma yer için geçerliydi. Daha ötede saman yapmak için bahçeyi temizlemişlerdi. Burada artık boğucu nem yoktu, örümcek ağları ağzınıza ve gözünüze girmiyordu. Hafif bir rüzgâr esiyordu. Derinlere gittikçe etraf daha da açılıyordu. Bu açık alanda payandalar ve ağaç kanseri yüzünden şekilleri bozulan vişne, erik ve dallı budaklı elma ağaçları büyümüştü. Armut ağaçlarının boyları inanılmayacak derecede uzundu. Bahçenin bu kısmı şehirli tüccarlar tarafından kiralanmıştı. Barakada kalan zekâsı kıt bir köylü burayı hırsız ve sığırcıklardan koruyordu.

Giderek seyrekleşen ve tam bir çayıra dönüşen bahçe yeşil sazlıklar ve söğüt ağaçlarıyla kaplı bir dereye iniyordu. Değirmen barajının yanındaki derede balık dolu bir longoz vardı. Çatısı saman kaplı küçük değirmen hiddetli hiddetli işliyor, kurbağalar deli gibi vıraklıyordu. Ayna gibi dümdüz suyun üzerinde nadiren halkalar oluşuyor, balıkların neşesiyle tedirgin olan nilüferler titriyordu. Derenin öteki tarafında küçük Dubeçnya köyü vardı. Sessiz, mavi su, serinlik ve sükûnet vaat ederek insanı cezbediyordu. Şimdi her şey; bu longoz, değirmen ve sıcacık kıyılar mühendise aitti!

İşte yeni işim başlamıştı. Telgraf alıp gönderiyor, çeşitli tebliğler yazıyordum. Okuma yazma bilmeyen ustabaşı ve işçiler tarafından ofise gönderilen talep ve şikâyet notlarını, raporları temize çekiyordum. Ancak günün büyük bölümünde hiçbir şey yapmıyordum. Sadece telgrafın gelmesini bekleyerek odada dolaşıyor yahut çocuğun birini ek binada oturtuyordum. Çocuk koşa koşa yanıma gelerek makinenin tıkırdadığını söyleyene kadar bahçeye çıkıp geziyordum. Yemeğimi Bayan Çeprakova'da yiyordum. Eti pek seyrek servis ediyordu, yemeklerin hepsi sütlüydü. Çarşamba ve cuma günleri perhiz yemekleri vardı. Bu günlerde yemeği, perhiz tabağı diye adlandırdığı pembe tabaklarla servis ediyordu.

Çeprakova sürekli gözlerini kırpıyordu –böyle bir huyu vardı– onun huzurunda kendimi her defasında rahatsız hissediyordum.

Ek binada bir kişiye bile yetecek kadar iş olmadığı için Çeprakov hiçbir iş yapmaz, sadece uyur ya da ördek avlamak için tüfeğiyle su kenarına giderdi. Akşamları köyde ya da istasyonda içki içer, uyumaya gitmeden önce aynada kendine bakıp:

— Merhaba, İvan Çeprakov! –diye bağırırdı.

Sarhoş olduğu zamanlar yüzü oldukça solardı. Sürekli ellerini ovuşturur, adeta kişnermiş gibi "hi hi hi" diye gülüp dururdu. Haylazlığından dımdızlak soyunur, tarlada çırılçıplak koşardı. Sinekleri yiyip tatlarının ekşimsi olduğunu söylerdi.

IV

Bir gün öğle yemeğinden sonra koşarak ek binaya daldı, nefes nefese:

— Haydi, git, kız kardeşin geldi, –dedi.

Dışarı çıktım. Büyük evin sundurmasının önünde gerçekten de şehirden gelen bir fayton duruyordu. Kız kardeşimle birlikte Anyuta Blagovo, bir de asker ceketli bir adam gelmişti. Biraz daha yaklaşınca askeriyeden olan adamı tanıdım. Anyuta'nın doktor kardeşiydi bu.

— Size piknik yapmaya geldik, –dedi adam.– Olur, değil mi?

Kız kardeşim ve Anyuta burada nasıl yaşadığımı sormak istiyorlardı, ancak her ikisi de susuyor, yalnızca yüzüme bakıyorlardı. Ben de konuşmuyordum. Buradan hoşlanmadığımı anlamışlardı. Kız kardeşimin gözleri yaşlarla doldu, Anyuta Blagovo da kıpkırmızı olmuştu. Bahçeye çıktık. Doktor herkesten önde yürüyordu. Coşkulu bir halde:

— Nasıl bir hava bu! Aman Tanrım, hava dediğin böyle olur! –dedi.

Dış görünüşüne bakılırsa hâlâ bir öğrenciyi andırıyordu. Konuşması ve yürüyüşü de öğrenci gibiydi. Gri gözlerindeki ifade iyi bir öğrencininki gibi capcanlı, sade ve içtendi. Uzun boylu ve güzel kız kardeşinin yanında çelimsiz, güçsüz gözüküyordu. Sakalları da seyrek, sesi de inceydi, fakat hoş bir tenordu. Alayın birinde görev yapıyormuş, şimdi de ailesini görmek için izne çıkmış. Sonbaharda tıp doktoru olabilmek için Petersburg'a sınava girmeye gideceğini söylüyordu. Karısı ve üç çocuğuyla birlikte çoktan bir aile kurmuştu. Henüz üniversitede ikinci sınıftayken erken evlenmişti. Şimdilerde ise aile hayatından mutsuz olduğu, karısıyla birlikte yaşamadığı söyleniyordu şehirde.

Kız kardeşim telaşla:

— Şu an saat kaç? –diye sordu.– Biraz erken dönmemiz gerekiyor, babam kardeşimi ziyaret etmem için ancak saat altıya kadar izin verdi.

— Ah şu babanız! –diye iç çekti doktor.

Semaveri kurdum. Büyük evin verandasının önüne halı sermiş çay içiyorduk. Dizlerinin üzerine çökerek çayını fincan altlığından içen doktor büyük bir mutluluk yaşadığını söylüyordu. Daha sonra Çeprakov anahtarı almak için gitti ve camlı kapıyı açtı. Hep birlikte içeri girdik. İçerisi karanlık ve gizemliydi. Etrafta mantar kokusu vardı. Adımlarımız sanki alt katta bodrum varmış gibi büyük yankılar uyandırıyordu. Doktor ayakta durarak piyanonun tuşlarına dokundu. Piyano güçsüz, titrek, boğuk ancak yine de melodik bir akorla karşılık verdi. Sesini yokladıktan sonra bir romans söylemeye başladı. Tuşlardan biri ses vermeyince kaşlarını çatıyor, ayaklarını yere sabırsızca vuruyordu. Kız kardeşim artık eve gitmeye niyetlenmiyor, odanın içinde heyecanla dolaşarak:

— Sevinçliyim! Çok, çok sevinçliyim! –diyordu.

Şaşkınlığı sesinden anlaşılabiliyordu. Sevinçli olması sanki kendisine de imkânsızmış gibi geliyordu. Onu hayatımda ilk defa bu kadar neşeli görüyordum. Hatta güzelleşmişti de.

Yandan bakılınca çirkindi. Burnu ve ağzı öne doğru çıkıktı, sanki bir şeye üflüyormuş gibi bir ifadesi vardı. Yine de çok güzel koyu gözleri vardı, yüzünün rengi açıktı ve zarifti. İyilik ve hüzün dolu, dokunaklı bir ifadesi vardı. Konuşmaya başladığı zaman hoş, hatta güzel gözükürdü. İkimiz de annemize çekmiştik. Geniş omuzlu, güçlü, dayanıklıydık. Ancak kız kardeşimin hastalıklı bir solgunluğu vardı. Sık sık öksürüyordu. Ciddi bir hastalığı olan, ancak nedense bunu gizlemek isteyen insanlarınki gibi bir ifade yakalardım gözlerinde çoğu zaman. Şu an yaşadığı sevinçte bir çocuksuluk, saflık, çocukluğumuzda katı bir yetiştirilme tarzı yüzünden boğulan ve bastırılan mutluluğun ta kendisi vardı. Şimdi bu mutluluk yüreğinde aniden uyanıvermiş, özgürlüğüne kavuşmuştu.

Lakin akşam bastırıp atlar getirilince kardeşim sessizleşti, çöktü. Sanki sanık yerine oturuyormuş gibi faytona yerleşti.

Sonunda herkes gitmiş, etraf sessizleşmişti. Anyuta Blagovo'nun bütün bu süre zarfında benimle tek bir kelime dahi etmediğini hatırladım.

— Göz kamaştırıcı bir kız! –diye düşündüm.– Muazzam!

Aziz Petrus perhizi gelmişti. Her gün perhiz yemekleriyle besleniyorduk. İçinde bulunduğum başıboş ve belirsiz durumdan ötürü fiziksel bir sıkıntının ağırlığı altında eziliyordum. Kendimden hoşnut değildim, halsiz ve açtım. Çiftlikte vakit öldürüyor, buradan çekip gitmek için uygun ruh halinin gelmesini bekliyordum sadece.

Bir gün akşamüzeri Redka ek binada oturduğu vakit Doljikov beklenmedik bir şekilde içeri girdi. Güneşin altında oldukça yanmış, üzeri tozdan gri bir renk almıştı. Üç gün inşaat arazisinde kalmış, şimdi de Dubeçnya'ya lokomotifle gelmiş, istasyondan buraya da yayan yürümüştü. Kendisini almak için şehirden gelmesi gereken arabayı beklerken kâhyayla birlikte çiftliği dolaşıyor, yüksek sesle emirler yağdırıyordu. Sonra bir saat boyunca bizim bulunduğumuz ek binada oturdu, birtakım mektuplar yazdı. Burada bulunduğu

sırada adına telgraflar geldi, cevapları da daktilonun tuşlarına basarak kendisi verdi. Üçümüz de esas duruşta konuşmadan dikiliyorduk.

Tiksintiyle kayıt defterine göz atarak:

— Bu ne düzensizlik! –dedi.– İki hafta sonra ofisi istasyon binasına taşıyacağım ve sizi ne yapacağımı gerçekten bilmiyorum beyler.

Çeprakov:

— Elimden geleni yapıyorum beyefendi, –dedi.

— Hah, nasıl çabaladığınızı görüyorum. Siz ancak aylık almayı becerirsiniz, –diye devam etti mühendis bana bakarak.– Nüfuzunuza güveniyor, hızlıca ve kolayca *faire la carrière** istiyorsunuz. Lakin ben nüfuza bakmıyorum. Benim için koşuşturan kimse olmadı. Bu yol işini almadan önce makinist olarak dolaştım durdum, Belçika'da sıradan bir yağcı olarak çalıştım. Peki ya sen Panteley, ne yapıyorsun burada? –diye sordu Redka'ya dönerek.– Bunlarla birlikte kafayı mı çekiyorsun?

Doljikov bütün sıradan insanları nedense Panteley diye çağırırdı. Ben ve Çeprakov gibilerini ise küçümser, yüzlerine karşı ayyaş, hayvan, alçak, derdi. Genelde küçük çalışanlarına karşı acımasız davranır, onları cezalandırır, soğuk bir tavırla ve hiçbir açıklama yapmadan işten çıkarırdı.

Nihayet atları gelmişti. Veda niyetine iki hafta sonra herkesi kovacağını taahhüt etti, kâhyaya mankafa dedi. Sonra faytonuna yayılarak şehre doğru yola koyuldu.

Redka'ya dönerek:

— Andrey İvanıç, beni de yanınıza işçi olarak alın, –dedim.

— Elbette, olur!

Biz de şehre doğru birlikte yola çıktık. İstasyon binasını ve çiftliği ardımızda bırakınca:

— Andrey İvanıç, bu akşam Dubeçnya'ya neden gelmiştiniz? –diye sordum.

---

* (Fr.) Kariyer yapmak. (ç.n.)

— Evvela bizim çocuklar ray hattında çalıştığı için, bir de generalin karısına faiz ödemeye geldim. Geçen yıl ondan elli ruble almıştım. Şimdi de her ay bir ruble faizini ödüyorum.

Boyacı durdu, beni düğmelerimden yakalayarak:

— Misail Alekseiç, siz bizim meleğimizsiniz, –diye devam etti.– Öyle anlıyorum ki eğer sıradan bir insan ya da bir beyefendi en ufak bir faiz bile alıyorsa kötülük ediyor demektir. Böyle bir insanın içinde hakkaniyet var olamaz.

Cılız, solgun, korkutucu görünümlü Redka gözlerini kapadı, başını salladı ve tam bir düşünürün ses tonuyla şöyle buyurdu:

— Yaprakbiti otu, pas demiri, yalan da ruhu yiyip bitirir. Tanrım, biz günahkârları koru sen!

V

Redka sorunlara kolay ve hızlı çözüm bulan biri değildi, idrak yeteneği kötüydü. Altından kalkabileceğinden fazla işi üzerine alır, hesap sırasında ise endişeye kapılır, kendini kaybeder, bu yüzden de neredeyse her zaman zarar ederdi. Boya yapar, camları takar, duvarlara duvar kâğıtları yapıştırır, hatta çatı kaplama işlerini bile üstüne alırdı. Küçük bir sipariş işi yüzünden üç gün kadar çatı ustası arayarak koşuşturduğunu hatırlıyorum. Ancak Redka mükemmel bir ustaydı, günde on rubleye kadar para kazandığı zamanlar olurdu. Şef olmak ve müteahhit diye çağırılmak arzusu olmasaydı muhtemelen iyi parası olurdu.

Kendisi iş başına ücret alırdı, bana ve diğer çocuklara ise günde yetmiş kapikten bir rubleye kadar yevmiye verirdi. Hava henüz sıcak ve kuruyken başta çatı boyama işi olmak üzere çeşitli dış cephe işleri yapıyorduk. Alışık olmadığım için ayaklarım sanki yakıp kavuran bir levhanın üzerinde yürüyormuşum gibi yanardı. Keçe çizmeleri giyince de bu sefer ayaklarım havasız kalırdı. Ancak bu sadece ilk zamanlar böyleydi, daha

sonra alıştım, her şey tıkırında gitmeye başladı. Emek vermek kendileri için zorunlu ve kaçınılmaz olan, beygir gibi çalışan, emeğin ahlaki değerinin çoğunlukla farkında olmayan, hatta konuşma esnasında "emek" kelimesini hiçbir zaman kullanmayan insanların arasında yaşıyordum artık. Onların yanında ben de kendimi yük beygiri gibi hissediyor, yaptığım işin zorunlu ve kaçınılmaz olduğu fikrine daha çok kapılıyordum. Bu durum beni her türlü kuşkudan kurtararak hayatımı kolaylaştırıyordu.

İlk başlarda her şey ilgimi çekiyordu, her şey yeni gibiydi, sanki yeniden dünyaya gelmiştim. Yerde uyuyabiliyor, çıplak ayakla gezebiliyordum. Bu durum oldukça hoştu. Kimseye sıkıntı vermeden sıradan halk topluluğunun arasında durabiliyordum. Sokakta faytona bağlı bir at yere düştüğünde kıyafetlerimi kirletmekten korkmadan koşup atı kaldırmalarına yardım edebiliyordum. En önemlisi de kendi ayaklarım üzerinde durabiliyor, kimseye yük olmuyordum!

Çatı boyama işi, hele ki bizim beziryağı ve boyalarımızla oldukça kârlı bir iş sayılırdı. Bu nedenle bu kaba ve sıkıcı işe Redka gibi iyi ustalar bile burun kıvırmazdı. Kısa pantolonu ve cılız, morumsu bacaklarıyla bir leylek gibi çatının üzerinde gezinirdi. Fırçasıyla çalışırken derin derin iç çektiğini:

— Biz günahkârlara eyvahlar olsun! –dediğini işitirdim.

Çatının üzerinde de yerde olduğu gibi serbestçe dolaşırdı. Bir ölü gibi hastalıklı ve solgun olmasına rağmen olağanüstü atikti. Kilisenin büyük ve küçük kubbelerini gençler gibi iskele olmadan, sadece merdiven ve ip yardımıyla boyardı. Orada, yerden uzakta, yüksekte dururken bedenini dikleştirerek kime söylediği anlaşılmaksızın:

— Yaprakbiti otu, pas demiri, yalan da ruhu yiyip bitirir! –demesi birazcık korkunç gelirdi.

Ya da bir şey hakkında düşünerek yüksek sesle kendi düşüncelerine karşılık verdiği olurdu:

— Her şey mümkün olabilir mi? Her şey mümkün olabilir!

İşten eve dönerken kapıların önlerindeki sıralarda oturan tezgâhtarların hepsi, çıraklar ve onların işverenleri arkamdan alaycı ve kindar, türlü yorumda bulunurlardı. Bu durum ilk başlarda beni altüst eder, düpedüz korkunç gelirdi.

Her taraftan:

— Kısa günün kârı! Boyacı! Toprakboyası! –lafları işitilirdi.

Kimse bana kısa bir süre öncesine kadar kendileri de sıradan insanlar olan ve bir lokma ekmeklerini ağır işçilik yaparak çıkaranlar kadar kaba davranmamıştı. Çarşıda bir demirci tezgâhının yanından geçerken sanki kazara olmuş gibi üzerime su atmışlardı. Hatta bir keresinde üzerime sopa bile fırlattılar. Tüccar ve balıkçı olan, saçları ağarmış yaşlı bir adam önümü kesip yüzüme kötü kötü bakarak:

— Sana değil, ahmak, babana üzülüyorum! –demişti.

Tanışık olduğum insanlarsa benimle karşılaştıklarında nedense mahcup oluyorlardı. Bazısı tuhaf biri, soytarıymışım gibi bana bakıyor, bazısı halime acıyor, bazısı da bana nasıl davranması gerektiğini bilmiyordu. Onları anlamak benim için güçtü. Bir keresinde gündüz vakti, bizim Bolşaya Dvoryanskaya'nın yakınlarındaki ara sokaklardan birinde Anyuta Blagovo'yla karşılaştım. İşe giderken yanımda iki uzun fırça ile boya dolu bir kutu taşıyordum. Beni tanır tanımaz Anyuta'nın yüzü kızarmıştı.

Elini uzatmadan, sinirli, sert ve titreyen bir sesle:

— Rica ediyorum, sokakta bana selam vermeyin, –dedi. Bir anda gözlerinde yaşlar parıldamaya başlamıştı.– Bunu yapmanız gerektiğini düşünüyorsanız, buyurun yapın... Lakin sizden rica ediyorum, benim karşıma çıkmayın!

Artık Bolşaya Dvoryanskaya'da değil, banliyödeki Makariha'da, iyi kalpli ancak karamsar bir yaşlı kadın olan dadım Karpovna'nın yanında yaşıyordum. Kendisi daima kötü bir şeylerin olacağını sezinler, her türlü rüyadan ödü kopar, hatta odasına giren arılarda ve eşekarılarında bile

kötü alametler görürdü. Düşüncesine göre işçi olmam da hayra alamet değildi.

Başını sallayarak, hüzünlü hüzünlü:

— Mahvettin hayatını! –diyordu.– Mahvettin!

Otuz yaşlarındaki kızıl saçlı, sert bıyıklı, kasaplık yapan iri yarı ve görgüsüz evlatlık oğlu Prokofi, bu küçük evde onunla birlikte yaşıyordu. Sofada benimle karşılaştığında konuşmadan, saygılı bir tavırla bana yol verir, sarhoşsa da beş parmağıyla birden selam dururdu. Akşamları yemeğini yerken tahta bölmenin arasından boğazını temizleyişini, kadehleri ardı ardına devirirken iç çekişlerini duyardım.

— Anneciğim! –diye çağırırdı alçak sesle.

— Ne var? –diye karşılık verirdi evlatlığını delicesine seven Karpovna.– Ne var oğlum?

— Anneciğim, size karşı merhametli davranacağım. Bu dünyevi hayatta, şu yalan dünyada elden ayaktan düştüğünüzde üzerinize titreyeceğim. Öldüğünüzde ise sizi kendi cebimden karşılayarak gömeceğim. Bunu söylüyorum. Söylediklerime inanabilirsiniz.

Her gün güneş doğmadan kalkar, akşamları da erkenden yatardım. Biz boyacılar çok yer, iyi uyurduk. Ve nedense geceleri kalbim küt küt atardı. Arkadaşlarımla tartışmaya girmezdim. Misal, "gözün çıksın", "kolera götürsün" gibi küfürlü konuşmaların, müthiş yeminlerin ve dileklerin gün boyu ardı arkası kesilmezdi, ancak buna rağmen yine de arkadaşça geçinirdik. Çocuklar benim bir din mezhebi üyesi olmamdan şüphe eder, öz babamın bile beni evlatlıktan reddettiğini söyleyerek iyi niyetli şakalar yaparlardı. Yine Tanrı'nın kilisesine nadiren uğradıklarını, birçoğunun on yıldır günah çıkarmaya gitmediğini anlatırlardı. Bu umursamazlıklarını da kuşlar arasında küçük karga neyse insanlar arasında da boyacılar öyledir, diyerek haklı çıkarırlardı.

Çocuklar bana hürmet gösterir, saygıyla yaklaşırlardı. İçki ve sigara içmemem, sakin, düzenli bir hayat sürmem

açıkça hoşlarına giderdi. Yalnızca beziryağı çalarken yanlarında yer almamam ve müşterilerden bahşiş dilenmek için yanlarında gitmemem tatsız bir şok olmuştu onlar için. Ev sahibine ait beziryağlarını ve boyaları çalmak boyacılarda bir gelenek halini almıştı ve hırsızlık olarak görülmüyordu. Redka gibi adaletli bir insanın bile işini bitirdikten sonra her seferinde yanında birazcık üstübeç ile beziryağı getirmesi şaşırtıcıydı. Makariha'da kendi evleri olan saygın ihtiyarlar bile bahşiş istemekten utanmazlardı. Çocukların bir işin başlangıcı ya da bitişi vesilesiyle önemsiz birini hep bir ağızdan kutladıklarını, kendisinden on kapik alınca o kişiye nasıl yaltaklandıklarını görünce sinirlenir, utanırdım. Müşterilerin yanında hilekâr saray mensupları gibi davranırlardı. Bu da bana neredeyse her gün Shakespeare'in Polonius'unu* hatırlatırdı.

Müşteri göğe bakarak:

— Yağmur yağacak sanırım, –derdi.

Boyacılar da:

— Evet, kesinlikle yağacak! –diye hemfikir olurlardı.

— Ancak bunlar yağmur bulutu değil. Belki de yağmaz.

— Yağmaz, beyefendi! Eminiz ki yağmayacak.

Genellikle müşterilere arkalarından alaycı yaklaşırlardı. Örneğin, bir ev sahibini balkonunda elinde gazetesiyle gördüklerinde:

— Gazete okuyor, ama sanırım yiyecek hiçbir şeyi yok, –diye yorumda bulunurlardı.

Evimi ziyaret etmiyordum. İşten döndükten sonra odamda sık sık kız kardeşimin babam hakkında yazdığı kısa ve endişe dolu notlar buluyordum. Bu notlarda babamın yemek masasında bilhassa düşünceli olduğunu, hiçbir şey yemediğini, yalpalayıp durduğunu, kendini odasına kapatıp uzun süre dışarı çıkmadığını yazıyordu. Böyle haberler beni

---

* Shakespeare'in ünlü tragedyası *Hamlet*'te kralın başdanışmanı, Laertes ve Ophelia'nın babası. (ç.n.)

endişelendiriyordu. Uyuyamıyordum. Hatta geceleri Bolşaya Dvoryanskaya'da evimizin yakınlarında dolaşıp karanlık pencerelerden içeri göz atarak evde herkesin hali vaktinin yerinde olup olmadığını tahmin etmeye çabaladığım zamanlar oluyordu. Pazar günleri kız kardeşim sanki bana değil de dadıma geliyormuş gibi gizlice ziyaretime gelirdi. Odama girdiğinde yüzü oldukça solgun, gözleri yaşlı olurdu ve hemencecik ağlamaya başlardı.

— Babamız bunu kaldıramaz! –diyordu.– Tanrı göstermesin, eğer başına bir şey gelirse vicdanın sana ömür boyu eziyet edecek. Bu korkunç bir şey Misail. Annemizin adına sana yalvarıyorum, kendine çekidüzen ver!

— Kardeşim, canım benim, –diyordum.– Vicdanıma göre hareket ettiğime dair inancım tamsa nasıl kendime çekidüzen verebilirim? Anla artık!

— Vicdanına göre hareket ettiğini biliyorum. Ancak bunu kimseye keder vermeden başka türlü de yapabilirsin.

Kapının arkasından ihtiyar kadın:

— Ah, aziz Tanrım! –diye iç çekerdi.– Mahvettin hayatını! Başınız derde girecek canlarım, derde girecek!

VI

Bir pazar günü Doktor Blagovo ansızın çıkageldi. İpek gömleğinin ve rugan derisi uzun çizmelerinin üzerine asker ceketini giymişti.

Elimi bir öğrenci edasıyla sert sert sıkarak:

— Ben de size gelmiştim! –diye söze başladı.– Her gün sizin hakkınızda bir şeyler duyuyorum. Bu nedenle sizinle, hani derler ya, içten bir sohbete niyetlenip duruyordum. Şehir inanılmaz sıkıcı, iki çift laf edecek kimsecikler yok. Vay be, amma da sıcak! –diye devam etti. Ceketini çıkardıktan sonra bir tek ipek gömleğiyle kalmıştı.– Canım, müsaade edin de biraz sohbet edelim!

Tek başıma canım sıkılıyordu. Çoktandır boyacılardan başka bir insan topluluğunun içinde bulunmak istiyordum. Onu gördüğüme içtenlikle sevinmiştim.

Yatağıma oturarak:

— Söze şöyle başlayayım, –dedi.– Bütün yüreğimle duygularınızı anlayıp paylaşıyor, bu yaşantınıza saygı duyuyorum. Bu şehirde sizi anlayan yok, gerçi anlayacak kimse de yok zira siz de biliyorsunuz ki burada, oldukça az sayıdaki müstesna kişi hariç herkes Gogol'ün domuz suratlıları gibidir. Ama ben sizin nasıl biri olduğunuzu piknikte sezdim. Siz asil bir ruha sahipsiniz; dürüst, yüce bir insansınız! Size saygı duyuyor, elinizi sıkmayı büyük bir onur sayıyorum! –diye devam etti coşku içinde.– Sizin de yapmış olduğunuz gibi hayatta bu kadar keskin ve etraflıca bir değişiklik yapabilmek için karmaşık bir manevi süreçten geçmiş olmak gerekir. Şimdi bu yaşantıyı devam ettirebilmek ve her daim kendi inançlarınızın en tepesinde durabilmek için aklınızla ve kalbinizle günbegün, gergin bir halde çalışmak zorundasınız. Şimdi sohbetimize başlayabilmek için şunu söyleyin: İrade gücünüzü, emeğinizi, bütün potansiyelinizi başka bir şeye, misal zamanla büyük bir bilim insanı ya da sanatçı olmaya harcasaydınız yaşamınız daha engin ve derin, her açıdan daha üretken olmaz mıydı?

Sohbete dalmıştık. Söz bedensel emekten açılınca şu düşüncemi dile getirdim: Güçlü olanların zayıf olanları köleleştirmemesi, azınlığın çoğunluk için bir parazit ya da çoğunluğun en iyi özsuyunu müzmince emen bir pompa haline gelmemesi için istisnasız olarak herkesin; yani güçlülerin, zayıfların, zenginlerin ve yoksulların kendileri için bu varoluş savaşında eşit derecede yer almaları gerekir. Bu anlamda, evrensel ve mecburi yükümlülük adı altında insanlar arası eşitsizliği ortadan kaldırabilecek bedensel emekten daha iyi bir vasıta yoktur. Doktor:

— O halde sizin düşüncenize göre ayrım yapmaksızın herkes ağır işlerde mi çalışmalıdır? –diye sordu.

— Evet.

— Peki, en iyi insanlar, düşünürler ve büyük bilim insanları da dahil herkes kendisi için varoluş mücadelesinde taş kırarak, çatı boyayarak zamanını heba ederse, bunun insanoğlunun gelişimi için büyük bir tehlike oluşturacağını düşünmüyor musunuz?

— Ne tehlikesi olabilir ki? –diye sordum.– İnsanoğlunun bütün gelişimi sevgide, ahlak yasasını ifa etmekte mevcuttur. Eğer kimseyi köleleştirmiyor, kimsenin omzuna yük olmuyorsanız daha fazla hangi gelişime ihtiyacınız olur ki?

Blagovo ayağa kalkarak aniden:

— Ama müsaade edin! –diye parladı.– Müsaade edin! Eğer bir salyangoz kabuğunun içinde kişisel gelişimiyle uğraşır, ahlak yasasını kurcalayıp durursa, siz buna gelişim mi diyeceksiniz?

— Neden kurcalıyor olsun? –diye alınarak sordum.– Eğer yakınlarınızı sizi doyurmak, giydirmek, bir yerden bir yere götürmek, düşmanlardan korumak için zorlamazsanız bütünüyle kölelik üzerine kurulu olan bu hayatta gerçekten bir gelişim kaydedilmiş olmaz mı? Bana kalırsa insanlar için en hakiki, belki de gerçekleşmesi mümkün ve gerekli olan tek gelişim budur.

— Evrensel bir dünya gelişiminin sınırları sonsuzluktadır. Gereksinimlerimizin ya da gelip geçici düşüncelerimizin kısıtladığı herhangi bir gerçekleşmesi "mümkün" gelişimden bahsetmek ise kusura bakmayın ama tuhaftır.

— Eğer sizin de söylediğiniz gibi gelişimin sınırları sonsuzluktaysa hedefleri belirsiz demektir, –dedim.– Kesin olarak bilmeden yaşamaksa durum, ne uğruna yaşıyorsun peki?

— Varsın öyle olsun! Lakin bu "bilmeme" durumu sizin "bilmeniz" kadar sıkıcı değildir. Gelişim, medeniyet, kültür diye adlandırdıkları merdivende yürüyorum ben. Nereye gittiğimi kesin olarak bilmeden gittikçe gidiyorum. Ancak bu mucizevi merdiven uğruna yaşamaya gerçekten değer.

Siz ise ne uğruna yaşadığınızı biliyorsunuz. Kimilerinin başkalarını köleleştirmemesi, ressamın ve ressam için boyaları toz haline getiren kişinin aynı yemeği yiyebilmesi uğruna yaşıyorsunuz. Ancak bunun hayatın mutfağı; bayağı, gri tarafı olduğu apaçık. Yalnızca böylesi bir hayat için yaşamak gerçekten tiksindirici değil midir? Eğer kimi böcekler diğerlerini köleleştiriyorsa şeytan götürsün onları, bırakın birbirlerini yesinler! Bizim onlar hakkında düşünmemize gerek yok. Onları kölelikten kurtarsanız da yine de ölüp çürüyecekler. İnsanoğlunu uzak bir gelecekte beklemekte olan o büyük X'i düşünmeliyiz.

Blagovo ateşli ateşli tartışıyordu benimle. Ancak aynı zamanda başka bir düşüncenin onu heyecanlandırdığı fark ediliyordu.

Saate bakarak:

— Sanırım kız kardeşiniz gelmeyecek, –dedi.– Dün bizi ziyaret ettiği vakit size uğrayacağını söylüyordu. Kölelik hakkında konuşup duruyorsunuz, –diye devam etti.– Ancak bu hususi bir mesele. Ve bütün bu meseleler insanoğlunun kendisi tarafından aşama aşama çözülür.

Meselelerin aşama aşama çözülmesi hakkında konuştuk. İyilik ya da kötülük yapma meselesine herkesin, insanlığın aşama aşama gelişmesi yoluyla bu meselenin çözümüne varmayı beklemeden kendi başına karar verebileceğini söyledim. Üstelik aşama aşama meselesinin birden fazla yönü vardır. İnsan düşüncesinin aşama aşama gelişmesi sürecinin yanında düşüncenin farklı türde aşama aşama gelişmesi de gözlemlenmektedir. Artık kölelik kanunu mevcut değil, ancak kapitalizm gelişmekte. Batu Han zamanında olduğu gibi özgür düşüncenin en dorukta olduğu zamanlarda çoğunluk azınlığı doyurur, giydirir ve korur; kendisi ise aç, çıplak, savunmasız kalır. Böyle bir düzen herhangi bir eğilim ve akımla muazzam bir şekilde bir arada var olabilir, çünkü köleleştirme sanatı da aşama aşama kendini geliştirir. Uşaklarımıza

ahırlarda artık kamçı vurmuyoruz ama köleliğe ustaca şekiller veriyoruz. Köleliği haklı göstermek için her duruma göre en azından bir bahane bulabiliyoruz. Bizim fikirlerimiz de birer fikirdir ancak şu an, on dokuzuncu yüzyılın sonunda en pis bedensel işlerimizi de işçi sınıfına yüklemek mümkün olsaydı bunu elbette yapardık. Ve sonrasında bunu haklı gösterebilmek için en iyi insanların, düşünürlerin ve bilim insanlarının altın kadar değerli vakitlerini bu bedensel işlerde harcarlarsa ciddi bir tehlikenin insanoğlunun gelişimini tehdit altında bırakacağını söylerdik.

Lakin o an kız kardeşim gelmişti. Doktoru görünce telaşa kapıldı, rahatsız oldu ve hemen eve, babama gitme vaktinin geldiğini söyledi.

Blagovo iki elini kalbinin üzerine bastırarak ısrar etti:

— Kleopatra Alekseyevna, benimle ve kardeşinizle bir yarım saat geçirseniz babacığınıza ne olur sanki?

Doktor temiz kalpli biriydi. Canlılığını diğer insanlara aktarmayı becerebiliyordu. Kız kardeşim bir dakika düşündükten sonra gülmeye başladı. Piknikte olduğu gibi bir anda neşelendi. Tarlanın olduğu yere gidip otların üzerine serildik. Batıya dönük bütün pencerelerin güneşin batışıyla parlak bir altın rengine büründüğü şehri izleyerek sohbetimize devam ettik.

O günden sonra kız kardeşimin beni her ziyaret edişinde Blagovo da gelmeye başladı. Her ikisi de odamda karşılaşmaları sanki tesadüfmüş gibi selamlaşıyordu. Doktorla ben tartışırken kız kardeşim bizi dinliyordu. Bu esnada yüzünde sevinç, coşku, sevgi ve merak dolu bir ifade beliriyordu. Bana öyle geliyordu ki daha önce rüyasında bile görmediği, şimdi de idrak etmeye çabaladığı başka bir dünya gözlerinin önünde yavaş yavaş açılıyordu. Doktorun olmadığı zamanlar sessiz ve hüzünlü oluyordu. Ara sıra yatağımda oturarak ağlaması sözünü etmediği sebepler yüzündendi.

Ağustosta Redka, demiryoluna gitmek üzere hazırlanmamızı buyurdu. Şehirden "kovulmamızdan" iki gün önce

babam ziyaretime geldi, oturdu, yüzüme bakmadan kızarmış yüzünü yavaş yavaş sildi. Daha sonra cebinden şehirde yayımlanan *Vestnik* gazetesini çıkardı, akranım olan Devlet Bankası büro müdürünün oğlunun hazine bölümüne müdür olarak atandığı haberini her kelimesini vurgulaya vurgulaya, yavaşça okudu.

Sonra gazeteyi katlayarak:

— Bir de kendine bak, –dedi.– Dilenci, berduş, hergele herif! Orta sınıf mensupları ve köylüler bile adam olabilmek için eğitim alıyorlar. Asil, saygın atalara sahip olan sense, Poloznev, pisliğe batmak için can atıyorsun! Lakin buraya seninle sohbet etmek için gelmedim. Senden elimi çoktan çektim ben, –diye devam etti boğuk sesiyle ve ayağa kalkarak.– Kız kardeşinin nerede olduğunu öğrenmek için geldim, hergele! Evden öğlenden sonra çıktı. Saat neredeyse sekiz oldu, ortalıkta yok. Bana bir şey söylemeden sık sık dışarı çıkmaya başladı. Artık daha az saygı gösteriyor. Bunda senin kötü, rezil etkini görüyorum. Nerede kardeşin?

Ellerinin arasında o tanıdık şemsiye vardı. Bense çoktan sersemlemiş, babamın beni dövmeye başlamasını bekleyerek bir ilkokul talebesi gibi esas duruşa geçmiştim. Fakat şemsiyeye attığım bakışı fark etti. Bu da büyük ihtimalle onu dizginlemişti.

— Nasıl istersen öyle yaşa! –dedi.– Seni hayır duamdan mahrum ediyorum!

Dadım kapının ardından:

— Yüce Tanrım, –diye mırıldandı.– Zavallı, bahtsız oğlum! Benim yüreğim hissetmişti zaten, hissetmişti!

Demiryolunda çalışıyordum. Ağustos ayı boyunca durmadan yağmur yağmıştı. Hava nemli ve soğuktu. Tahılları tarladan taşımamışlardı. Makinelerle tahılları biçtikleri büyük çiftliklerde buğdaylar demetler halinde değil de yığınlar halinde duruyordu. Bu hüzünlü yığınların günden güne nasıl karardığını, üzerlerindeki tohumların nasıl yeşerdiğini

hâlâ hatırlıyorum. Burada çalışmak güçtü. Sağanak yağmur yaptığımız her şeyi bozuyordu. İstasyon binalarında yaşamamıza ve uyumamıza izin verilmiyordu. Biz de yazları çugunkaların yaşadığı kirli ve nemli kulübelerde barınıyorduk. Geceleri soğuktan, yüzümde ve ellerimde dolaşan tespihböceklerinden uyuyamıyordum. Köprülerin etrafında çalıştığımız vakitler çugunkalar gruplar halinde akşamları sırf boyacıları dövmek için gelirlerdi. Bu bizim için bir spor türüydü. Bizi döverler, fırçalarımızı çalarlar, bize sataşmak ve kavga etmeye çağırmak için işimizi bozarlar, örneğin makasçı kulübelerini yeşil boyaya bularlardı. Başımıza gelen bütün bu belaların üstüne Redka da ödemeleri oldukça düzensiz yapmaya başlamıştı. İnşaat alanındaki bütün boyama işleri müteahhidin birine verilmişti. O da işi başkasına vermiş, verdiği kişi de kendisi için yüzde yirmi kâr payı koparark işi Redka'ya devretmişti. Kârlı bir iş değildi bu. Yağan yağmur her şeyi kötüleştiriyordu. Vakit boşa harcanıyordu, iş yapmıyorduk. Redka ise çocuklara gündelik vermekle yükümlüydü. Karnı aç boyacılar neredeyse döveceklerdi adamı. Ona üçkâğıtçı, kan emici, Hıristiyanlığı satan Yahuda diyorlar, zavallı adam ise iç çekerek çaresizlik içerisinde ellerini gökyüzüne kaldırıyor, para için sürekli Bayan Çeprakova'ya gidiyordu.

VII

Yağmurlu, çamurlu, karanlık bir sonbahar gelip çattı. İşsizlik de başlamıştı. Üç gün boyunca evde iş yapmadan oturuyor ya da boyacılık dışında farklı işlerle ilgileniyordum. Örneğin, ağır su basmalarına karşılık el arabasıyla toprak taşıyarak günlük yirmi kapik kazanıyordum. Doktor Blagovo Petersburg'a gitmişti. Kız kardeşim yanıma uğramıyordu. Redka her an ölüm beklentisi içerisinde odasında hasta yatıyordu.

Ruh halim de sonbahar gibiydi. Belki de işçi olduğum için artık şehir hayatının çirkin yüzünü görebiliyordum. Neredeyse her gün beni tamamen çaresizliğe iten şeyler keşfetmek zorunda kalıyordum. Önceleri haklarında hiçbir fikir sahibi olmadığım ya da dıştan bakıldığında tamamen düzgün insanlarmış gibi görünen hemşerilerim şimdi alçak, gaddar, her türlü pisliği yapabilecek kişilere dönüşmüştü. Bizim gibi sıradan insanları kandırıyor, kazıklıyor, buz gibi sofalarda ya da mutfakta bekletiyor, aşağılıyorlardı. Bize oldukça kaba davranıyorlardı. Sonbaharda kulübümüzün kütüphanesini ve iki odasını duvar kâğıtlarıyla kaplamıştım. Parça başına yedi kapik ödeme yapmışlardı, ancak on iki kapiklik makbuza imza atmamı emrettiler. Bunu yapmayı reddedince hoş görünümlü, altın çerçeveli gözlükleriyle, kulübün yöneticilerinden biri olan beyefendi:

— Serseri herif, eğer biraz daha konuşursan suratını darmadağın ederim, –dedi.

Uşak, adamın kulağına Mimar Poloznev'in oğlu olduğumu fısıldayınca beriki şaşırıp kızardı, hemen kendini toplayarak:

— Şeytan götürsün onu! –dedi.

Dükkân sahipleri bizim gibi işçilere kokuşmuş et, küflenmiş un, kullanılıp tekrar kurutulmuş çayları kakalarlardı. Kilisede polis itip kakardı, hastanelerde sağlık memurları ve hastabakıcılar soyup soğana çevirirlerdi. Yoksulluğumuz yüzünden rüşvet vermediğimizde kirli tabak çanakla yemek vererek intikam alırlardı. Postanede en aşağı derecedeki bir memur bile bize hayvanmışız gibi davranma hakkını kendinde görür, kaba bir tavırla ve küstahça: "Bekle hele, nereye kımıldıyorsun?" diye bağırırdı. Avlulardaki köpekler bile bize arkadaşça yaklaşmaz, tuhaf bir saldırganlıkla üzerimize atılırdı. Ancak bu yeni konumumla alakalı beni şaşırtan asıl şey, halk arasında "Tanrı'yı unuttular" sözleriyle tanımlanan adaletin tamamen yok oluşuydu. Dolandırıcılı-

ğın yaşanmadığı günler pek nadirdi. Beziryağı satan tüccarlar, müteahhitler, işçiler, hatta müşteriler bile dolandırıcılık yapıyorlardı. Haklarımıza dair tek bir söz bile edemezdik. Hak ettiğimiz parayı her seferinde sanki bağış parasıymış gibi şapkalar elimizde arka kapıda dikilerek rica etmek zorunda kalırdık.

Kulüpteki okuma salonuna bitişik odalardan birini duvar kâğıdıyla kaplamıştım. Akşam olup artık gitmek için hazırlanırken Mühendis Doljikov'un kızı elinde bir deste kitapla odaya girdi.

Eğilip selam verdim.

Anında beni tanımıştı. Elini uzatarak:

— Ah, merhaba! –dedi.– Sizi gördüğüme çok sevindim.

Gülümsüyordu. Gömleğime, tutkal dolu kovaya, yere serilmiş duvar kâğıtlarına merak ve şaşkınlık içerisinde göz attı. Utanmıştım, o da bu durum karşısında mahcup hissediyordu kendini.

— Size öyle baktığım için kusuruma bakmayın, –dedi.– Hakkınızda çok şey anlattılar bana. Özellikle Doktor Blagovo, size adeta âşık. Kız kardeşinizle de çoktan tanışığım. Hoş, sıcakkanlı bir kız kendisi. Lakin hayatı basit bir şekilde yaşamanızda korkacak hiçbir şey olmadığına dair bir türlü ikna edemedim onu. Aksine, şu an şehirdeki en ilgi çekici insan sizsiniz.

Yeniden tutkal dolu kovaya ve duvar kâğıtlarına bakarak devam etti:

— Doktor Blagovo'dan beni sizinle daha yakından tanıştırmasını rica etmiştim, ancak görünen o ki ya unuttu ya da buna vakti olmadı. Her şeye rağmen yine de tanışıyoruz biz. Bana teklifsizce de olsa şöyle bir uğrayabilirseniz çok minnettar olurum. Sizinle sohbet etmeyi o kadar isterim ki! Sıradan bir insanım ben de, –dedi elini uzatarak.– Umuyorum evimde çekingenlik hissetmezsiniz. Babam evde yok, Petersburg'a gitti.

Elbisesini hışırdata hışırdata okuma salonuna doğru çıktı. Bense eve gelince uzun süre uykuya dalamadım.

Bu keyifsiz sonbahar aylarında hayatımı en azından biraz olsun kolaylaştırmak isteyen iyi yürekli biri ara sıra ya çay ve limon ya çörek ya da kızarmış dağ tavuğu gönderiyordu bana. Karpovna bunları her seferinde bir askerin getirdiğini söylüyordu, ancak kimin gönderdiği belli değildi. Üstelik bu asker sağlığımın yerinde olup olmadığını, her gün yemeğimi yiyip yemediğimi, sıcak tutan kıyafetlerimin olup olmadığını da soruyormuş. Ayazlar başladığında yine benim olmadığım bir vakit askerle birlikte örülmüş, yumuşak bir atkı gönderilmişti. Atkının üzerinden hissedilmesi güç, tatlı bir parfüm kokusu geliyordu. Bu iyilik perisinin kim olduğunu tahmin etmiştim. Atkı Anyuta Blagovo'nun en sevdiği parfüm kokusu olan inci çiçeği kokuyordu.

Kışa doğru daha çok iş toplayabilmiştik, herkes daha bir neşelenmişti. Redka yeniden hayata dönmüştü. Yaldızlanmadan önce ikonostasisi macunla kapladığımız kilisedeki mezarlıkta çalışıyorduk hep birlikte. Temiz, sakin, bizimkilerin dediğine göre kârlı bir işti bu. Gün içerisinde birçok işi halledebiliyorduk. Üstelik vakit hızla, fark ettirmeden geçiyordu. Burada ne küfür ne kahkaha ne de gürültülü konuşmalar vardı. Mekânın kendisi insanı sükûnete ve usturuplu durmaya zorluyor; sessiz, ciddi düşüncelere daldırıyordu. İşe gömülmüş bir halde, heykel gibi hareket etmeden dikiliyor ya da oturuyorduk. Bir mezarlığa yaraşır şekilde etrafta ölüm sessizliği vardı. Bu yüzden bir alet yere düştüğünde ya da kandilin ateşi çıtırdadığında etrafa gürültülü ve keskin bir ses yayılırdı. Biz de çevremize bakınırdık. Uzun süren sessizlikten sonra sanki arı uçuyormuş gibi vızıltılar duyardık. Bu da demek olurdu ki antrede, ölmüş küçük bir çocuğun ardından ağır ağır, sessizce ağıt yakılıyordu. Yahut kubbeye güvercin ve etrafına yıldızlar çizen ressam sessiz sessiz ıslık çalmaya başlar, farkına varınca da anında sessizliğe gömü-

lürdü. Ya da kendi düşüncelerine karşılık veren Redka iç çekerek "Her şey mümkün olabilir! Her şey mümkün olabilir!" derdi. Başımızın üzerinde ağır ve kederli bir çan sesi yayıldığında boyacılar bunun zengin bir müteveffanın cenazesini taşıdıkları anlamına geldiğini anlarlardı.

Günlerimi bu sessizliğin, kilisenin alacakaranlığının içinde geçiriyordum. Uzun süren akşamlarda ya bilardo oynuyor ya da kazandığım parayla kendime satın aldığım triko takım elbisemi giyerek tiyatroya, sergiye gidiyordum. Ajogin'lerde yapılan gösterimler ve konserler çoktan başlamıştı. Dekorları artık sadece Redka yapıyordu. Ajogin'lerde gördüğü piyeslerin ve canlı tabloların konularını anlatıyordu bana. Ben de imrenerek dinliyordum onu. Provalara gitmeyi şiddetle istiyor, ancak Ajogin'lere gitmek için kendimi bir türlü ikna edemiyordum.

Noel'den bir hafta önce Doktor Blagovo ziyaretime geldi. Yine tartışıyor, sonrasında da akşamları bilardo oynuyorduk. Oyun esnasında redingotunu çıkarır, gömleğinin göğüs hizasındaki düğmelerini açar, nedense kendine gözü dönmüş bir hergele havası vermeye çalışırdı. Az içerdi ama bunu da gürültü çıkararak yapardı. "Volga" gibi kötü ve ucuz bir tavernadan her akşam yirmi rubleyle çıkmanın yolunu bilirdi.

Kız kardeşim tekrar bana uğramaya başlamıştı. Her ikisi de birbirlerini gördükleri vakit, her seferinde şaşırıyordu. Lakin kız kardeşimin sevinçli ve kabahatli yüz ifadesinden bu karşılaşmalarının tesadüf eseri olmadığı görülüyordu. Bir akşam, bilardo oynarken doktor bana dönerek:

— Bana bakın, Bayan Doljikova'ya neden uğramıyorsunuz? Maria Viktorovna'yı bilmezsiniz, zeki, cazibeli, sade, iyi yürekli birisidir.

İlkbaharda mühendisin beni nasıl karşıladığını anlattım ona.

— Saçmalık! –diye gülmeye başladı doktor.– Mühendis başka, kızı başka. Cidden, değerli dostum, onu kırmayın,

bir ara uğrayıverin. Misal, hadi yarın akşam onu ziyarete gidelim. İster misiniz?

Beni razı etmişti. Ertesi günün akşamı yeni triko takım elbisemi giyerek heyecan içinde Bayan Doljikova'nın evine doğru yola koyuldum. Uşak, buraya bir ricada bulunmaya geldiğim o sabahki gibi kibirli ve korkutucu gelmiyordu artık. Mobilyalar da o kadar gösterişli gözükmüyordu. Maria Viktorovna beni bekliyordu. Eski bir tanıdığı gibi karşıladı beni, elimi güçlü bir şekilde, dostça sıktı. Üzerinde kolları bol, gri renkli, kumaş bir elbise vardı. Şehirde moda olduktan bir yıl sonra "köpek kulakları" diye adlandırdıkları saç modelinden yaptırmıştı. Saçları şakaklarından kulaklarına doğru taranmıştı, bu yüzden Maria Viktorovna'nın yüzü sanki daha geniş gözüküyordu. Onu bu görüşümde babasına çok benzetmiştim. Onun da yüzü genişti ve al yanaklıydı, yüzünde bir faytoncuyu andıran ifade vardı. Maria güzel ve zarif biriydi ancak genç değildi. Aslında yaşı yirmi beşten fazla olmamasına rağmen otuz gösteriyordu.

Beni oturtarak:

— Sevgili doktor, ona ne kadar minnettarım! –dedi.– Eğer o olmasaydı ziyaretime gelmeyecektiniz. Canım o kadar sıkılıyor ki! Babam şehir dışına çıktı ve beni bir başıma bıraktı. Bu şehirde ne yapacağımı bilmiyorum.

Daha sonra nerede çalıştığımı, ne kadar para kazandığımı ve nerede yaşadığımı sormaya başladı.

— Sadece kazandığınız parayı mı harcıyorsunuz kendinize? –diye sordu.

— Evet.

— Ne talihli bir insansınız! –diye iç çekti.– Bu hayattaki bütün kötülükler bana kalırsa aylaklıktan, can sıkıntısından, manevi boşluktan geliyor. Bütün bunlar başkalarının sırtından geçinmeye alıştığın zaman kaçınılmaz oluyor. Hava attığımı zannetmeyin, size samimi bir şekilde söyleyebilirim ki zengin olmak ilgi çekici ve hoş bir şey değil. Dost edinmek

için dünyanın aldatıcı servetini kullanın* derler, zira haklı bir yolla elde edilen servet yoktur ve olamaz da.

Sanki saymak istiyormuş gibi mobilyalara ciddi, soğuk bir ifadeyle göz attı.

— Konfor ve lüks büyüleyici bir güce sahip, –diye devam etti.– Güçlü iradesi olan insanları bile yavaş yavaş avucunun içine alabilir. Bir zamanlar babamla fakir ve sıradan bir hayatımız vardı, şimdi nasıl yaşadığımızı görüyorsunuz. Omuzlarını silkerek ekledi:

— Hiç duyulmuş bir şey mi bu? Yılda yirmi bin rubleye kadar para harcıyoruz! Hem de bu taşrada!

— Konfora ve lükse sermayenin, eğitimin verdiği kaçınılmaz bir ayrıcalık olarak bakmak gerekir, –dedim.– Hem bana öyle geliyor ki hayatın verdiği bu rahatlıklar herhangi bir işle, hatta en ağır ve en kirli işle bile bağdaşabilir. Babanız zengin birisi, lakin onun da söylediği gibi hem makinist hem de sıradan bir yağcı olarak çalışmak zorunda kalmış.

Maria gülümsemeye başladı. Başını şüpheyle sallayarak:

— Babam arada kvas ile tyurya** yer, –dedi.– Onun için bir eğlence, hevestir bu!

O esnada zil sesi duyuldu. Maria ayağa kalktı.

— Herkes gibi eğitimli ve zengin insanlar da çalışmalı, –diye devam etti.– Konfor ise herkes için eşit olmalı. Hiçbir ayrıcalık söz konusu olmamalı. Neyse, bu kadar felsefe yeter. Eğlenceli şeylerden, boyacılardan bahsedin biraz da. Nasıl insanlar? Eğlenceli kişiler mi?

Doktor içeri girmişti. Boyacılardan bahsetmeye başladım ancak alışık olmadığım için bir etnograf gibi sıkılarak, ciddi ve ilgisiz bir şekilde anlatıyordum. Doktor da işçilerin hayatlarından birkaç anekdot anlatmaya başladı. Anlatırken yalpalıyor, ağlıyor, dizlerinin üzerine kapanıyor, hatta sarhoş

---

* Luka İncilindeki Kurnaz Kâhya bölümüne atıf. (ç.n.)

** Kvasın ya da tuzlu suyun içine ekmek doğrayarak yapılan bir tür yemek. (ç.n.)

taklidi yaparken yere bile uzanıyordu. Gerçek bir aktör gibi oynuyordu. Maria Viktorovna da onu izlerken gözlerinden yaş gelene kadar kahkaha attı. Daha sonra doktor kuyruklu piyanonun başına geçerek hoş, ince tenor sesiyle şarkı söylemeye başladı. Maria Viktorovna ise onun yanında dikilerek söyleyeceği şarkıları seçiyor, hata yaptığında düzeltiyordu.

— Duyduğuma göre siz de şarkı söylüyormuşsunuz, değil mi? –diye sordum.

Doktor dehşete kapılarak:

— Siz de mi! –dedi.– Muazzam bir şarkıcı, artisttir kendisi. Siz ise siz de mi, diyorsunuz! Nasıl bir söz bu böyle!

Maria soruma karşılık olarak:

— Bir zamanlar ciddi olarak ilgileniyordum şarkı söylemekle, –dedi.– Ama şimdi bıraktım.

Alçak bir taburenin üzerine oturarak bize Petersburg'daki hayatından bahsetmeye başladı, ünlü şarkıcıların seslerini ve şarkı söyleyişlerini taklit ederek mimiklerini gösterdi. Resim defterine önce doktorun, sonra da benim resmimi çizdi. Kötü çizmişti ancak her ikimizi de benzetmişti. Gülümsüyor, şımarıklık ediyor, yüzünü gözünü tatlı tatlı buruşturuyordu. Bu hali aldatıcı servet hakkındaki konuşmalarından daha çok yakışıyordu ona. Daha demin benimle zenginlik ve konfor hakkında konuşurken ciddi değilmiş, başka birini taklit ediyormuş gibi geliyordu. Muazzam bir komedi aktrisiydi. Zihnimde onu bizim genç kızlarla bir tutuyordum. Hatta o güzel, vakur Anyuta Blagovo bile mukayese edilemezdi onunla. İyi yetiştirilmiş bir gül ile yaban gülünün arasındaki gibi kocaman bir fark vardı aralarında.

Üçümüz birlikte akşam yemeği yiyorduk. Doktor ve Maria Viktorovna kırmızı şarap, şampanya, konyaklı kahve içiyorlar; kadehlerini tokuşturarak dostluğa, zekâya, ilerleyişe, özgürlüğe içiyorlar ancak yalnızca yüzleri kızarıyor, sık sık, gözlerinden yaşlar gelene kadar sebepsiz yere kahkahalar atıyorlar, yine de sarhoş olmuyorlardı. Sıkıcı görünmemek adına ben de kırmızı şarap içiyordum.

— Yetenekli, zengin donanımlı insanlar nasıl yaşamaları gerektiğini bilir, bildiklerini okurlar, –dedi Doljikova.– Benim gibi ortalama bir insan ise hiçbir şey bilmez, kendi başına hiçbir şey yapamaz. Herhangi bir derin toplumsal akımı sezip, akım onu nereye götürürse oraya gitmekten başka yapacak bir şeyi yoktur.

— Sahi, olmayan bir şeyi sezmek mümkün mü? –diye sordu doktor.

— Mümkün değil, çünkü görmüyoruz.

— Öyle mi? Toplumsal akımlar yeni edebiyatın uydurduğu bir şey. Bizde böyle şeyler yoktur.

Bir tartışma başlamıştı.

Doktor yüksek sesle:

— Bizde hiç derin bir toplumsal akım yok, olmadı da, –dedi.– Bu yeni edebiyatın uydurmadığı şey yok ki! Bir de köyde birtakım aydın işçiler uydurmuş. Köylerimizin hepsini arayın bakalım, ancak ceketli ya da siyah redingotlu, *henüz* kelimesini söylerken bile dört hata yapan kara cahil birini bulabilirsiniz. Kültür dolu bir hayat bizde henüz başlamış değil. Beş yüz yıl önceki vahşilik, yeknesak hödüklük ve abeslik devam ediyor. Akımlar, yönelimler; bunların hepsi bayağı ve değersiz çıkarlara bağlı küçük, acınası şeylerdir. Sahiden bunların içerisinde ciddi bir şey görmek mümkün mü? Eğer derin toplumsal bir akımı sezdiğinizi düşünüyorsanız ve bu akımı izleyerek hayatınızı böcekleri esaretten kurtarmak ya da dana köftesinden uzak durmak gibi günümüz modası görevlere adayacaksanız sizi tebrik ederim hanımefendi. Okumamız, okumamız, okumamız lazım bizim. Derin toplumsal akımlar için ise beklememiz gerekiyor. Henüz bu gibi şeyler için olgunlaşmış değiliz. Gerçeği söylemek gerekirse, bunlardan hiçbir şey anlamıyoruz da.

— Siz anlamıyorsunuz ama ben anlıyorum, –dedi Maria Viktorovna.– Tanrı şahidim, bugün ne kadar sıkıcısınız!

— Bizim işimiz okumak, okumak, mümkün olduğunca fazla bilgi biriktirmek için çabalamaktır. Zira ciddi toplumsal akımlar, bilginin olduğu yerdedir. Gelecekteki insanların mutluluğu da ancak bilgidedir. Bilime içiyorum!

Maria Viktorovna biraz sessiz kalıp düşündükten sonra:

— Şüphe götürmeyen bir şey var: İnsan hayatını biraz başka bir şekilde kurmalı, –dedi.– Bugüne kadar yaşadığımız hayatın ise hiçbir anlamı yok. Şimdi bu konudan bahsetmeyelim.

Maria Viktorovna'nın evinden çıktığımızda kilisenin saati ikiyi vuruyordu.

Doktor:

— Hoşunuza gitti mi? –diye sordu.– Olağanüstü bir kız, değil mi?

Noel günü Maria Viktorovna'nın evinde öğle yemeği yedik. Daha sonraki bütün bayramlarda da neredeyse her gün uğruyorduk ona. Evinde bizim dışımızda kimse bulunmuyordu. Şehirde benim ve doktorun dışında tanıdık hiç kimsesinin olmadığını söylerken haklıydı. Zamanımızın çoğu kısmını sohbet ederek geçiriyorduk. Arada doktor yanında herhangi bir kitap ya da dergi getirir, bunları bize yüksek sesle okurdu. İşin özü kendisi hayatımda karşıma çıkan ilk eğitimli insandı. Çok şey bilip bilmediğine hükmedemezdim, lakin başkalarının da bilgilenmesini istediği için bilgisini sürekli belli ederdi. Tıpla ilgili herhangi bir konudan bahsederken bizim şehirli doktorların hiçbirine benzemez, aksine insanın üzerinde yeni, özel bir izlenim uyandırırdı. Eğer isteseydi, gerçek bir bilim insanı olabileceğini düşünüyordum. O zamanlar üzerimde ciddi bir etkisi olan belki de yegâne kişiydi. Onunla görüşüp bana verdiği kitapları okudukça sıkıcı iş hayatımı canlandırabilecek bilgilere yavaş yavaş gereksinim duymaya başladım. Örneğin, bütün dünyanın altmış basit elementten oluştuğunu; beziryağının, boyaların ne olduğunu ve bu bilgiler olmadan nasıl yaşanabileceğini daha

önce bilmemem garip geliyordu. Doktorla olan tanışıklığım sayesinde manen de gelişmiştim. Onunla sık sık tartışıyordum. Genellikle kendi fikirlerime sadık kalsam da onun sayesinde her konuda bilgi sahibi olmadığımın yavaş yavaş farkına varmaya başlıyordum. Vicdanımın yönlendirmeleri belirgin olsun, muğlak hiçbir şey barındırmasın diye kafamda mümkün olduğunca belirgin görüşler geliştirmeye gayret ediyordum. Bununla birlikte, şehirdeki en eğitimli ve en iyi insan olan bu adam yine de henüz mükemmel olmaktan uzaktı. Davranışlarında, her konuşmayı tartışmaya çevirme huyunda, hoş tenor sesinde, hatta sevecen hallerinde bile din okulu öğrencilerindeki gibi hafif kaba bir taraf bulunurdu. Redingotunu çıkarıp yalnız ipek gömleğiyle kaldığı ya da tavernada garsona bahşiş fırlattığı her an öyle sanıyordum ki, kültürlü olmasına kültürlüydü ama yine de içinde bir Tatar dolaşıyordu.

Epifani bayramında* tekrar Petersburg'a gitti. Sabah vakti yola çıkmıştı, öğleden sonra da kız kardeşim geldi. Kürkünü ve şapkasını çıkarmadan sessiz sessiz oturdu. Yüzü oldukça solgundu, tek bir noktaya dikmişti gözlerini. Soğuktan tir tir titriyordu, titremesini bastırmaya çalıştığı görülüyordu.

— Üşütmüşsün herhalde, –dedim.

Gözleri yaşlarla dolmuştu. Sanki onu gücendirmişim gibi bana tek bir kelime etmeden ayağa kalktı ve Karpovna'nın yanına gitti. Kısa bir süre sonra acı acı sitem eden bir ses tonuyla konuştuğunu işittim.

— Dadıcığım, bu zamana kadar ne için yaşadım ki ben? Ne için? Sen söyle, gençliğimi mahvetmedim mi? Hayatımın en güzel yılları masrafları kaydetmeyi, çay ikram etmeyi, kapik saymayı, misafir ağırlamayı bilmekle, dünya üzerinde bundan daha kıymetli bir şeyin olmadığını düşünmekle

---

* Ortodokslukta Teofani olarak adlandırılan, İsa'nın doğumundan on iki gün sonra kutlanan bir bayram. (ç.n.)

geçti! Dadıcığım, anlasana, benim de insani ihtiyaçlarım var. Ben de yaşamak istiyorum. Oysa beni temizlikçinin birine çevirdiler. Korkunç bir şey bu, korkunç!

Kapıya doğru fırlattığı anahtarlar şıngırdayarak odamda yere düştü. Büfenin, mutfak dolabının, kilerin ve çay kutusunun anahtarlarıydı bunlar. Yani bir zamanlar annemin de taşıdığı anahtarlar.

— Ah, ah, Tanrım! –diye dehşete düştü yaşlı kadın.– Yüce azizler!

Eve gitmeden önce kız kardeşim anahtarları yerden almak için odama girdi ve:

— Bağışla beni. Son zamanlarda tuhaf bir şeyler oluyor bana, –dedi.

VIII

Maria Viktorovna'dan geç vakitte döndüğüm bir akşam odamda yeni üniformalı genç bir polis memuru buldum. Masama oturmuş, kitabın sayfalarını karıştırıyordu.

Ayağa kalkıp gerinerek:

— Sonunda! –dedi.– Bu size artık üçüncü uğrayışım. Vali, yarın sabah saat tam dokuzda yanına gitmenizi emretti. Muhakkak gideceksiniz.

Cenaplarının emrini kesinlikle yerine getireceğime dair benden imza aldı ve gitti. Polis memurunun bu geç vakitteki ziyareti ve valinin beklenmedik bu daveti keyfimi oldukça bozmuştu. İçimde polislere, jandarmalara, yargı görevlilerine karşı küçüklüğümden beri bir korku kalmıştı. Şimdi de sanki gerçekten bir şeyle suçlanıyormuşum gibi huzursuzluk hissediyordum. Hiçbir şekilde uykuya dalamıyordum. Dadımla Prokofi de telaşlanmışlar, uyuyamıyorlardı. Üstüne dadının kulağı da ağrıdığı için inliyordu. Birkaç kez ağrısından ağladı. Uyumadığımı işiten Prokofi elinde lambayla temkinli bir şekilde odama girdi ve masaya oturdu.

Biraz düşündükten sonra:

— Biberli votka içsenize... –dedi.– Bu fani dünyada şundan bir içseniz bir şeyiniz kalmaz. Anacığımın kulağına da bundan biraz döksek büyük faydası dokunur.

Saat üçe doğru mezbahaya et almak için gitmeye hazırlandı. Sabaha kadar uyuyamayacağımı biliyordum. Bu yüzden saat dokuza kadar vakit geçirmek için onunla birlikte yola koyuldum. Elimizde fenerle yürüyorduk. Ayaz yüzünden yüzünde mor lekeler oluşmuş, tam bir hayta ifadesine sahip on üç yaşlarındaki çırağı Nikolka da kısık sesiyle atı dürterek ardımızdan kızakla geliyordu.

Yolda giderken Prokofi:

— Sanırım sizi valilikte cezalandıracaklar. Valiliğin, ruhban sınıfının, subayların, doktorların kuralları vardır. Her bir zümrenin kendine ait kuralı vardır. Siz ise kendi kurallarınıza uymuyorsunuz. Bunu yapmanıza müsaade etmeyeceklerdir.

Mezbaha, mezarlığın ötesindeydi. Önceleri sadece uzaktan görüyordum onu. Gri çitle çevrili, iç karartıcı üç barakadan ibaretti. Yazın sıcak günlerinde rüzgâr o taraftan estiğinde boğucu, pis bir koku getirirdi. Şimdi ise karanlıkta avluya girdikten sonra barakaları göremiyordum. Bazısı boş, bazısı et yüklü atlar ve kızaklar çıkıyordu karşıma sürekli. İnsanlar ellerinde fenerlerle dolaşıyor, iğrenç küfürler ediyorlardı. Prokofi ve Nikolka da aynı iğrenç küfürlerden ediyorlardı. Havada küfürden, öksürükten ve at kişnemesinden oluşan daimi bir uğultu vardı.

Etraf hayvan cesedi ve dışkı kokuyordu. Eriyen karlar çoktan çamura karışmıştı. Karanlıkta sanki kan göletinde yürüyormuşum gibi hissediyordum.

Kızağı etle doldurduktan sonra pazar yerindeki kasaba doğru yola çıktık. Gün ışımaya başlıyordu. Sepetleriyle aşçılar, harmanileriyle yaşlı kadınlar birbirlerinin peşi sıra yürüyorlardı. Elinde satırı, üzerinde kan sıçramış beyaz önlüğüy-

le Prokofi korkunç küfürler ediyor, kiliseye doğru istavroz çıkarıyor, pazardaki herkese yüksek sesle bağırarak eti maliyet fiyatına, hatta zararına dağıttığını temin ediyordu. Eksik tartıyor, para üstünü eksik veriyordu. Aşçılar bunu görüyordu ancak Prokofi'nin bağırışlarından sağıra döndükleri için karşı çıkmıyorlar, yalnızca cellat deyip geçiyorlardı. Korkutucu satırını bir kaldırıp bir indirerek artistçe pozlar veriyor, bunu yaparken her seferinde azılı bir ifadeyle "Gek!" diye ses çıkarıyordu. Ben de birinin kafasını ya da kolunu gerçekten kesecek diye korkuyordum.

Bütün sabahı kasapta geçirdim. Nihayet valinin yanına gittiğimde kürkümden et ve kan kokusu yayılıyordu. Sanki birinin emriyle ayıya karşı elimde mızrakla yürüyormuş gibi bir ruh hali içerisindeydim. Üzerinde çizgili bir halının serili olduğu yüksek merdiveni, iki eliyle sessizce kapıyı gösterip, sonra da bir koşu geldiğimi haber veren, parlak düğmeli frak giymiş genç memuru hatırlıyorum. Gösterişli ancak soğuk ve zevksiz mobilyalarla döşenmiş salona girdim. Bilhassa pencerelerin arasındaki duvarlara yerleştirilmiş uzun ve dar aynalar ile pencerelerin üzerindeki parlak sarı perdeler fena halde insanın gözüne batıyordu. Valilerin değiştiği ancak mobilyaların sürekli aynı kaldığı görülebiliyordu. Genç memur tekrar iki eliyle kapıyı gösterdi. Göğsünde Vladimir nişanı asılı komutanın ardında dikildiği büyük, yeşil masaya doğru yöneldim.

Elinde bir mektup tutan komutan ağzını *o* harfi gibi genişçe ve yuvarlak bir şekilde açarak:

— Bay Poloznev, sizi buraya... –diye söze başladı.– Sizi buraya şunları söylemek için çağırdım. Saygıdeğer babanız, sizi buraya çağırması ve taşıma şerefine nail olduğunuz soylu sıfatıyla uyuşmayan bütün davranışlarınızı size hatırlatması için vilayetin asiller başkanına hem yazılı hem de sözlü olarak başvurmuş bulunmaktadır. Cenapları Aleksandr Pavloviç, davranışlarınızın başkalarını da ayartabileceğine

hakkıyla inanarak ve kendi tarafından yapılan bir ikna çabasının burada yeterli olmayacağını; ciddi, resmi bir müdahalenin gerekli olduğunu düşünerek burada paylaştığım sizinle ilgili düşüncelerini işte bu mektupta bana bildirmiştir.

Bunları bana sanki onun amiriymişim gibi sakin sakin, saygılı bir tavırla, dimdik durarak ve bakışlarında hiçbir sertlik emaresi olmaksızın söylüyordu. Yüzü pörsümüş ve yorgundu, her tarafı kırışık içerisindeydi. Gözlerinin altındaki torbalar sarkıyordu, saçlarını boyatmıştı. Genel olarak dış görünüşüne bakıldığında kırk mı altmış mı, kaç yaşında olduğunu kestirmek mümkün değildi.

— Umarım, –diye devam etti.– Bana resmi olarak değil de özel yollarla başvuran saygıdeğer Aleksandr Pavloviç'in bu inceliğini takdir edersiniz. Ben de sizi resmi yollarla davet etmedim. Sizinle bir vali gibi değil, babanızın samimi bir hayranı olarak konuşuyorum. Bu nedenle sizden davranışlarınızı değiştirmenizi ve unvanınıza yaraşır yükümlülüklerinize geri dönmenizi rica ediyorum. Yahut başkalarını ayartmaktan kaçınmak için sizi tanımadıkları ve canınızın istediği şeyle meşgul olabileceğiniz başka bir yere yerleşin. Aksi takdirde mutlak tedbirler almak zorunda kalacağım.

Ağzı açık bir şekilde bana bakarak yarım dakika sessizce dikildi.

— Vejetaryen misiniz? –diye sordu.

— Hayır, ekselansları. Et yerim.

Masaya oturdu, önüne bir kâğıt çekti. Eğilip selam verdim ve dışarı çıktım.

Öğlene kadar gidip çalışmaya değmezdi. Uyumak için eve doğru yola koyuldum ancak mezbahanın ve valiyle yaptığım konuşmanın üzerime yıktığı nahoş, iğrenç duygu yüzünden uykuya dalamadım. Akşam olunca, moralim bozuk, keyfim kaçmış bir halde Maria Viktorovna'ya uğradım. Ona valinin yanına nasıl gittiğimi anlattım. Sanki inanmıyormuşçasına hayretler içerisinde bana baktı, sonra aniden neşe içinde,

yüksek sesle ve hararetle, sadece iyi yürekli, gülmeyi seven insanların yapabileceği türden kahkahalar atmaya başladı.

— Bunu Petersburg'da bir anlatsam! –dedi. Kahkaha atarken neredeyse yere düşecekti. Masasına yaslanarak tekrarladı:

— Bunu Petersburg'da bir anlatsam!

IX

Artık sık sık, bazen günde iki kez görüşüyorduk. Neredeyse her gün, öğlenden sonra mezarlığa geliyor, beni beklerken haçların ve anıtların üzerindeki mezar yazıtlarını okuyordu. Bazen de kilisenin içine giriyor, yanımda dikilerek nasıl çalıştığımı izliyordu. Ressamların ve yaldızcıların sessizliği, hünerli işçiliği, Redka'nın tedbirliliği, dış görünüş olarak diğer ustalardan bir farkımın olmayışı, onlar gibi yelekle ve çizmelerle çalışmam ve bana sen diye hitap etmeleri Maria için yeni bir şeydi ve bu durum onu etkiliyordu. Bir keresinde tepeye bir güvercin çizen ressam, onun yanında bana:

— Misail, beyaz boyayı uzatsana! –diye bağırdı.

Gidip boyayı verdim. Sonrasında dayanıksız iskeleden aşağı doğru inerken Maria oldukça etkilenmiş bir şekilde, gülümseyerek beni izledi.

— Ne kadar sevimlisiniz! –dedi.

Bizim zenginlerden birinin evindeki yeşil bir papağanın kafesinden kaçışı, çocukluğumdan beri aklımda bir anı olarak kalmıştı. Daha sonra bu güzel kuş bir ay boyunca şehirde dolaşmış, miskin miskin bir bahçeden ötekine bir başına, evsiz barksız uçup durmuştu. Maria Viktorovna da bana bu kuşu anımsatıyordu.

— Artık mezarlıktan başka gidecek bir yerim kesinlikle yok, –dedi gülerek.– Şehir tiksinç derecede can sıkıcı bir hal aldı. Ajogin'lerde ezber çalışıyorlar, şarkı söylüyorlar, peltek peltek konuşuyorlar. Son zamanlarda bunlara katlanamıyo-

rum. Kız kardeşiniz sokulgan biri değil, Matmazel Blagovo nedense benden nefret ediyor, tiyatroyu sevmiyorum. Söyleyin nereye gideyim?

Ona gittiğimde üzerimden boya ve terebentin kokusu yayılır, ellerim kapkara olurdu. Ve bu durum hoşuna giderdi. Ona başka türlü değil de, sıradan iş kıyafetimle gelmemi isterdi. Ancak misafir odasında bu kıyafet yüzünden utanıyordum. Sanki üniforma içindeymişim gibi canım sıkılıyordu. Bu nedenle, ona gitmeye hazırlanırken her seferinde yeni triko takımımı giyerdim. Bundan da hiç hoşlanmazdı.

Bir keresinde bana:

— İtiraf edin, henüz bu yeni rolünüzü tamamıyla benimseyemediniz, –dedi.– İş kostümünüz sizi utandırıyor, içinde kendinizi rahat hissetmiyorsunuz. Söyleyin, kendinize güvenmemeniz, tatmin olmamanız bu yüzden, değil mi? Seçmiş olduğunuz bu iş türü, boyacılık, gerçekten sizi tatmin ediyor mu? –diye sordu gülümseyerek.– Boyanın eşyayı daha güzel ve dayanıklı hale getirdiğinin farkındayım ancak nihayetinde bu eşya şehirlilere, zengin kişilere aittir, sonuç olarak lükse girer. Üstelik herkesin ekmeğini kendi eliyle kazanması gerektiğini defalarca kendiniz söylediniz ancak siz ekmek değil, para kazanıyorsunuz. Sözlerinize niçin harfiyen uymuyorsunuz? Gerçekten ekmek kazanmak, yani toprağı sürmek, çiğnemek, otları biçmek, harman dövmek ya da inekleri otlatmak, toprağı bellemek, baraka yontmak gibi tarımla doğrudan ilgisi olan bir şey yapmak gerek.

Yazı masasının yanında duran şirin dolabı açtı ve:

— Bütün bunları sizi sırrıma dahil etmek istediğim için söylüyorum, –dedi.– *Voilà!** Bu benim tarımla ilgili kitaplığım. Burada tarla da, sebze bahçesi de, meyve bahçesi de, hayvan ağılı da, arı kovanı da, hepsi var. Şevkle okuyorum, artık işin teorisini en ince ayrıntısına kadar öğrendim. Hayalim, tatlı rüyam, mart gelir gelmez çekip bizim Dubeçnya'ya

---

* (Fr.) İşte. (ç.n.)

gitmek. Fevkalade, enfes bir yer! Doğru değil mi? İlk yıl işi dikkatle inceleyip alışacağım. İkinci yıl ise, hani derler ya, canıma acımadan, gerçek anlamda, kendi başıma çalışmaya başlayacağım. Babam Dubeçnya'yı bana armağan etmeye söz verdi. Orada canım ne isterse onu yapacağım.

Anlatırken yüzü kızarmıştı. Gözlerini nemlendiren bir heyecanla ve gülümseyerek, yüksek sesle Dubeçnya'da nasıl yaşayacağının ve ne kadar ilginç bir hayatı olacağının hayalini kuruyordu. Bense ona imrenmekle meşguldüm. Mart ayı artık gelip çatmıştı. Günler gitgide uzamıştı. Parlak, güneşli öğle vakitlerinde çatılardan sular damlıyordu. Etraf ilkbahar kokusuyla dolmuştu. Ben de köye gitmek istiyordum.

Dubeçnya'da yaşamak için taşınacağını söylediğinde şehirde bir başıma kalacağımın açıkça farkına varmıştım. O an kitaplarla dolu dolabını, tarım işlerini kıskandığımı hissettim. Tarım işlerini bilmiyor, sevmiyordum. Tarımın kölelik uğraşı olduğunu söylemek istiyordum ona ancak babamın buna benzer şeyleri birçok defa söylediğini hatırlayınca sustum.

Büyük Perhiz zamanı gelmişti. Varlığını artık unutmaya başladığım Mühendis Viktor İvanıç Petersburg'dan dönmüştü. Telgrafla bile uyarmadan beklenmedik bir şekilde geldi. Her zamanki gibi akşam eve gittiğimde yıkanmış, tıraş edilmiş yüzüyle, on yaş gençleşmiş bir şekilde misafir odasında dolaşıyor, bir şeyler anlatıyordu. Kızı dizlerinin üzerine çökmüş, bavullardan kutuları, şişeleri ve kitapları çıkarıyor, hepsini uşak Pavel'e uzatıyordu. Mühendisi görür görmez gayriiradi bir adım geri gittim. O ise iki elini bana doğru uzattı ve gülüp bir faytoncununkine benzeyen beyaz, sağlam dişlerini göstererek:

— Hah, işte geldi! –dedi.– Sizi gördüğüme çok sevindim Boyacı Bey! Maşa her şeyi anlattı, size methiyeler düzdü. Sizi tamamen anlıyor, tasvip ediyorum! –diye devam etti koluma girerek.– Devlet evrakını boşa harcayıp alnına bir kokart geçirmektense edepli bir işçi olmak daha makul ve dürüst bir

iştir. Ben de işte bu ellerle çalıştım Belçika'da. Daha sonra iki yıl makinist olarak dolaştım durdum...

Kısa bir ceket giymişti. Damla hastalığı olan biri gibi hafifçe sallanarak ve ellerini ovuşturarak ayaklarında terlikleriyle dolaşıyordu. Şarkı söyleyerek sessizce bir şeyler mırıldanıyor, sonunda evine döndüğü ve pek sevdiği duşunu alabildiği için keyiften silkinip duruyordu.

Akşam yemeğinde bana:

— Tartışmaca yok, –dedi.– Tartışmaca yok, hepiniz hoş, sıcakkanlı insanlarsınız. Ancak baylar, beden gücüne kalkıştığınız ya da köylüyü kurtarmaya başladığınız zaman nedense her şey eninde sonunda tarikatçılığa bürünüyor. Yoksa siz tarikatçı değil misiniz? Bakın işte votka içmiyorsunuz. Bu tarikatçılık değil de nedir?

Onu memnun edebilmek için votkadan da, şaraptan da içtim. Peynirden, salamdan, börekten, turşudan, mühendisin beraberinde getirdiği bütün diğer atıştırmalıklardan ve o yokken yurtdışından gelen şaraptan tattık. Şarap muazzamdı. Şarabı ve puroyu yurtdışından her nasılsa gümrüksüz almıştı. Havyarı ve kurutulmuş mersin balığını ise birisi bedava göndermişti. Evin sahibi demiryoluna gazyağı tedarik ettiği için daireye kira ödemezdi. Genel olarak kendisi ve kızı, sanki dünyadaki her şeyin en iyisi emirlerine amadeymiş ve bunları tamamen bedava elde ediyorlarmış izlenimi uyandırıyordu bende.

Onları ziyaret etmeyi sürdürüyordum ancak artık o kadar istekli gitmiyordum. Mühendis canımı sıkıyordu, onun olduğu zamanlar kendimi zorlanmış hissediyordum. O temiz, masum gözlerine katlanamıyordum. Düşünceleri beni bunaltıyor, midemi bulandırıyordu. Daha kısa bir süre öncesine kadar bu karnı tok, al yanaklı adama muhtaç oluşum ve bana acımasız bir şekilde kaba davranmış olması da canımı sıkıyordu. Belimden tuttuğu, omzuma tatlılıkla dokunduğu, yaşantımı tasvip ettiği doğruydu, ancak eskisi

gibi önemsizliğimi hor gördüğünü ve yalnızca kendi kızının çıkarı için bana katlandığını hissediyordum. Artık gülemiyor, istediğim şeyi konuşamıyordum. İçime kapanmıştım, uşağı Pavel'i çağırdığı gibi sanki beni de Panteley diye çağırmasını bekliyordum sürekli. Taşralı, işçi gururum nasıl da başkaldırmıştı! Emekçi ve boyacı olan ben, bütün şehrin yabancı olarak baktığı, tanımadığım, zengin insanların evlerine her gün gidiyor, her gün pahalı şaraplarından içiyor, görülmemiş yiyeceklerinden yiyordum. Vicdanım bu durumla barışık olmak istemiyordu! Evlerine giderken yolda karşılaştığım kişilerden somurtarak kaçınıyor, onlara sanki aslında bir tarikatçıymışım gibi kaşlarımı çatarak bakıyordum. Mühendisten çıkıp eve dönerken karnımın tokluğundan utanıyordum.

Her şey bir yana, kendimi kaptırmaktan korkuyordum. Sokakta yürürken de, çalışırken de, iş arkadaşlarımla konuşurken de sürekli akşam Maria Viktorovna'ya nasıl gideceğimi düşünüyor; sesini, gülüşünü, yürüyüşünü düşleyip duruyordum. Ona gitmeye hazırlanırken her seferinde dadının odasındaki yamuk aynanın önünde uzun uzun duruyor, kravatımı bağlıyordum. Triko takım elbisem bana iğrenç geliyordu. Hem acı çekiyor hem de aynı zamanda bu kadar önemsiz biri olduğum için kendimi hor görüyordum. Diğer odadan bana bağırarak giyinik olmadığını söylediğinde ve biraz beklememi rica ettiğinde nasıl giyindiğini işitir, heyecanlanırdım. Zemin sanki ayaklarımın altından kayıp gidiyormuş gibi hissederdim. Uzaktan bile olsa sokakta bir kadın figürü gördüğümde hemen kıyaslamaya koyulurdum. O zamanlar bütün kadınlarımızın ve genç kızlarımızın görgüsüz olduklarını, saçma sapan giyindiklerini, nasıl davranılması gerektiğini bilmediklerini düşünürdüm. Bu kıyaslamalar içimde bir gurur duygusu uyandırırdı: Maria Viktorovna hepsinden daha iyiydi! Geceleri rüyamda kendimi onunla birlikte görürdüm.

Bir akşam yemeğinde mühendisle beraber hep birlikte koca bir ıstakozu bitirdik. Daha sonra eve döndüğümde, mühendisin yemekte bana iki kez "iki gözüm" dediğini anımsadım. O an, bu evde bana sahibinin başından savdığı, kocaman, bahtsız bir köpekmişim gibi şefkat gösterdiklerini, benimle kendilerini eğlendirdiklerini anladım. Canlarını sıktığım zaman da yine bir köpek gibi beni kovacaklardı. Utanç duymuş, çok incinmiştim. Sanki aşağılanmış gibiydim. Gökyüzünü seyrederken bütün bunlara bir son vereceğime dair yemin ettim.

Ertesi gün Doljikov'ların evine gitmedim. Akşam geç vakitte, hava tamamen kararmışken ve yağmur yağarken pencerelere bakarak Bolşaya Dvoryanskaya'dan geçtim. Ajogin'ler çoktan uyumuştu. Yalnızca en köşedeki pencerelerden birinde ışık yanıyordu. Boş inançlarla savaştığını düşünerek odasında, üç mum ışığında dikiş diken yaşlı Bayan Ajogina'ydı bu. Bizim ev de karanlıktı. Karşıdaki Doljikov'ların evinde ışıklar yanıyordu ama çiçeklerin ve perdelerin arasından bir şey seçebilmek mümkün değildi. Bense sokakta yürümeye devam ediyordum. Soğuk mart yağmuru sırılsıklam etmişti beni. Babamın kulüpten döndüğünü işittim. Avlu kapısını çalıyordu. Bir dakika sonra pencerede bir ışık yandı. Bir elinde lambayla acele acele yürüyen ve yürürken diğer eliyle sık saçlarını düzelten kız kardeşimi gördüm. Daha sonra babam misafir odasında bir köşeden diğerine yürümeye, ellerini ovuşturarak bir şeyler anlatmaya başladı. Kız kardeşim ise koltukta hareketsiz oturuyor, bir şeyler düşünüyor, babamı dinlemiyordu.

İşte odadan çıktılar, ışık söndü... Mühendisin evine doğru bakındım, burada da ışıklar çoktan sönmüştü. Karanlıkta, yağmurun altında, kendimi kaderin ellerine terk edilmiş bir halde ümitsizce yalnız hissettim. Yalnızlığımla kıyasladığımda, bugün çektiğim acının ve bu hayatta ileride çekeceğim acılarla karşılaştırdığımda bütün işlerimin, arzularımın

ve bugüne kadar düşündüklerimin, konuştuklarımın ne kadar önemsiz kaldığını hissettim. Yazık! Canlı varlıkların işleri ve düşünceleri, çektikleri acılar kadar önemli olmaktan çok uzak! Ne yaptığımın açıkça farkında olmadan Doljikov'ların avlu kapısındaki zili var gücümle çekip kopardım, küçük bir çocuk gibi korkarak ve şimdi dışarı çıkıp beni muhakkak tanıyacaklarını düşünerek sokak boyunca koşmaya başladım. Soluklanmak için sokağın sonunda durduğumda yalnızca yağmurun gürültüsü ve uzaklarda bir yerde bir bekçinin dökme demirden levhaya vuruşu işitiliyordu.

Tam bir hafta Doljikov'lara gitmedim. Triko takım elbisemi sattım. Boya işi yoktu, nerede çalışmam gerektiyse çalıştım. Ağır ve tatsız işlerde, günde on-yirmi kapik kazanarak yeniden yarı aç bir şekilde yaşamaya başladım. Soğuk çamurun içinde dizlerime kadar batmış bir halde debelenerek ve bitap düşene kadar bağırarak anılarımı bastırmaya çalıştım. Mühendisin evinde bana ikram ettikleri bütün peynirlerin ve konserve yiyeceklerin acısını sanki kendimden çıkarıyordum. Ancak yine de, aç ve ıslak bir halde yatağa yatar yatmaz günahkâr hayal gücüm anında enfes, baştan çıkartıcı resimler çizmeye başlıyordu. Hayretler içerisinde âşık olduğumu, tutkuyla sevdiğimi kabulleniyor; bu çekilmez hayat yüzünden vücudumun daha da güç kazandığını ve gençleştiğini hissederek deliksiz, ağır bir uykuya dalıyordum.

Bir akşam, sanki kış yeniden gelmiş gibi vakitsiz kar yağmaya, kuzeyden rüzgâr esmeye başladı. O akşam işten döndükten sonra Maria Viktorovna'yı odamda buldum. İki elini de manşonunun içinde tutarak kürk mantosuyla oturuyordu.

Başını kaldırıp zeki, parlak bakışlarını bana yönelterek:

— Neden bana uğramıyorsunuz? --diye sordu. Sevinçten aklım karmakarışık olmuştu. Beni dövmeye hazırlanan babamın önündeymişim gibi önünde esas duruşta duruyordum. Yüzüme baktı. Niçin şaşırdığımı anladığı gözlerinden belli oluyordu.

— Neden bana uğramıyorsunuz? –diye tekrarladı.– Eğer siz gelmek istemiyorsanız, işte ben kendim geldim.

Ayağa kalkıp yanıma yanaştı.

— Beni bırakmayın, –dedi. Gözleri yaşlarla dolmuştu.– Yalnızım, tamamen yalnızım ben!

Ağlamaya başladı. Yüzünü manşonuyla kapatarak:

— Yalnızım! Yaşamak benim için çok, çok ağır. Koca dünyada sizden başka kimsem yok. Beni bırakmayın! –dedi.

Gözyaşlarını silmek için mendilini ararken gülümsüyordu. Bir süre konuşmadık. Sonra onu kucakladım, öptüm. Bunu yaparken de şapkasını tutan iğneyle yanağımı kanatıncaya kadar yırtmıştım.

Ve sanki çok uzun süredir birbirimize yakınmışız gibi konuşmaya başladık...

X

Yaklaşık iki gün sonra Maria beni Dubeçnya'ya gönderdi. Tarifi olmayan bir şekilde sevinmiştim. Tren garına gidip vagondaki yerime oturduğumda sebepsiz yere gülmeye başladım. Sarhoş birisine bakarmış gibi bakıyorlardı bana. Kar yağıyordu, sabahları ayaz oluyordu etraf. Ancak yollar çoktan kararmıştı. Kargalar gaklayarak yolların üzerinde uçuyordu.

Önce Bayan Çeprakova'nın yaşadığı ek binanın karşısında duran yandaki ek binada ikimiz için, yani Maşa ve benim için bir yer ayarlayacağımı düşündüm. Fakat burayı güvercin ve ördeklerin uzun zamandan beri mesken tuttuğu ortaya çıktı. Birçok yuvayı dağıtmadan burayı temizlemek mümkün değildi. Mecburen jaluzili büyük evin rahatsız odalarına doğru yola koyuldum. Köylüler bu evi koğuş olarak adlandırıyorlardı. İçinde yirmiden fazla oda bulunuyordu. Mobilya olarak ise sadece çatı katında duran bir piyano ve çocuk koltuğu vardı. Maşa bütün mobilyalarını şehirden

getirse bile bu karamsar boşluğun ve soğukluğun yarattığı izlenimi ortadan kaldıramayacaktık. Pencereleri bahçeye bakan üç küçük odayı seçmiştim. Sabahın erken saatlerinden geceye kadar odaları toparladım, yeni camları taktım, duvarlara duvar kâğıdı yapıştırdım, zemindeki aralıkları ve delikleri doldurdum. Hafif, hoş bir işti bu. Buzların çözülüp çözülmediğine bakmak için sürekli nehre doğru koşup duruyordum. Sığırcıklar göç edip gelmiş sanıyordum hep. Gece olunca Maşa'yı düşünürken, tarif edemediğim tatlı bir hisle, etrafımı saran bir sevinçle sıçanların gürültüsüne, rüzgârın tavan üzerinde uğuldayışına ve patırtısına kulak verdim. İhtiyar domovoy* çatı katında öksürüyor gibiydi.

Kar seviyesi yüksekti. Mart ayının sonunda bile fazlaca yağmıştı lakin sanki sihir değmiş gibi hızla eriyip gitti. İlkbahar selleri gürüldeyerek akıyordu. Öyle ki, nisan ayının başında sığırcıklar çoktan cıvıldamaya, bahçede sarı kelebekler uçuşmaya başlamıştı. Muazzam bir hava vardı. Akşamüzeri her gün Maşa'yı karşılamak üzere şehre iniyordum. Kurumakta olan, henüz yumuşak yolun üzerinde çıplak ayaklarla yürümek nasıl zevkliydi! Daha fazla yakınlaşmaya cesaret edemeden yarı yolda oturup şehri seyrediyordum. Şehrin görüntüsü beni rahatsız ediyordu. Tanıdıklarım yaşadığım aşkı öğrendiklerinde bana nasıl davranırlar acaba, diye düşünüyordum sürekli. Babam ne diyecekti? Hayatımın güçleştiği, onu yönetebilme yeteneğini tamamen kaybettiğim düşüncesi özellikle canımı sıkıyordu. Hayatım sanki bir sıcak hava balonu gibi Tanrı bilir nereye götürüyordu beni. Nasıl yiyecek bulabileceğimi, nasıl yaşayacağımı düşünmüyordum artık. Açıkçası ne düşündüğümü de hatırlamıyordum.

Maşa şehirden at arabasıyla gelirdi. Yanına otururdum; birlikte neşeyle, özgürce Dubeçnya'ya giderdik. Yahut güneşin batışına kadar bekledikten sonra memnuniyetsiz, canım sıkkın bir halde Maşa niçin gelmedi, diye afallardım. Oysa

---

* Slav mitolojisinde evin koruyucu ruhu. (ç.n.)

çiftliğin giriş kapısının önünde ya da bahçede, hiç beklenmedik bir şekilde tatlı bir görüntü beni karşılardı. İşte o! Demiryolundan geldiği, istasyondan buraya da yayan yürüdüğü ortaya çıkardı. Ne şenlikti ama! Sıradan yünlü elbisesiyle, başörtüsüyle, mütevazı şemsiyesiyle, yurtdışından gelmiş pahalı botlarıyla sıkı sıkı giyinmiş bu zarif kadın, küçük burjuva rolünü oynayan yetenekli bir aktristi. Arazimizi inceleyip kimin odasının nerede bulunacağına, ağaçlıklı yolun, sebze bahçesinin, arı kovanının nerede olacağına karar veriyorduk. Sırf bizim oldukları için sevdiğimiz tavuklara, ördeklere ve kazlara çoktan sahiptik. Yulaf, yonca, kekik, karabuğday ve sebze tohumlarını ekim için şimdiden hazırlamıştık. Bütün bunları her seferinde gözden geçiriyor, hasadın nasıl olacağı hakkında uzun uzun tartışıyorduk. Maşa'nın ağzından çıkan her şey bana olağanüstü derecede zekice ve muazzam geliyordu. Hayatımın en mutlu zamanıydı bu.

Fomina Yortusu*'ndan hemen sonra Dubeçnya'dan üç verst ötede olan Kurilovka köyündeki bölge kilisesinde evlendik. Maşa, her şeyin mütevazı bir şekilde düzenlenmesini istiyordu. Onun isteği üzerine sağdıçlarımız köylü delikanlılar oldu, tek bir diyakoz ilahi söyledi ve kiliseden eve Maşa'nın kullandığı, sallanan, küçük bir at arabasıyla döndük. Şehirden gelen tek misafirimiz Maşa'nın düğünden üç gün önce not gönderdiği kız kardeşim Kleopatra'ydı. Kız kardeşim beyaz bir elbise ve eldiven giymişti. Düğün sırasında sevgisinden ve duyduğu sevinçten ötürü sessizce ağlamıştı. Yüzünde bir annenin sonsuz iyilikle dolu ifadesi vardı. Mutluluğumuzdan mest olmuştu, sanki tatlı bir dumanı içine çekiyormuş gibi gülümsüyordu. Düğünümüz esnasında ona bakarken onun için dünyada aşktan, dünyevi aşktan yüce bir şey olmadığını; aşkı gizlice, çekingen bir şekilde ama sürekli ve tutkuyla düşlediğini anladım. Maşa'yı kucaklayıp öptü. Duyduğu sevinci nasıl ifade etmesi gerektiğini bilmeden benim için:

---

* Paskalya'dan sonraki pazar günü kutlanan Hıristiyan bayramı. (ç.n.)

— İyi yüreklidir! Çok iyi yüreklidir! –dedi.

Bizden ayrılmadan önce üzerini değiştirerek her zamanki giysilerini giydi. Baş başa konuşabilmek için bahçeye götürdü beni.

— Babam, ona hiçbir şey yazmadığın için oldukça kederlenmiş durumda, –diyerek söze başladı.– Hayır duasını alman gerekirdi. Lakin aslında çok memnun kalmış. Bu evliliğin seni bütün toplumun gözünde yükselteceğini ve Maria Viktorovna'nın da etkisiyle hayata daha ciddi yaklaşacağını söylüyor. Artık akşamları yalnızca senden bahsediyoruz. Hatta dün, senin için "Bizim Misail" bile dedi. Buna çok sevindim. Belli ki bir şeyler düşünüyor. Bana kalırsa sana bir yüce gönüllülük örneği göstermek ve barışmak için konuşan ilk taraf olmak istiyor. Bugünlerde buraya, size uğraması oldukça olası.

Birkaç kez beni aceleyle kutsadıktan sonra şunları ekledi:

— Eh, Tanrı seninle olsun, mutlu olasın. Anyuta Blagovo çok zeki bir kızdır. Evliliğin hakkında Tanrı'nın sana yeni bir sınav gönderdiğini söylüyor. Bunda ne var ki? Evlilik hayatında yalnızca sevinç değil, aynı zamanda acı da vardır. Bunlar olmadan elbet olmaz.

Kız kardeşimi yolcu ederken Maşa ile üç verst kadar yürüdük. Sonrasında sanki dinlenir gibi sakince, konuşmadan döndük. Maşa elimden tutuyordu, ruhum hafiflemişti, artık aşktan bahsetmek istemiyordum. Düğünden sonra birbirimize daha da yakınlaştık, daha içten olduk. Artık bizi hiçbir şey ayıramayacakmış gibi geliyordu.

— Kız kardeşin sevimli birisi, –dedi Maşa.– Ancak uzun süredir eziyet görmüşe benziyor. Baban korkunç bir adam olmalı.

Beni ve kız kardeşimi nasıl yetiştirdiklerini, çocukluğumuzun aslında nasıl sancılı ve abuk sabuk geçtiğini anlatmaya başladım. Henüz kısa zaman öncesine kadar babamın beni dövdüğünü öğrenince tüyleri ürperdi, bana sokularak:

— Daha fazla anlatma, –dedi.– Korkunç bir şey bu.

Artık yanımdan ayrılmıyordu. Büyük evdeki üç odada yaşıyorduk. Evin boş kısmına açılan kapıyı akşamları sıkıca kilitliyorduk. Sanki orada tanımadığımız, korktuğumuz biri yaşıyordu. Sabahları güneşin doğuşuyla beraber erken kalkıyor, hemen bir işe koyuluyordum. At arabalarını onarıyor, bahçede yollar açıyor, çiçek tarhları kazıyor, evin çatısını boyuyordum. Yulaf ekme zamanı geldiğinde toprağı iki kez sürmeyi, tırmıklamayı ve tohumları öyle ekmeyi denedim. Bütün bunları içtenlikle, diğer işçinin gerisinde kalmadan yapıyor, yorgun düşüyordum. Yağmurdan ve keskin soğuk rüzgârdan yüzüm ve ayaklarım uzun süre yanıyordu. Geceleri rüyamda sürülmüş tarlalar görüyordum. Ancak tarla işleri ilgimi çekmiyordu. Çiftçiliği anlamıyor, sevmiyordum. Belki de atalarım çiftçi olmadıklarından, damarlarımda saf şehirli kanı aktığından böyle hissediyordum. Tabiatı şefkatle seviyordum; tarlaları, çayırları, sebze bostanlarını da seviyordum ama toprağı sabanla kaldıran, zavallı atını dürten, üstü başı yırtık, ıslanmış, boynunu uzatmış köylü benim için kaba, vahşi, çirkin kuvvetin ifadesiydi. Onun o hantal hareketlerine bakınca her seferinde, istençsiz bir biçimde, daha insanların ateşi bile kullanmayı bilmedikleri çok eski, efsanevi hayatı düşünmeye başlıyordum. Köylünün sürüsüyle beraber giden kızgın bir öküz, nallarını vura vura köyde hızla koşan atlar üzerime korku salardı. Bir nebze büyük, güçlü ve sinirli olan her şey, ister boynuzları olan koç, ister erkek kaz ya da bekçi köpeği olsun, aynı kaba ve vahşi kuvvetin bir ifadesi gibi geliyordu bana. İçimdeki bu önyargı, sürülmüş kara tarlaların üzerinde ağır bulutların süzüldüğü kötü havalarda özellikle güçlü bir hal alıyordu. En önemlisi ise toprağı sürerken ya da tohum ekerken iki üç kişi durup nasıl çalıştığımı seyrettiğinde, yaptığım işin kaçınılmaz ve zorunlu olduğuna dair bir bilinç oluşmuyordu içimde. Kendimi eğlendiriyormuşum gibi hissediyordum. Avluda bir şeyler

yapmayı tercih ediyordum. Hiçbir şey çatı boyamak kadar hoşuma gitmiyordu.

Bahçeden ve çayırdan geçerek giderdim değirmenimize. Kurilovka köyünden yakışıklı, yanık tenli, siyah gür sakallı, güçlü kuvvetli köylü Stepan kiralamıştı burayı. Değirmenciliği sevmiyor, bunu sıkıcı ve kâr getirmeyen bir iş olarak görüyordu. Değirmende ise sadece evde oturmamak için kalıyordu. Kendisi saraçtı, etrafında daima hoş bir reçine ve deri kokusu vardı. Konuşmayı sevmezdi, uyuşuk ve hareketsizdi. Kıyıda ya da eşikte oturarak sürekli "u-lü-lülü" diye bir şeyler mırıldanırdı. Ara sıra karısı ve kaynanası Kurilovka'dan ziyaretine geliyorlardı. İkisi de beyaz yüzlü, durgun ve uysaldı. Önünde yere kadar eğilerek selam verip "Siz, Stepan Petroviç," diye hitap ederlerdi. Stepan ise selamlarına ne bir hareketle ne de bir sözle karşılık verir, kıyının bir köşesine oturarak sessizce "u-lü-lü-lü" diye mırıldanırdı. Böylece bir iki saat sessizlik içinde geçerdi. Kaynanası ve karısı fısıldaştıktan sonra ayağa kalkarlar, başını çevirip de bakar diye bir süre onu izlerlerdi. Sonra yere kadar eğilerek selam verirler ve tatlı, ezgili bir sesle:

— Hoşça kalın, Stepan Petroviç! --derlerdi.

Ve giderlerdi. Kadınların bıraktığı çörek ya da gömlek dolu çıkını aldıktan sonra Stepan içini çeker, onların olduğu tarafa doğru göz kırparak:

— Kadın milleti işte! --derdi.

İki taşlı değirmen gece gündüz çalışırdı. Stepan'a yardım etmek hoşuma gidiyordu. Bir yere gittiğinde seve seve yerine geçiyordum.

XI

Sıcak, parlak havaların ardından yollar çamur deryasına dönmüştü. Mayıs ayı yağmurlu ve soğuk geçmişti. Değirmen çarklarının ve yağmurun sesi insanı tembelliğe ve uy-

kuya meylettiriyordu. Yer titriyordu, etraf un kokuyordu ve bu da uyuşukluğa sebebiyet veriyordu. Üzerinde kısa kürk mantosu, ayaklarında uzun erkek galoşlarıyla karım günde iki kez görünüp her seferinde aynı şeyi söylüyordu:

— Buna da yaz diyorlar işte! Ekim ayından daha kötü!

Beraber çay içiyor, lapa pişiriyor ya da konuşmadan saatlerce oturup yağmur dinecek mi diye bekliyorduk. Bir keresinde Stepan panayıra gitmişti. Maşa gece boyunca değirmende kaldı. Kalktığımızda saatin kaç olduğunu anlayamamıştık zira yağmur bulutları bütün gökyüzünü kaplamıştı. Yalnızca Dubeçnya'daki uykulu horozlar ötüyor, çayırdaki bıldırcın kılavuzları bağrışıyordu. Saat daha çok, çok erkendi... Karımla birlikte değirmen havuzuna inip Stepan'ın bir gün önce yanımızda serdiği dalyanı çekip çıkardık. Dalyanın içinde çırpınan büyük bir levrek ve kıskaçlarını yukarı doğru kaldırıp gerilen bir kerevit vardı.

— Sal onları, –dedi Maşa.– Bırak onlar da mutlu olsunlar.

Çok erken kalktığımız ve sonrasında hiçbir şey yapmadığımız için gün bana oldukça uzun, hatta hayatımın en uzun günü gibi gelmişti. Akşamüzeri Stepan gelince çiftliğe, eve döndüm.

— Bugün baban geldi, –dedi Maşa.

— Nerede peki? –diye sordum.

— Gitti. İçeriye almadım onu.

Ayakta durup sustuğumu, babama acıdığımı görünce Maşa:

— Bir insan tutarlı olmalı. Onu içeri almadım, artık daha fazla endişelenmemesi ve bize gelmemesi gerektiğini ona iletmelerini söyledim.

Bir dakika sonra çoktan avlu kapısının dışına çıkmış, babamla konuşmak için şehre doğru gidiyordum. Yerler çamurlu, kaygan, hava soğuktu. Düğünden sonra ilk defa üzgün hissetmiştim kendimi. Bu uzun, gri günden yorgun düşen aklımda belki de gerektiği gibi yaşamadığım fikri

canlandı. Yorgun düşmüştüm. Zayıflık, tembellik duygusu yavaş yavaş ele geçirmişti beni. Hareket etmek, düşünmek istemiyordu canım. Biraz ilerledikten sonra elimi savurarak geri döndüm.

Kapüşonlu deri paltosuyla mühendis avlunun ortasında dikilmiş, yüksek sesle söyleniyordu:

— Mobilyalar nerede? Empire stili çok güzel mobilyalar, tablolar, vazolar vardı. Şimdi burada ancak top oynarsın! Bu mülkü mobilyalarla birlikte satın almıştım. Şeytan götürsün şu kadını!

Yanında generalin dul karısının işçisi; küçük arsız gözleriyle, yirmi beş yaşlarındaki sıska, çilli Moisey duruyordu, elindeki şapkayı buruşturuyordu. Sanki üzerine yatmış gibi bir yanağı ötekinden daha büyüktü.

— Beyefendi, siz burayı mobilyasız olarak satın almayı arzulamıştınız, –dedi tereddüt ederek. – Hatırlıyorum ben.

— Kes sesini! –diye bağırdı mühendis. Kıpkırmızı olmuştu, tir tir titriyordu. Bağırışı gür bir yankıyla bahçede inledi.

XII

Bahçede ya da avluda bir şeyler yaparken Moisey kenarda dikilir, ellerini arkaya kenetleyerek o küçücük gözleriyle tembel tembel, arsızca bakardı bana. Bu beni o kadar rahatsız ederdi ki işi bırakıp giderdim.

Stepan'dan, Moisey'in generalin karısının sevgilisi olduğunu öğrendim. Kadına para için gelenlerin ilkönce Moisey'e başvurduğunu fark ettim. Bir keresinde de baştan aşağı kapkara olan köylü bir adamın –kömür işçisi olmalıydı– Moisey'in ayaklarına kapandığını gördüm. Bazen de adama bir şeyler fısıldadıktan sonra hanımefendisine bildirmeden kendi para veriyordu. Bundan da, fırsat buldukça kendi parasından vererek başına buyruk hareket ettiği sonucunu çıkardım.

Bahçede, pencerelerimizin altında ateş eder, kilerimizden erzak götürür, atları sormadan alırdı. Biz de küplere binerdik. Dubeçnya'nın bizim olduğuna inanmayı bırakmıştık. Benzi solan Maşa:

— Bu aşağılık insanlarla gerçekten bir buçuk yıl daha yaşamak zorunda mıyız? –diyordu.

Generalin oğlu İvan Çeprakov, bizim demiryolunda kondüktör olarak çalışıyordu. Kışın oldukça zayıflamış, güçten düşmüştü. Öyle ki artık bir kadehle sarhoş oluyor, gölgede kalınca tir tir titriyordu. Kondüktör kıyafetini tiksinerek taşıyor, ondan utanıyordu. Lakin mumları çalıp satabildiği için işini kârlı sayardı. Yeni konumum onda şaşkınlık, kıskançlık ve onun da başına benzer bir şeyin gelebileceğine dair belirsiz umutlarla dolu karışık duygular yaratmıştı. Maşa'yı hayranlık dolu gözlerle izler, öğle yemeğinde ne yediğimi sorardı. Ve bir deri bir kemik kalmış çirkin yüzünde acı tatlı bir ifade oluşurdu. Sanki mutluluğuma dokunmak istiyormuş gibi parmaklarını oynatırdı.

Dakikada bir sigarasını yakarak, telaşlı telaşlı:

— Dinle, kısa günün kârı, –dedi. Durduğu yerde her daim çöp olurdu zira tek bir sigara için onlarca kibrit harcardı.– Dinle, berbat mı berbat bir hayatım var. Daha da berbatı, ordu görevlisi herhangi biri bana: "Sen, kondüktör! Sen!" diye bağırabiliyor. Vagonlarda her türden şeyi işittim ben kardeşim. Ve bilir misin, bu hayatın iğrenç olduğunu anladım ben! Beni annem mahvetti! Bir doktor, vagonda bana şöyle demişti: "Eğer ebeveynler bozuk ahlaklı olursa, çocukları ya ayyaş ya da suçlu çıkar!" Öyle değil mi?

Bir keresinde sendeleye sendeleye avluya geldi. Gözleri manasızca dönüyor, güç nefes alıyordu. Gülüyor, ağlıyor, hezeyan içindeymiş gibi bir şeyler söylüyordu. Karman çorman konuşmasının içinden yalnızca kalabalıkta annesini kaybetmiş bir çocuk gibi ağlayarak söylediği "Annem! Annem nerede?" sözlerini çıkarabiliyordum. Onu bahçemize götürüp bir

ağacın altına yatırdım. Sonra bütün gün, bütün gece Maşa ve ben sıra ile yanında oturduk. Kendini iyi hissetmiyordu. Maşa ise onun o solgun, terli yüzüne tiksintiyle bakarak:

— Bu aşağılık insanlar gerçekten bir buçuk yıl daha avlumuzda mı yaşayacak? Korkunç bir şey bu! Korkunç! –dedi.

Köylüler bize o kadar çok sıkıntı çıkarıyordu ki! Mutlu olmak istediğimiz bahar aylarındaki o ilk zamanlarımızda o kadar ağır hayal kırıklıkları yaşadık ki! Karım bir okul inşa ettiriyordu. Altmış erkek öğrencili okulun planını ben çizmiştim, Zemstvo Kurulu da planı onaylamıştı ama okulun bizden topu topu üç verst uzaklıktaki Kurilovka'nın büyük bir köyünde inşa edilmesini önerdiler. Üstelik bizim Dubeçnya da dahil dört köyden çocukların eğitim gördüğü Kurilovka Okulu eski ve küçüktü, çürük zeminin üzerinde artık korkarak yürüyorlardı. Mart sonunda Maşa'yı kendi isteği üzerine Kurilovka Okulu'nun mütevellisi seçtiler. Nisan ayının başında ise kurulu üç kez toplamış, köylüleri okullarının küçük ve eski olduğuna, yenisinin yapılması gerektiğine ikna etmeye çalışmıştık. Zemstvo Kurulu üyeleri ve halk okulları müfettişi de gelmiş, onlar da köylüleri ikna etmeye çalışmıştı. Her toplantıdan sonra etrafımızı sarıp bir kova votka dileniyorlardı. Kalabalığın içinde sıcak basıyordu; hemen yoruluyor, memnuniyetsiz ve canımız sıkkın bir halde eve dönüyorduk. En sonunda köylüler okul için bir yer ayırdılar, bütün inşaat malzemelerini atların üzerinde şehirden tedarik etme sorumluluğunu üstlendiler. Ekim işleri biter bitmez temel için tuğla taşıyan yük arabaları ilk pazar günü Kurilovka ve Dubeçnya'dan geldi. Seher vakti gün ışıyınca yola çıkıp akşam geç vakitte döndüler. Köylüler sarhoş olmuştu, bitkin düştüklerini söylüyorlardı.

Sanki kasıtlıymış gibi yağmur ve soğuk mayıs ayı boyunca devam etti. Yollar bozulup çamur içinde kaldı. Şehirden dönen yük arabaları her zamanki gibi avlumuza giriyordu. Bu da korkunç bir durumdu! İşte şişkin karınlı bir at ön ayak-

larını açmış, avlu kapısında beliriyor. Avluya giriş yapmadan önce eğiliyor. Sonra ıslak, görünüşü kaygan, on iki arşınlık bir kalas, yük arabasının römorku üzerinde sürünerek geliyor. Yanında yağmurdan kokmuş, gömleğinin eteğini kemerinin içine tıkıştırmış bir köylü nereye bastığına bakmadan, su birikintilerine basarak adımlar atıyor. Derken kereste yüklü başka bir yük arabası, kalas yüklü üçüncü araba, sonra da dördüncüsü beliriyor... Evin önü yavaş yavaş atlarla, kalaslarla, tahta levhalarla dolup taşıyor. Erkeklerle, başları örtülü, oralarına buralarına sokuşturdukları elbiseleriyle ihtiyar kadınlar pencerelerimize doğru kötü kötü bakıyor, gürültü ediyor, hanımefendinin dışarı çıkmasını talep ediyorlar. Ağır küfürler işitiliyor. Moisey ise bir köşede dikilmiş duruyor, bize öyle geliyor ki başımıza gelen bu rezillikten keyif alıyor.

— Daha fazla taşıyamayız! –diye bağırıyor köylüler.– Bittik, tükendik! Hanımefendi gelsin de kendi taşısın!

Yüzü solmuş, donup kalan Maşa, şimdi evin içine dalacaklarını düşünerek yarım kova votka gönderdi. Ondan sonra gürültü dindi, uzun kalaslar birbiri ardına gerisingeri çıktı avludan.

İnşaat alanına doğru gitmeye hazırlanırken karım heyecanlanıp:

— Köylüler öfkeli. Sana bir şey yapabilirler. Hayır, bekle, ben de seninle geliyorum, –dedi.

Kurilovka'ya beraber gittik. Orada da marangozlar bizden bahşiş istedi. Yapı iskeleti çoktan hazırlanmış, temel atma zamanı gelip geçiyordu ama duvar ustaları henüz gelmemişti. Bu da gecikmeye yol açıyordu. Marangozlar homurdanmaya başladılar. Sonunda duvar ustaları geldiklerinde ise kumun olmadığı ortaya çıktı. Gerekli olduğu her nasılsa gözden kaçmış. İçine düştüğümüz bu ümitsiz durumdan faydalanan köylüler kumu taşımak için adam başı otuzar kapik istediler. Oysa inşaat alanından kumu aldıkları nehre kadar olan mesafe çeyrek verst bile değildi. Bütün taşıma işi

için de beş yüz seferden fazla gidip gelmek gerekiyordu. Anlaşmazlığın, küfrün, arsızlığın sonu gelmiyordu. Karım sinirlenmişti. Yetmiş yaşlarında bir ihtiyar olan müteahhit-duvar ustası Tit Petrov karımın elinden tutup:

— Buraya bak, buraya! –dedi.– Buraya bak! Sen bana sadece kumu getir, buraya anında on adam dikerim. İki günde burayı hazır ederim. Buraya bak sen!

Ancak kumu getirdiler. İki gün, dört gün, bir hafta geçti. Atılacak temelin yerinde hâlâ bir çukur duruyordu.

— Böyle böyle delirirsin işte! –diye endişeleniyordu karım.– Nasıl insanlar bunlar! Nasıl!

Bu karmaşıklık arasında Mühendis Viktor İvanıç bize geldi. Yanında şarap ve atıştırmalıklarla dolu kese kâğıtları getirmişti. Getirdiklerinden uzun uzun yedikten sonra verandada uyumaya gitti. Öyle horluyordu ki işçiler başlarını sallayıp:

— Vay anasını! –diyorlardı.

Maşa, mühendisin gelişine sevinmemişti. Ona inanmazdı ama yine de danışırdı. Öğle yemeğinden sonra uykuyu kaçırıp kötü bir ruh haliyle uyandığında çiftliğimiz hakkında kötü kötü konuşur ya da ona oldukça fazla zarar ettiren Dubeçnya'yı satın aldığı için pişmanlık duyduğunu belli ederdi. Böyle olunca zavallı Maşa'nın yüzünde keder belirirdi. Babasına yakınmaya başlardı. O da esner, köylülere dayak atmak gerektiğini söylerdi.

Evliliğimizi ve buradaki yaşantımızı komedi olarak adlandırıyordu. Bütün bunlar için heves, şımarıklık derdi.

Maşa'dan söz ederken bana:

— Başından yine buna benzer bir şey geçmişti, –dedi. Bir keresinde kendini opera artisti olarak hayal etmiş, beni terk etmişti. Onu tam iki ay boyunca aramıştım dostum, sırf telgraf parası için bin ruble ödemiştim.

Artık bana tarikatçı, boyacı bey demiyordu. Eskisi gibi işçi yaşantımı tasdik etmiyor, şöyle diyordu:

— Tuhaf bir adamsınız! Normal biri değilsiniz! Kehanette bulunmaya cüret edemem lakin sonunuz kötü olacak!

Maşa ise geceleri iyi uyuyamıyor, yatak odamızdaki pencerenin önünde oturarak sürekli bir şeyler düşünüyordu. Artık akşam yemeklerinde ne kahkahalar ne de hoş yüz göz hareketleri vardı. Acı çekiyordum. Yağmur yağdığında her damlası sanki bir saçmaymış gibi kalbimi delip geçiyordu. Maşa'nın önünde dizlerimin üzerine kapanmaya, bu hava için özür dilemeye hazırdım. Köylüler avluda gürültü çıkardıklarında ben de kendimi kabahatli hissediyordum. Saatlerce tek bir yerde oturuyor, Maşa'nın ne kadar olağanüstü, harika bir insan olduğunu düşünüyordum hep. Onu tutkuyla seviyordum; yaptığı her şeye, söylediği her söze hayranlık duyuyordum. Çalışma odasında yapılan sessiz uğraşlara düşkündü; uzun uzun okumayı sever, bir şeyler çalışırdı. Tarım işlerini yalnızca kitaplardan bilen kendisi, sahip olduğu bilgilerle, verdiği tavsiyelerle hepimizi şaşırtırdı. Tavsiyelerinin her biri işimize yarar, hiçbiri boşa gitmezdi. Ve bütün bunların yanında, yalnızca çok güzel yetişmiş insanlarda olan onca asalete, zevke, iyi mizaca sahipti!

Böyle sağlam ve iyimser zekâya sahip bir kadın için içinde yaşadığımız, küçük dertler ve didişmelerle dolu düzensiz koşullar ıstırap vericiydi. Bunu görüyor, bu yüzden geceleri ben de uyuyamıyordum. Kafam sürekli çalışıyor, gözyaşlarım boğazıma diziliyordu. Ne yapacağımı bilmeden yatakta dönüp duruyordum.

Ata binip dörtnala şehre iniyor, Maşa'ya kitaplar, gazeteler, şekerlemeler, çiçekler getiriyordum. Stepan ile birlikte balık tutuyorduk; tatlı su gelinciği yakalayıp masamızı çeşitlendirmek için saatlerce yağmurun altında, boğazıma kadar soğuk suyun içinde dolaşıyordum. Köylülerden mütevazı bir şekilde gürültü etmemelerini rica ediyor, onlara durmadan votka içiriyor, rüşvet veriyor, çeşitli vaatlerde bulunuyordum. Daha ne aptallıklar yapmadım ki!

Sonunda yağmurlar dinmiş, toprak kurumuştu. Sabah saat dörde doğru uyanıp bahçeye çıkarsın; çiy damlaları çiçeklerin üzerinde parıldar, kuş ve böcek sesleri duyulur, havada tek bir bulut yoktur; bahçe, çayır, nehir o kadar güzeldir ki! Ama köylülerle, yük arabalarıyla, mühendisle ilgili o anılar yok mu! Maşa'yla birlikte küçük bir at arabası üzerinde yulaf tarlasına bakmaya gidiyorduk. Arabayı o sürüyordu, ben arkada oturuyordum. Omuzları yukarı kalkıktı, rüzgâr saçlarıyla oynuyordu.

Önüne çıkanlara:

— Sağdan git! –diye bağırıyordu.

Bir gün ona:

— Arabacıya benziyorsun, –dedim.

— Belki de! Zaten dedem, yani mühendisin babası arabacıydı. Bunu bilmiyor muydun? –diye sordu bana doğru dönerek. Bir anda arabacıların bağırışını, şarkı söyleyişini taklit etti.

Onu dinlerken:

— Tanrı'ya şükürler olsun! –diye düşünüyordum.– Tanrı'ya şükürler olsun!

Sonra yine köylülerle, yük arabalarıyla, mühendisle ilgili anılar...

XIII

Doktor Blagovo bisikletiyle gelmişti. Kız kardeşim de sık sık uğramaya başlamıştı. Yine fiziksel emek, ilerleme, insanoğlunu uzak gelecekte beklemekte olan gizemli X hakkında sohbetler başladı. Doktor bizim çiftlikten hoşlanmıyordu, çünkü çiftlik tartışmamıza engel oluyordu. Toprak sürmenin, ekin biçmenin, danaları otlatmanın özgür bir insana yakışmayacağını, varoluş uğruna verilen savaşın bütün kaba türlerinin zaman içerisinde hayvanlara ve makinelere bırakılacağını, insanların da sadece bilimsel araştırmalarla meşgul olacaklarını söylüyordu. Kız kardeşim ise sürekli onu eve

erken salmam için ricada bulunuyordu. Akşam geç kalınca ya da geceyi burada geçirince gerginliğinin sonu gelmiyordu.

Maşa sitem ederek:

— Aman Tanrım, nasıl da hâlâ çocuk gibisiniz! –diyordu.– Bu da gülünç artık.

— Evet, gülünç, –diye kabul etti kız kardeşim.– Gülünç olduğunun farkındayım ama kendi kendimin üstesinden gelemeyince ne yapabilirim ki? Sürekli yanlış davrandığımı düşünüyorum.

Alışık olmadığım için saman biçme zamanı her yerim ağrımaya başlamıştı. Akşamları bizimkilerle verandada oturup sohbet ederken birden uykuya dalıyordum. Böyle olunca yüksek sesle gülüyorlardı bana. Uyandırıp yemek masasına oturtuyorlardı. Uyku mahmurluğunun etkisi altında, sanki kendimi kaybetmişçesine ışıklar, yüzler, tabaklar görür, sesler işitirdim ama bunlara anlam veremezdim. Sabah erkenden kalkar kalkmaz ya tırpanı elime alır ya da inşaat alanına gidip bütün gün çalışırdım.

Bayram günlerinde evde kaldığım zaman karımın ve kız kardeşimin benden bir şeyler gizlediğini, hatta sanki benden kaçındıklarını fark ettim. Karım eskisi gibi sevecen davranıyordu ancak bana söylemediği birtakım düşünceleri vardı. Köylülere karşı duyduğu rahatsızlığın arttığı, hayatının daha fazla zorlaştığı kesindi. Bu arada artık şikâyetlerini bana söylemiyordu. Şimdi benimle değil de doktorla konuşmak istiyordu canı. Bu duruma bir anlam veremiyordum.

Bizim taşrada bir gelenek vardı. Saman biçme ve hasat kaldırma zamanı işçiler akşam vakti beylere ait avlulara gelir, votkayla ağırlanırlardı. Genç kızlar bile birer bardak içerdi. Biz bu geleneği yerine getirmezdik. Tırpancılar ve yaşlı kadınlar bizim avluda votka bekleyerek akşam geç vakitlere kadar dikilir, daha sonra da küfrederek giderlerdi. Maşa ise bu esnada ya sertçe kaşlarını çatar ve susar ya da rahatsız olmuş bir halde, kısık sesle doktora:

— Yabaniler! Peçenekler!* –derdi.

Köye yeni gelenler, tıpkı okullardaki gibi hoş bir şekilde karşılanmaz, hatta neredeyse düşmanca karşılanırlardı. Biz de böyle karşılanmıştık. İlk zamanlar, sırf parasını harcayacak yeri olmadığı için kendilerine mülk satın alan aptal, ahmak insanlarmışız gibi bakıyor, gülüyorlardı bize. Köylüler besi hayvanlarını ormanımızda, hatta bahçemizde bile otlatıyorlardı. İneklerimizi ve atlarımızı kendi köylerine kaçırıyor, sonra da gelip ekinlere verilen hasarın masrafını talep ediyorlardı. Toplu halde avlumuza girip gürültü ederek bize ait olmayan Bışeyevka'ların ya da Semeniha'ların topraklarını ekin biçerken işgal ettiğimizi öne sürerlerdi. Topraklarımızın sınırlarını henüz kesin olarak bilmediğimiz için sözlerine inanır, cezayı öderdik. Daha sonra da ekinleri doğru biçtiğimiz ortaya çıkardı. Ormanımızdaki ıhlamur ağaçlarının kabuklarını soyuyorlardı. Ruhsatsız votka ticareti yapan Dubeçnyalı zengin bir köylü bizim işçilere rüşvet vermiş, onlarla birlikte bizi en hain yolla kandırmıştı. Arabaların yeni tekerleklerini eskileriyle değiştirmiş, hayvanların boyunduruklarını alıp bize tekrar satmıştı vb. Ancak bizi en çok inciten Kurilovka'daki inşaat alanında olanlardı. Yaşlı kadınlar geceleri tahta levhaları, tuğlaları, fayansları, demir parçalarını çalmışlardı. Köyün ileri gelenleri şahitlerle birlikte evlerinde arama yapmış, kurul her birine ikişer ruble ceza kesmiş, daha sonra da hep birlikte ceza paralarını içkiye yatırmışlardı.

Durumu öğrenen Maşa öfke içinde doktora ya da kız kardeşime:

— Ne hayvanlar! Korkunç bir şey bu! Korkunç! –derdi.

Okul inşa etme işini üstlendiği için pişmanlığını ifade ettiğini birkaç defa daha işittim.

Doktor onu ikna etmeye çalışarak:

---

* Rusça konuşma dilinde yabani, kaba insanlar için de kullanılmaktadır. (ç.n)

— Bu okulu inşa ettiriyorsanız, genel olarak bir iyilikte bulunuyorsanız, bunu köylüler için değil, kültür uğruna, gelecek uğruna yaptığınızı anlayın, –dedi.– Bu köylüler ne kadar kötüyse, okul inşa ettirmek için o kadar çok sebep var demektir. Bunu anlayın!

Lakin sesinde bir belirsizlik duyuluyordu ve bana göre Maşa'yla birlikte o da köylülerden nefret ediyordu.

Maşa sık sık değirmene gidiyor, giderken beraberinde kız kardeşimi de götürüyordu. Her ikisi de gülerek Stepan'ın yakışıklılığını seyretmeye gittiklerini söylüyordu. Stepan'ın yalnızca erkeklerle birlikteyken durgun ve suskun olduğu ortaya çıkmıştı. Kadınların içinde laubali oluyor, durmadan konuşuyordu. Bir keresinde nehre yüzmeye gittiğimde istemeden konuşmalarına kulak misafiri oldum. Her ikisi de beyaz elbiseler içinde olan Maşa ve Kleopatra söğüt ağacının geniş gölgesinin altında, kıyıda oturuyor, Stepan da ellerini arkasında birleştirerek yanlarında dikilmiş:

— Köylüler de insan mı! –diyordu.– İnsan değiller, kusuruma bakmayın ama yaratık, şarlatan bunlar. Köylünün nasıl bir hayatı olabilir ki? Anca yiyip içmeyi, gıdayı daha ucuza alabilmeyi, tavernada aksırıp tıksırıncaya kadar akıllarını kaybederek içki içmeyi bilirler. Ne güzel konuşmaktan ne kime nasıl hitap edeceklerinden ne de resmiyetten haberdarlar, sırf cahillik! Kendisi de, karısı da, çocukları da çamur içindedir, üzerindeki kıyafetlerle yatar, patatesi şçi çorbasının içinden doğrudan parmaklarıyla çıkarır, kvası içinde hamamböcekleriyle birlikte içer, en azından üflese bari!

Kız kardeşim köylüleri savunarak:

— Yoksulluk işte! –dedi.

— Hangi yoksullukmuş o! Elbette, bu bir ihtiyaç hali ama ihtiyaçtan ihtiyaca fark var hanımefendi. Eğer bir insan hapishanede yatarsa ya da körse, ayakları yoksa işte o zaman bu yoksulluktur. Tanrı kimseye göstermesin. Ama eğer hürse, aklı başındaysa; gözleri ve elleri, kuvveti, Tanrısı

varsa daha ne ister ki? Bu şımarıklıktır hanımefendi, cahilliktir ama yoksulluk değildir. Farz edelim siz iyi insanlar, almış olduğunuz eğitim gereği merhametinizden ona yardım etmeyi dilersiniz ama o alçaklığından paranızı içkiye yatırır ya da daha kötüsü, kendisi bir meyhane açarak halkı sizin paranızla soymaya başlar. Siz yoksulluk demeyi arzuluyorsunuz. Sizce zengin bir köylünün durumu daha mı iyi? O da aynı, kusuruma bakmayın ama domuz gibi yaşıyor. Hödüğün, aşağılığın, mankafanın tekidir, ayvaz kasap hep bir hesaptır, suratı tombuldur, kırmızıdır, insanın gerinip bir yumruk savurası gelir namussuza. İşte Dubeçnya'dan Larion, o da zengin ama büyük ihtimalle ormanınızdaki ağaçların kabuklarını en az bir yoksulun yaptığı kadar soyup duruyordur. Hem kendisinin hem de çocuklarının ağzı bozuktur, içkiyi fazla kaçırınca su birikintisinin içine burun üstü devrilip uyur. Hiçbiri için, hanımefendi, zaman harcamaya değmez. Köyde onlarla birlikte yaşamak cehennemde yaşamakla aynıdır. Bu köy yüzünden burama kadar geldi. Tanrı'ya, göklerin çarına şükürler olsun ki karnım tok, sırtım pek. Askerliğimi süvari olarak bitirdim, üç yıl muhtarlık yaptım, şimdi ise hür bir Kazak'ım. Nerede istersem orada yaşıyorum. Köyde yaşamak istemiyorum, kimse de beni buna zorlama hakkına sahip değil. Karın var, diyorlar. Karınla birlikte bir barakada yaşamakla yükümlüsün, diyorlar. Nedenmiş o? Beni kiralık tutmadı ki.

Maşa:

— Stepan, söylesene, âşık olarak mı evlendiniz? –diye sordu.

Stepan sırıtarak:

— Bizim köyde ne aşkı? –diye yanıtladı.– Aslında, hanımefendi, öğrenmek isterseniz, bu benim ikinci evliliğim. Kurilovka'dan değilim ben, Zalegoşço'danım. Kurilovka'ya beni daha sonra damat olarak aldılar. Ailem mallarını aramızda bölüştürmek istemedi. Hepimiz beş kardeşiz. Eğilip

selamımı verdim ve ortadan kayboldum. Yabancı bir köye damat olarak gittim. İlk karım da genç yaşlarda öldü.

— Neden öldü?

— Aptallığından. Ağlardı, sürekli, manasızca ağlar dururdu. Sonunda da eriyip soldu. Güzelleşmek için birtakım otlar içiyordu, herhalde iç tarafına zarar verdi. İkinci karım ise Kurilovka'dan. Ama o nasıl biri? Tam bir köylü kadını, başka hiçbir şey değil. Beni onunla evlendirmek istedikleri zaman aldandım. Sandım ki genç, beyaz tenli biri, titiz yaşıyorlar. Annesi adeta bir Khlisti* gibi, kahve de içiyor. Ancak en önemlisi, temiz yaşıyorlardı. Bu nedenle onunla evlendim. Lakin ertesi gün yemeğe oturunca kaynanama bir kaşık uzatmasını söyledim. Kaşığı uzatırken bir de baktım ki parmaklarıyla siliyor. Sana fazla bile, diye düşündüm. Ne de güzel temizmişsiniz. Onlarla birlikte bir yıl yaşadıktan sonra çekip gittim. Belki de şehirli bir kadınla evlenmem gerekirdi, --diye devam etti biraz sustuktan sonra.– Kadın, kocasının yardımcısıdır, derler. Yardımcıya niye ihtiyacım olsun, kendi kendime yardım ederim ben. Benimle laklak ederek değil, etraflıca, hissederek konuşsun yeter. Güzel sohbet etmeden hayat nedir ki.

Stepan bir anda konuşmayı kesti, birdenbire o sıkıcı, monoton "u-lü-lü-lü" seslerini çıkarmaya başladı. Bu, beni görmüş olduğu anlamına geliyordu.

Maşa sık sık değirmene uğruyordu. Belli ki Stepan'la sohbet etmekten keyif alıyordu. Stepan, köylülere o kadar içten ve kendinden emin bir şekilde sövüyordu ki! Bu da Maşa'yı ona çekiyordu. Değirmenden dönerken bahçeye göz kulak olan, zekâsı kıt bir köylü her seferinde ona şöyle bağırırdı:

— Kız Palaşka!** Selam kız, Palaşka! –Ve hav hav diye köpek gibi bağırırdı ona.

---

* 17. yüzyılda Rus Ortodoks Kilisesi'nden kopan dini bir topluluk. (ç.n.)

** Köylüler arasında yaygın bir kız ismi. (ç.n.)

Maşa ise durur, sanki bu zekâsı kıtın havlamasında düşüncelerine bir karşılık buluyormuş gibi dikkatle bakardı ona. Muhtemelen bu adam da tıpkı Stepan'ın küfürleri gibi onu kendine çekiyordu. Eve geldiğinde ise, köyün kazları sebze bahçemizdeki lahanaları mahvetmişler ya da Larion dizginleri çalmış gibi haberler beklerdi onu. Maşa da omuzlarını silker, gülerek:

— Bu insanlardan daha ne beklersin ki! --derdi.

Öfkeleniyordu, yüreğinde kin birikmişti. Bense bu esnada köylülere alışmış, kendimi onlara daha yakın hissetmeye başlamıştım. Bu insanların çoğu sinirli, öfkeli, ezilmiş kişilerdi. Hayal güçleri bastırılmış, cahil, zayıf ve sönük bakış açılı; gri toprak, gri günler, çavdar ekmeği hakkında aynı düşüncelere sahip; kurnazlık eden ancak kuşlar gibi ağacın ardına yalnızca kafalarını gizleyen, hesap yapmayı beceremeyen insanlardı bunlar. Saman biçmeye yirmi rubleye gelmezler ama yarım kova votkaya gelirlerdi. Oysa yirmi rubleye dört kova votka satın alabilirlerdi. Aslında ortalık pislikten, sarhoşluktan, ahmaklıktan ve aldatmacadan geçilmiyordu. Ancak bütün bunların yanında köylü hayatının genel olarak güçlü, sağlam bir temele oturmuş olduğu hissedilebiliyordu. Sabanının ardından giden köylü her ne kadar hantal bir vahşi hayvan gibi gözükse de, kendini votkayla her ne kadar aptallaştırsa da, ona birazcık yakından baktığınızda içinde gerekli ve çok önemli, mesela Maşa ve doktorda olmayan bir şeyin var olduğunu hissedebilirdiniz. Dünyadaki en önemli şeyin adeta hakikat olduğuna inanır; kendisinin ve halkının kurtuluşunun yalnızca tek bir hakikatte olduğunu bilir. Bu nedenle adaleti dünyadaki her şeyden çok sever. Karıma camın üzerindeki lekeyi gördüğünü ancak camın kendisini görmediğini söylemiştim. Yanıt olarak ya susuyor ya da Stepan gibi "u-lü-lü-lü" diye mırıldanıyordu. Bu iyi yürekli, zeki kadın öfkesi yüzünden sararıp solduğunda, doktorla ayyaşlık ve dolandırıcılık hakkında sesi titreyerek

konuştuğunda beni şaşkınlığa sürüklüyor, unutkanlığıyla etkiliyordu. Babasının, yani mühendisin de içki içtiğini, hatta çok içtiğini, Dubeçnya'yı aldıkları paranın yüzsüzlük ve arsızlıkla dolu sahtekârlık yoluyla elde edildiğini nasıl unutabilirdi? Nasıl?

XIV

Kız kardeşim de benden özenle gizlediği kendine has yaşamını sürdürmekteydi. Sık sık Maşa'yla fısıldaşıyorlardı. Yanına gittiğimde büzülüyor, bakışları suçlu, yalvaran bir hal alıyordu. Ruhunda korktuğu, çekindiği bir şeylerin meydana geldiği belliydi. Bahçede bir şekilde benimle karşılaşmamak ya da baş başa kalmamak için sürekli Maşa'nın yanına sokuluyordu. Bu yüzden onunla nadiren, yalnızca öğle yemeklerinde konuşma fırsatı bulabiliyordum.

Bir akşam inşaat alanından dönerken bahçede sessizce yürüyordum. Hava çoktan kararmaya başlamıştı. Beni fark etmeyen, ayak seslerimi duymayan kız kardeşim yaşlı, büyük bir elma ağacının yakınında tamamen sessiz, adeta hayalet gibi dolaşıyordu. Üzerinde siyah bir elbise vardı. Tek bir çizginin üzerinde toprağa bakarak hızlıca ileri geri yürüyordu. Ağaçtan bir elma düşünce çıkan sesten irkildi, durdu, ellerini şakaklarına dayadı. Tam o sırada ona doğru yaklaştım.

Bir anda kalbime hücum eden şefkat dolu sevgi patlamasıyla, nedense annemi, çocukluğumuzu gözyaşları içinde anımsayarak ona omuzlarından sarılıp öptüm.

— Neyin var senin? –diye sordum.– Acı içindesin, uzun zamandan beri görüyorum bunu. Söylesene, neyin var?

— Korkuyorum... –dedi titreyerek.

Ne olduğunu öğrenmeye çalışarak:

— Neyin var? –dedim.– Tanrı aşkına, açıkça söyle!

— Açıkça söyleyeceğim, sana bütün gerçeği anlatacağım. Senden bunu gizlemek o kadar ağır, o kadar acı verici ki! Mi-

sail, âşık oldum ben... –diye devam etti fısıldayarak.– Âşığım, âşık... Mutluyum ama nedense o kadar korkuyorum ki!

Derken ayak sesleri işitildi. Ağaçların arasından ipek gömleği ve uzun çizmeleriyle Doktor Blagovo belirdi. Demek ki burada, elma ağacının yanında buluşma ayarlamışlardı. Doktoru görür görmez kız kardeşim, sanki onu elinden alıyorlarmış gibi, acı dolu bir çığlıkla aniden ona doğru atılarak:

— Vladimir! Vladimir! –diye bağırdı.

Doktora doğru sokuluyor, yüzüne şevkle bakıyordu. Ancak o an kız kardeşimin son zamanlarda ne kadar zayıfladığını, sararıp solduğunu fark ettim. Bu durum özellikle, uzun zamandır bildiğim ve o ince, uzun boynunu eskisine nazaran daha bol sarmalayan dantel yakasından belli oluyordu. Doktorun rahatı bozulmuştu ancak hemen kendini topladı, kardeşimin saçlarını okşayarak:

— Eh, yeter, yeter... Bu kadar gerilmeye ne gerek var? Geldim işte görüyorsun, –dedi.

Birbirimize çekine çekine bakıyor, konuşmuyorduk. Daha sonra üçümüz birlikte yürümeye başladık. Doktorun bana şunları söylediğini işittim:

— Bizim kültürel hayatımız henüz başlamış değil. Eskiler, şimdi hiçbir şey olmasa da kırklı ya da altmışlı yıllarda yine bir şeyler vardı diye kendilerini avutuyorlar. Onlar eskiler, biz ise genciz. *Marasmus senilis** bizim kafamıza henüz işlemiş değil. Bu tür illüzyonlarla kendimizi avutamayız biz. Rus Devleti 862 yılında doğmuştur, uygar Rus Devleti ise hatırladığım kadarıyla henüz doğmuş değil.

Ancak ben bu düşüncelerin anlamlarını kavrayamıyordum. Kız kardeşimin âşık olması, bir yabancının elini tutarak yürümesi ve ona sevecenlikle bakması bir şekilde ürkütücü geliyordu, inanmak istemiyordum. Kız kardeşim, bu sinirli, gözü korkutulmuş, ezilmiş, hür olmayan varlık,

---

* Yaşlılığa bağlı olarak gelişen bunaklık. (ç.n.)

çoktandır evli ve çocukları olan bir adama mı âşık olmuştu? Bir şeylere üzülüyordum ama tam olarak neye üzüldüğümü bilmiyordum. Doktorun buradaki varlığı nedense hoş gelmiyordu bana, bu aşklarından nelerin doğabileceğini bir türlü anlayamıyordum.

XV

Maşa'yla birlikte Kurilovka'ya, okulu kutsama törenine gidiyorduk.

Maşa etrafına bakarak sessizce:

— Güz, güz, güz... Yaz geçti. Kuşlar gitti, yalnız söğüt ağaçları yeşil kaldı, –diyordu.

Evet, yaz geçmişti artık. Günler açık ve sıcaktı ama sabahları hava serin oluyordu, çobanlar artık dışarı koyun postlarıyla çıkıyorlardı. Bahçemizde bulunan yıldızçiçeklerinin üzerindeki çiy gün boyu kurumuyordu. Her yerden hüzünlü sesler geliyordu kulağa. Paslanmış menteşelerin üzerindeki panjurlar mı inliyordu yoksa turnalar mı uçuyordu anlaşılmıyordu. Yine de insanın yüreği hafifliyor, yaşama isteğiyle doluyordu!

— Yaz geçti... –diyordu Maşa.– Artık seninle bir hesap yapabiliriz. Çok çalıştık, çok düşündük, daha iyi hale geldik –bütün şeref ve şan bizimdir– kişisel gelişimde başarı gösterdik ancak bu başarılar çevremizdeki hayatta fark edilebilir bir etki yarattı mı? En azından herhangi birine bir yarar sağladı mı? Hayır. Cehalet, bedensel kirlilik, ayyaşlık, şaşılacak derecede yüksek bebek ölüm oranı, her şey eskisi gibi kaldı. Sen tarla sürüp tohum ektiğin, ben de paralar harcayıp kitap okuduğum için kimse daha iyi hale gelmedi. Görünen o ki sadece kendimiz için çalıştık, sadece kendimiz için büyük düşündük.

Böylesi düşünceler aklımı karıştırıyordu, ne düşüneceğimi bilemiyordum.

— Biz baştan sona kadar samimiydik, –dedim.– Ve samimi olan kişi haklıdır.

— Buna kim karşı çıkıyor ki? Biz haklıydık ancak haklı olduğumuz şeyleri layıkıyla gerçekleştiremedik. Her şeyden önce, dış yöntemlerimizde yanlışlık yok mu gerçekten? İnsanlara faydalı olmak istiyorsun ama bir mülk satın alarak onlar için faydalı bir şeyler yapabileceğin her türlü olanağı daha baştan engelliyorsun. Sonra eğer bir köylü gibi çalışıyor, giyiniyor, yemek yiyorsan onların bu kaba, hantal kıyafetlerini, korkunç barakalarını, aptalca sakallarını kendi otoritenle meşru kılıyorsun demektir... Diğer taraftan, hayatın boyunca uzun, çok uzun bir süre çalıştığını, sonunda da birtakım işe yarar bulgular elde ettiğini farz edelim. Peki bulguların nedir sanki? Toptan cehalet, açlık, soğuk, yozlaşma gibi başlıca güçlere karşı ne yapabilirler? Denizde bir damla gibi adeta! Burada farklı mücadele yöntemleri gerekli; güçlü, cesur, hızlı yöntemler! Gerçekten faydalı olmak istiyorsan gündelik çalışmaların dar çemberinden çıkıp hemen kitle üzerinde tesirli olmaya gayret etmelisin! Her şeyden önce yüksek sesli, hareketli bir propagandaya ihtiyaç var. Neden sanat ya da mesela müzik aslında bu kadar canlı, popüler ve güçlü? Çünkü müzisyen ya da şarkıcı birdenbire binlerce kişinin üzerinde tesir bırakabiliyor. Ah, sanat ne hoş! –diye devam etti düşünceli düşünceli gökyüzüne bakarak.– Sanat insanı kanatlandırır, uzaklara, çok uzaklara götürür! Pislikten, küçük çıkarlardan bıkan, isyan eden, aşağılanan, öfkelenen herkes huzuru ve tatmini ancak güzel olanda bulabilir.

Kurilovka'ya yaklaştığımızda açık, neşeli bir hava vardı. Bazı avlularda harman dövülüyordu, etraf çavdar samanı kokuyordu. Örgü çitlerin arkasından üvez ağacı kırmızı kırmızı parlıyordu. Nereye bakarsan bak, etraftaki ağaçlar hep altın sarısı ya da kızıldı. Çan kulesindeki çanlar çalınıyor, ikona okula götürülüyor, "Azimli Koruyucumuz" ilahisi işi-

tiliyordu. Hava ne kadar duruydu, güvercinler ne kadar da yüksekten uçuyordu!

Ayin sınıfta yapılıyordu. Sonra Kurilovkalı köylüler Maşa'ya ikona sundular. Dubeçnyalılar ise büyük bir çörekle yaldızlı bir tuzluk hediye ettiler. Maşa hıçkırarak ağlamaya başladı.

İhtiyar bir adam:

— Gereksiz bir söz ettiysek ya da hoşunuza gitmeyen bir şey yaptıysak affedin, –dedi. İkimizi de eğilerek selamladı.

Eve dönerken Maşa başını çevirmiş, okula bakıyordu. Kendi boyadığım, şimdi güneşin altında parıldayan yeşil çatı uzun süre gözden kaybolmadı. Maşa'nın şu an attığı bakışların veda bakışları olduğunu hissedebiliyordum.

XVI

Akşam olunca Maşa şehre gitmek üzere hazırlandı.

Son zamanlarda sık sık şehre gidiyor, geceyi orada geçiriyordu. Yokluğunda çalışamıyordum; kollarım tutmuyor, güçsüz düşüyordu. Büyük avlumuz sıkıcı, itici, boş bir arazi gibi görünüyordu. Bahçeden kızgın kızgın sesler geliyordu. Benim için onsuz ev, ağaçlar, atlar artık "bizim" değildi.

Evden dışarı çıkıp hiçbir yere gitmiyordum. Eskiden sevdiği, şimdi ise artık gereksiz olan, bana utana utana bakan tarımla ilgili kitaplarının olduğu dolabın yanındaki masasında oturuyordum sürekli. Saat yediyi, sekizi, dokuzu vuruncaya, bir is lekesi gibi kapkara güz gecesi pencerelerin ardında bastırıncaya dek saatlerce onun eskimiş eldivenlerine, sürekli yazı yazdığı kuştüyü kalemine ya da küçük makaslarına bakıyordum. Hiçbir şey yapmıyor, eskiden bir şeyler yaptıysam da; toprağı sürmüş, tohumları ekmiş, odunları kesmişsem de bütün bunları yalnızca o istediği için yaptığımın bilincine varıyordum. Beni belime kadar suyun içinde dikileceğim derin bir kuyuya temizlik için gönderse, bunun gerekli mi ge-

reksiz mi olduğunu sorgulamadan o kuyuya inerdim. Şimdi Maşa yanımda yokken, yıkık dökülüğüyle, dağınıklığıyla, çarpıp duran panjurlarıyla, gece gündüz dolaşan hırsızlarıyla Dubeçnya, her türlü işin gereksiz olduğu bir kaosmuş gibi geliyordu artık. Toprağın altımdan kayıp gittiğini, buradaki, Dubeçnya'daki rolümün çoktan oynanıp bittiğini, kısacası tarım kitaplarının başına gelen kaderin aynısının beni beklediğini hissediyorsam burada neden çalışayım, gelecek hakkında neden kaygılanayım, kafa yorayım ki? Geceleri sanki birisi gitme vaktimin geldiğini yüksek sesle duyuracakmış gibi her dakika tetikte beklediğim yalnızlık saatleri öyle keder doluydu ki! Dubeçnya için üzülmüyordum, kendi aşkım için üzülüyordum. Zira artık onun güzü de apaçık gelip çatmıştı. Sevmek ve sevilmek ne devasa bir mutluluk! Bu yüksek kuleden kayıp düşmeye başladığını hissetmek ise ne korkunç!

Maşa ertesi gün akşama doğru şehirden döndü. Bir şeylerden memnuniyetsizdi ancak bunu benden gizliyordu. Sadece kışlık pencere kenarlıklarının neden konulduğunu soruyordu. Bu yüzden bir insanın havasızlıktan boğulabileceğini söyledi. İki pencere kenarlığını da çıkardım. Yemek yemek istemiyordu canımız ama yine de oturup akşam yemeğimizi yedik.

— Git ellerini yıka, –dedi karım.– Macun kokuyorsun.

Şehirden yeni resimli dergiler getirmişti. Yemekten sonra oturup onlara baktık. Dergilerin kadın modelleri ve desenlerle dolu ekleri vardı. Maşa bunlara üstünkörü baktı, yalnızken daha sonra düzgün bir şekilde bakmak için katlayıp bir kenara koydu. Ancak çan gibi geniş ve düz etekli, kocaman yenleri olan bir elbise dikkatini çekmişti. Bir dakika boyunca ciddiyetle ve dikkatle elbiseye baktı.

— Fena değil, –dedi.

— Evet, bu elbise sana çok yakışır, –dedim.– Hem de çok!

Elbiseye heyecanla bakarak, sırf onun hoşuna gitti diye bu gri desene hayranlık duyarak, nazikçe konuşmaya devam ettim:

— Muazzam, harika bir elbise! Güzel, ihtişamlı Maşa! Sevgili Maşa'm!

Gözyaşları resmin üzerine dökülmeye başlamıştı.

— İhtişamlı Maşa... –diye mırıldandım.– Sevimli, sevgili Maşa...

Maşa gidip yattı. Bense bir saat daha oturup illüstrasyonlara baktım.

— Pencere kenarlıklarını boşuna çıkardın, –dedi yatak odasından. –Maalesef, ev soğuk olacak. Baksana nasıl da esiyor!

Ucuz mürekkep yapımı ve dünyadaki en büyük elmas hakkında derleme bir şeyler okudum. Maşa'nın hoşuna giden elbiseli kadın modeli tekrar elime geçti. Ben de onu; parıldayan, gösterişli, hem müzik hem resim hem de edebiyattan oldukça anlayan karımı yelpazesiyle birlikte, çıplak omuzlarıyla bir baloda hayal ettim. Benim rolüm ise bana o kadar küçük, o kadar kısa gözüküyordu ki!

Karşılaşmamız, evliliğimiz bu yaşam dolu ve gönlü zengin kadının hayatında sadece bir bölümden ibaretti. Ve bu bölümlerden daha çok olacaktı. Önceden de söylediğim gibi dünyadaki en iyi şeyler onun elinin altındaydı, tamamen ücretsiz elde ediliyordu. Fikirler ve moda olan düşünce akımları bile onu keyiflendirmeye, hayatını renklendirmeye hizmet ediyordu. Bense onu bir eğlenceden ötekine taşıyıp götüren arabacının tekiydim sadece. Artık bana ihtiyacı yoktu. Kanatlarını çırparak gidecekti. Bense bir başıma kalacaktım.

Sanki düşüncelerime karşılık olarak avluda çaresiz bir bağırış duyuldu:

— Yar-dım e-din!

İnce bir kadın sesiydi bu. Sanki bu sesi taklit etmek istiyormuş gibi rüzgâr da aynı ince sesle uğulduyordu bacada. Aradan yarım dakika geçti. Tekrar rüzgârın gürültüsünün içinden ama bu sefer sanki avlunun diğer ucundan:

— Yar-dım e-din! –sesi işitildi.

— Misail, duyuyor musun? –diye usulca sordu karım.– Duyuyor musun?

Üzerinde geceliğiyle, saçları dağılmış halde yatak odasından çıkıp yanıma geldi, karanlık pencereye doğru bakarak kulak kabarttı.

— Birini boğuyorlar! –dedi.– Bu kadarı da yetti artık.

Tüfeği alıp dışarı çıktım. Avlu kapkaranlıktı, rüzgâr öyle şiddetli esiyordu ki ayakta zor duruyordum. Etrafa kulak kabartarak avlu kapısına doğru yürüdüm. Ağaçlar gürlüyor, rüzgâr ıslık çalıyor, muhtemelen zekâsı kıt köylünün bahçesindeki köpek tembel tembel uluyordu. Avlu kapısının ardında zifiri bir karanlık vardı, demiryolunda tek bir ışık yanmıyordu. Geçtiğimiz sene ofisin bulunduğu ek binadan aniden boğuk bir çığlık duyuldu:

— Yar-dım e-din!

— Kim var orada? –diye seslendim.

İki kişi kavga ediyordu. Biri itekliyor, diğeri dayanıyor, ikisi de ağır ağır soluyordu.

— Bırak! –diyordu biri. İvan Çeprakov'u tanımıştım. İnce kadın sesiyle bağıran oydu.– Bırak, lanet herif, yoksa ellerini ısırıp koparırım!

Diğerini de tanımıştım, Moisey idi bu. Onları ayırdım. Bu esnada kendimi tutamayarak Moisey'in yüzüne iki kez vurdum. Yere düşüp tekrar ayağa kalkınca bir kez daha vurdum.

— Beni öldürmek istediler, –diye mırıldanıyordu.– Annesinin şifoniyerine sinsice yaklaşıyorlardı... Güvenliği sağlamak için onları ek binaya kapatmak istiyorum.

Çeprakov ise sarhoştu. Beni tanımamıştı. Tekrar "Yardım edin" diye bağırabilmek için sanki havayı topluyormuşçasına sürekli derin derin iç çekiyordu.

Onları orada bırakıp eve döndüm. Karım çoktan giyinmiş, yatakta uzanıyordu. Avluda neler olup bittiğini anlattım, Moisey'e vurduğumu bile gizlemedim ondan.

— Köyde yaşamak ne korkunç, –diyordu.– Bu da ne uzun bir gece, keşke bitse.

Kısa bir süre sonra yeniden:

— Yar-dım e-din! –sesi işitildi.

— Gidip durdurayım şunları, –dedim.

Karım tiksinmiş bir ifadeyle:

— Hayır, bırak birbirlerini boğazlasınlar, –dedi.

Tavana bakıyor, kulak kabartıyordu. Bense yanına oturmuş, avluda "Yardım edin" diye bağırmalarının, gecenin bu kadar uzun sürmesinin suçlusu sanki benmişim gibi hissederek onunla konuşmaya cesaret edemiyordum.

Konuşmuyorduk. Gün ışığının pencerelerde parıldayacağı anı sabırsızlık içinde bekliyordum. Maşa ise sanki bayıldıktan sonra kendine gelmiş de onun gibi zeki, eğitimli, düzenli birinin bu zavallı taşra arazisine, bu küçük ve önemsiz insan güruhunun içine nasıl düştüğüne, bu insanlardan birine kapılacak kadar kendini nasıl kaybettiğine ve altı aydan fazla benim karım olduğuna şaşırıyormuş gibi bakıyordu sürekli. Ben, Moisey ve Çeprakov artık onun için hiçbir şey ifade etmiyormuşuz gibi geliyordu bana. Onun için her şey; ben, evliliğimiz, işlerimiz, sonbaharın çamur deryası yolları, bu sarhoş ve vahşi "yardım edin" sözüyle birleşmişti adeta. İçini çektiğinde ya da daha rahat uzanabilmek için kıpırdadığında yüzünde "Ah, bir an önce sabah olsa!" ifadesini okuyordum.

Sabah olunca Maşa gitti.

Dubeçnya'da onu bekleyerek üç gün daha kaldım. Sonra bütün eşyamızı bir odaya kaldırıp kilitledim ve şehre gittim. Mühendisin kapısını çaldığımda çoktan akşam olmuştu. Bolşaya Dvoryanskaya Caddesi'nde ışıklar yanıyordu. Pavel evde kimsenin olmadığını söyledi. Viktor İvanıç Petersburg'a gitmişti, Maria Viktorovna da Ajogin'lerde, provada olmalıydı. Sonrasında Ajogin'lere nasıl heyecan içinde gittiğimi, merdivenden çıkıp yukarıdaki sahanlıkta bu ilham perisi tapınağına girmeye cesaret edemeyerek uzun uzun beklerken kalbimin

nasıl çarpıp tükendiğini hatırlıyorum! Salondaki küçük masada, piyanonun üzerinde ve sahnede üçer mum yanıyordu. İlk gösterimin ayın on üçünde yapılması planlanmıştı. Şimdi de ilk prova bu uğursuz günde, pazartesi günü yapılacaktı. Boş inançlarla savaş işte! Sahne sanatının bütün hayranları çoktan toplanmıştı. Büyüğü, ortancası, küçüğü, rollerini küçük defterlerinden okuyarak sahnede dolaşıyorlardı. Herkesten uzak bir köşede Redka hareketsiz duruyor, şakağını duvara dayamış, hayranlıkla sahneye bakarak provanın başlamasını bekliyordu. Her şey eskisi gibiydi!

Ev sahibesine doğru yöneldim. Selam vermem gerekiyordu. Lakin herkes birden, yürürken ses çıkarmamam için bana el kol sallamaya, sus demeye başladı. Etraf sessizleşmişti. Piyanonun kapağı kaldırıldı. Bir kadın piyanonun başına oturdu, uzağı görmeyen gözlerini kırpıştırarak notalara dikti. Ve benim Maşa'm, giyinip kuşanmış, güzel Maşa'm piyanoya doğru yaklaştı. Ancak yepyeni, dikkat çekici bir güzellikteydi bu sefer. İlkbaharda değirmende yanıma gelen o Maşa'ya hiç benzemiyordu. Şarkı söylemeye başladı:

"Seni neden seviyorum aydınlık gece?"

Tanıştığımızdan beri şarkı söyleyişini ilk defa duyuyordum. Güzel, tatlı, güçlü bir sesi vardı. O şarkı söylerken olgun, tatlı, mis kokulu bir kavun yiyormuşum gibi hissettim. Şarkısını bitirince alkış tuttular. Nota sayfalarını çevirerek gözlerini oynatıyor, nihayet kafesinden kaçtıktan sonra özgür kanatlarını düzelten bir kuş gibi elbisesine çekidüzen vererek oldukça memnun bir halde gülümsüyordu. Saçları kulaklarının üzerinden geriye doğru taranmıştı. Yüzünde hoş olmayan, kızgın bir ifade vardı. Hepimize meydan okumak ya da atlara bağırdıkları gibi "Hey, siz, güzellerim!" demek istiyor gibiydi adeta.

Ve belki de, tam da bu esnada arabacı dedesine çok benzemişti.

Elini uzatarak:

— Sen de mi buradasın? –diye sordu.– Şarkı söyleyişimi duydun mu? Ee, nasıl buldun?

Cevap vermemi beklemeden:

— Burada olman çok iyi oldu. Bu gece kısa bir süreliğine Petersburg'a gidiyorum. İzin veriyorsun, değil mi? –diye devam etti.

Gece yarısı tren istasyonuna kadar eşlik ettim ona. Muhtemelen lüzumsuz sorular sormadığım için müteşekkir olduğundan şefkatle sarıldı bana. Mektup yazacağına dair söz verdi. Bense uzun uzun ellerini sıkıp öpüyordum. Gözyaşlarıma zor hâkim oluyordum. Tek bir kelime dahi etmedim.

Gittiğinde orada durmuş, uzaklaşan ışıklara bakıyor, hayalimde onu okşayarak sessizce:

— Sevgili Maşa'm, ihtişamlı Maşa'm... –diyordum.

Geceyi Makariha'da, Karpovnalar'ın evinde geçirdim. Sabah olduğunda Redka ile beraber, kızını bir doktora veren zengin bir tüccarın evinde çoktan mobilya kaplamaya başlamıştım.

XVII

Pazar günü öğleden sonra kız kardeşim geldi. Birlikte çay içtik.

Gelirken şehir kütüphanesinden aldığı kitapları bana göstererek:

— Artık çok okuyorum, –dedi.– Bireysel farkındalığımı uyandırdıkları için karına ve Vladimir'e teşekkür etmeliyim. Beni kurtardılar, artık kendimi insan gibi hissetmemi sağladılar. "Ah, bu hafta çok şeker tükettik! Ah, şu salatalıklara fazla tuz koymasaydık keşke!" gibi türlü endişeler yüzünden eskiden geceleri gözüme uyku girmezdi. Gerçi şimdi de uyuyamıyorum ama artık kafamı farklı şeylere yoruyorum. Ömrümün yarısını aptalca, korkakça geçirdiğim için üzülüyorum. Geçmişimi hor görüyor, ondan utanıyorum. Baba-

ma ise artık düşmanımmış gibi bakıyorum. Ah, karına ne kadar da minnettarım! Peki ya Vladimir? Ne muazzam bir adam! Gözlerimi açtılar.

— Geceleri uyuyamaman iyi değil, –dedim.

— Hasta olduğumu mu düşünüyorsun? Hiç de bile. Vladimir beni muayene etti, tamamen sağlıklı olduğumu söyledi. Ama sorun sağlıkta değil, o kadar da mühim bir şey değil bu... Söylesene, haklı değil miyim?

Manevi desteğe ihtiyacı olduğu belliydi. Maşa gitmişti, Doktor Blagovo Petersburg'daydı. Şehirde ona haklı olduğunu söyleyebilecek benden başka kimse kalmamıştı. Yüzüme dikkatle bakıyor, gizli düşüncelerimi okumaya çalışıyordu. Yanında düşüncelere dalıp konuşmadığımda üzerine alınıyor, kederleniyordu. Sürekli tetikte olmak zorundaydım. Haklı olup olmadığını sorduğunda öyle olduğunu ve ona derinden saygı duyduğumu söylemek için acele ediyordum.

— Biliyor musun, bana Ajogin'lerde bir rol verdiler, – diye devam etti.– Sahnede oynamak, yaşamak, doyasıya yaşamak istiyorum. Hiçbir yeteneğim yok, rolüm de on satırlık ama yine de bu, günde beş defa çay koymaktan, aşçı kadının fazladan lokma yiyip yemediğine bakmaktan ölçülemez derecede daha üstün ve asil bir şey. En önemlisi de babamın, sonunda benim de itiraz edebileceğimi görecek olması.

Çaydan sonra yatağıma yatıp bir süre gözlerini kapatarak, yüzü solgun bir halde uzandı.

Sonra ayağa kalkarak:

— Amma halsizim! –dedi.– Vladimir, bütün şehirli kadınlarla genç kızların tembellikten ötürü kansız kaldıklarını söyledi. Ne kadar zeki biri şu Vladimir! Haklı, son derece haklı. Çalışmak gerek!

İki gün sonra elinde küçük defteriyle Ajogin'lere provaya geldi. Üzerinde siyah bir elbise, boynunda mercan bir kordon, uzaktan puf böreğine benzeyen bir broş, kulaklarında ise pırlantaları parlayan büyük küpeler vardı. Ona bakın-

ca kendimi rahatsız hissettim. Zevksizliği beni şaşırtmıştı. Küpelerinin ve pırlantalarının uyumsuz olduğunu, tuhaf bir şekilde giyindiğini başkaları da fark etmişti. İnsanların yüzlerinde gülümsemeler görüyordum, birinin gülerek:

— Mısırlı Kleopatra, –dediğini işittim.

Yüksek sosyetedenmiş gibi rahat ve sakin olmaya çalışıyordu. Bu yüzden gösterişçi ve tuhaf gözüküyordu. Sadeliği ve sevimliliği kalmamıştı.

Bana doğru yaklaşarak:

— Demin babama provaya gideceğimi söyledim, –diye başladı söze.– Hayır duasını benden esirgeyeceğini söyleyerek bağırdı, hatta neredeyse vuruyordu bana.

Küçük defterine bakarak:

— Düşün, daha rolümü bilmiyorum, –dedi.– Kesin tökezleyeceğim. Öyle olsun, zarlar atıldı, –diye devam etti aşırı heyecanla.– Zarlar atıldı...

Herkesin ona baktığını, atmaya karar verdiği bu önemli adımın herkes tarafından şaşkınlıkla karşılandığını, herkesin ondan özel bir şeyler beklediğini sanıyordu. Benim ve onun gibi böylesi küçük, ilgi uyandırmayan insanlara karşı kimsenin aldırış etmeyeceğine dair onu ikna etmek imkânsızdı.

Üçüncü perdeye kadar yapacak bir şeyi yoktu. Rolü de kapıda durup konuşmalara kulak kabartan, sonra da kısa bir monolog söyleyen taşralı bir dedikoducu rolünden ibaretti. Sahneye çıkışından önceki arada, en azından bir buçuk saattir sahnenin üzerinde dolaştıkları, rollerini okudukları, çay içtikleri, tartıştıkları esnada yanımdan ayrılmıyor, sürekli rolünü mırıldanıp elindeki küçük defteri sinirli sinirli buruşturuyordu. Herkesin onun sahneye çıkışını beklediğini, ona bakacağını hayal ederek titreyen eliyle saçlarını düzeltiyor, bana:

— Kesin tökezleyeceğim... Ruhumda öyle bir ağırlık var ki, bir bilsen! Sanki şimdi beni idam cezasına çarptıracaklarmış gibi bir korku var içimde, –diyordu.

Sonunda sırası gelmişti.

— Kleopatra Alekseyevna, sıra sizin! –dedi rejisör.

Yüzünde korku dolu bir ifadeyle sahnenin ortasına doğru öne çıktı. Çirkin, bir deri bir kemik gözüküyordu. Sanki sersemlemiş gibi yarım dakika kadar tamamen hareketsiz bir halde dikildi. Yalnızca kulaklarındaki büyük küpeler sallanıyordu.

Birisi:

— İlk seferde deftere bakabilirsin, –dedi.

Titremesi yüzünden konuşamadığını, defteri bile açamadığını, rolünü yerine getiremediğini açıkça görebiliyordum. Tam yanına yaklaşıp ona bir şeyler söylemek istiyordum ki bir anda sahnenin ortasında dizlerinin üstüne çöküp derin hıçkırıklara boğuldu.

Bir koşuşturma bir gürültüdür gidiyordu. Bir tek ben olanlara şaşırmış halde, ne yapmam gerektiğini anlamadan, bilmeden kulis duvarına dayanmış dikiliyordum. Kardeşimi nasıl kaldırıp götürdüklerini, Anyuta Blagovo'nun bana doğru nasıl yaklaştığını gördüm. Daha önce onu salonda görmemiştim. Sanki yerden birdenbire fırlamış gibiydi. Kafasında bir şapka, yüzünde tül vardı. Her zamanki gibi sanki bir dakikalığına uğramış gibi bir hali vardı.

Yüzü kızarmıştı. Her kelimeyi kesik kesik telaffuz ederek sinirli sinirli:

— Ona oynamamasını söylemiştim, –dedi.– Delilik bu! Ona mani olmalıydınız!

Kısa kollu kısa bir bluz giymiş olan Bayan Ajogina hızlıca yaklaştı. Cılız ve dümdüz göğsünün üzerinde sigara külleri vardı.

Ellerini bükerek ve her zamanki gibi yüzüme dikkatle bakarak:

— Dostum, korkunç bir şey bu, –dedi.– Korkunç! Kız kardeşinizin sağlık durumu... Kendisi hamile! Rica ediyorum, alıp götürün onu...

Heyecandan ağır ağır soluk alıyordu. Köşede ise onun gibi zayıf ve düz göğüsleri olan üç kızı dikiliyordu. Korkarak

birbirlerine sokulmuşlardı. Paniklemiş, serseme dönmüşlerdi. Sanki biraz önce evlerinde bir hükümlü yakalanmış gibiydi. Bu ne rezillikti! Ne korkunç bir durumdu! Bu saygıdeğer aile, hayatları boyunca boş inançlara karşı savaşıp durmuştu. Belli ki bütün boş inançların ve insanoğlunun yanılgılarının sadece üç mumda, ayın on üçünde, bu uğursuz gün olan pazarteside olduğunu sanıyorlardı!

Bayan Ajogina dudaklarını büzerek ve son heceyi vurgulayarak:

— Sizden rica ediyorum... Rica... –diye tekrarlıyordu.– Rica ediyorum, eve götürün onu.

XVIII

Kısa bir süre sonra kız kardeşimle beraber kaldırımda yürüyorduk. Paltomun eteğiyle üzerini örttüm. Sokak lambalarının olmadığı ara sokakları seçerek acele ediyor, karşımıza çıkanlardan saklanıyorduk. Sanki firar ediyor gibiydik. Artık ağlamayı kesmişti, kuru gözlerle bana bakıyordu. Onu götürdüğüm yer olan Makariha'ya kadar topu topu yirmi dakikalık bir yürüyüş mesafesi vardı. Ve tuhaftır ki, bu kısa süre zarfında bütün yaşantımızı hatırlamış, her şey hakkında konuşmuş, durumumuzu gözden geçirmiş, iyice düşünmüştük...

Artık bu şehirde kalamayacağımıza, biraz para kazanır kazanmaz başka bir yere taşınmaya karar verdik. Kimi evlerde çoktan uyunmuştu, kimilerinde ise kâğıt oynanıyordu. Bu evlerden nefret ediyor, korkuyor, oldukça korktuğumuz bu dram sanatı heveslilerinin, bu saygın ailelerin bağnazlıklarından, içten kabalıklarından, değersizliklerinden konuşuyorduk. Bu aptal, acımasız, tembel, haysiyetsiz insanların sarhoş ve boş inançlı Kurilovka köylülerinden yahut içgüdüleri tarafından kısıtlanmış hayatlarının tekdüzeliği herhangi bir olay tarafından ihlal edildiğinde dehşete

kapılan hayvanlardan nasıl daha üstün olduğunu sorup duruyordum kendime. Evde kalmaya devam etseydi kız kardeşimin başına şimdi neler gelecekti? Babamla konuşurken, her gün tanıdıklarla karşılaşırken hangi manevi işkencelerden geçecekti? Bütün bunları aklımda canlandırdığımda, yakınları ve akrabaları tarafından yavaş yavaş yaşamı mahvedilen tanıdığım herkes aklıma geldi. İşkence edilen, aklını yitiren köpekleri; küçük erkek çocukları tarafından tüyleri tamamen yolunup suya fırlatılan canlı serçeleri ve ta çocukluğumdan beri bu şehirde durmadan gözlemlediğim karanlık, dinmek bilmeyen uzun mu uzun ıstırapları hatırladım. Bu altmış bin kişinin ne için yaşadıklarını, ne diye İncil'i okuduklarını, neden dua ettiklerini, kitapları ve dergileri niçin okuduklarını anlayamıyordum. Eğer yüz yıl, üç yüz yıl önceki gibi hâlâ aynı ruhsal karanlığa ve özgürlüğe karşı nefret duygusuna sahiplerse bugüne kadar yazılıp konuşulmuş olan her şey onlara ne gibi bir fayda sağlayabilirdi? Müteahhit-marangoz bütün yaşamı boyunca şehirde evler inşa eder ama yine de ölene kadar "galeri" yerine "galderi" der. Aynı şekilde bu altmış bin kişi de nesiller boyunca hakikat, merhamet ve özgürlük hakkında okuyup dinlerler ama yine de ölene kadar sabah akşam yalan söyler, birbirlerine eziyet ederler. Özgürlükten ise düşmanlarıymış gibi korkar, nefret ederler.

Eve geldiğimizde kız kardeşim:

— Demek kaderim belli oldu, --dedi.– Bu olanlardan sonra artık oraya dönemem. Tanrım, ne iyi oldu! Yüreğim öyle hafifledi ki!

Hemen yatağına uzandı. Kirpiklerinde gözyaşları parıldıyordu. Lakin yüzündeki ifade mutluydu, sağlam ve tatlı bir uyku çekti. Ve gerçekten yüreğinin hafiflediği, dinleniyor olduğu belli oluyordu. Çok uzun süredir hiç böyle uyumamıştı!

Böylece birlikte yaşamaya başladık. Sürekli şarkı mırıldanıyor, çok iyi hissettiğini söylüyordu. Artık okumak iste-

mediği için kütüphaneden aldığımız kitapları okunmamış olarak geri götürüyordum. Canı yalnızca hayal kurmak ve gelecekten bahsetmek istiyordu. Çamaşırlarımı yamarken ya da fırının yanında Karpovna'ya yardım ederken kâh şarkı söylüyor, kâh Vladimir'inden, onun o zekâsından, güzel huylarından, iyi yürekliliğinden, eşsiz bilgisinden bahsediyordu. Ben de artık doktordan hoşlanmasam da onunla aynı fikirde olduğumu söylüyordum. Çalışmak, kendi hesabına ayrı yaşamak istiyordu. Sağlığı elverdiği ölçüde öğretmen ya da doktor yardımcısı olacağını, yerleri kendi silip çamaşırları kendi yıkayacağını söylüyordu. Çocuğunu şimdiden tutkuyla seviyordu. Henüz dünyaya gelmemiş olsa da gözlerinin ve ellerinin nasıl olacağını, nasıl gülümseyeceğini biliyordu. Çocuğun yetiştirilmesi hakkında konuşmaktan hoşlanıyordu. Dünya üzerindeki en iyi insan Vladimir olduğundan, yetiştirme hakkındaki bütün fikirleri oğlanın da babası gibi büyüleyici olmasında toplanıyordu. Konuşması bir türlü bitmiyor, söylediği her şey onda capcanlı bir sevinç uyandırıyordu. Bazen ben de, sebebini bilmesem de seviniyordum.

Hayalciliği beni de etkisi altına almış olmalıydı. Ben de hiçbir şey okumuyor, yalnızca hayal kuruyordum. Akşamları yorgun olmama rağmen ellerim ceplerimde odada bir köşeden diğerine yürüyor, Maşa'dan bahsediyordum.

Kız kardeşime:

— Ne düşünüyorsun? Ne zaman dönecek? –diye sordum.– Bana kalırsa Noel'e doğru gelecek. Daha geç kalmaz. Orada yapacak ne var ki?

— Sana mektup yazmadığına göre belli ki yakında dönecektir.

Maşa'nın şehrimize dönmek için artık bir sebebi olmadığını çok iyi bilmeme rağmen:

— Doğru, –diye katıldım ona.

Onu oldukça özlüyordum. Artık kendimi kandıramıyordum, bu yüzden başkalarının beni kandırmasını istiyordum.

Kız kardeşim doktorunu, bense Maşa'yı bekliyordum. İkimiz de durmadan konuşuyor, gülüyor, Karpovna'nın uyumasına engel olduğumuzu fark etmiyorduk. O da sobanın üstünde uzanıp sürekli:

— Semaver sabahın köründe bir uğuldadı, bir uğuldadı! Ah, bu iyiye işaret değil canlarım, hiç iyiye işaret değil, –deyip duruyordu.

Kız kardeşime doktordan mektup getiren postacı ve ara sıra akşamları gelen Prokofi dışında kimse uğramıyordu bize. Konuşmadan kız kardeşime bakıyor, sonra mutfağa gidip:

— Her zümre kendine ait kuralları hatırlamalı. Gururundan bunu anlamak istemeyen yalan dünyanın çilesini çeker, –diyordu.

"Yalan dünya" sözünü severdi. Bir keresinde –Noel zamanıydı– pazardan geçerken beni kasaba çağırdı. Elini uzatmadan benimle çok mühim bir konu hakkında konuşması gerektiğini bildirdi. Ayazdan ve votkadan kıpkırmızı kesilmişti. Haydut yüzlü Nikolka elinde kanlı bir bıçakla tezgâhın arkasında, yanında dikiliyordu.

— Size birkaç söz söylemek istiyorum, –diye söze başladı Prokofi.– Bu olay böyle devam edemez. Çünkü siz de anlarsınız ki böylesi bir yalan dünya uğruna insanlar ne bizi ne de sizi överler. Kız kardeşiniz durumundan ötürü başka bir daireye taşınır diye anneciğim acıdığından elbette size kötü laflar etmiyor ama ben daha fazla istemiyorum. Çünkü davranışını tasvip etmiyorum.

Ne demek istediğini anlamıştım. Dükkândan çıktım. Aynı gün kız kardeşimle birlikte Redka'nın yanına taşındık. Arabacı için paramız olmadığından yayan yürüyorduk. Eşyamızla dolu çıkını sırtımda taşıyordum. Kız kardeşim bir şey taşımıyordu ama zorlukla soluyor, öksürüyor, birazdan varacak mıyız, diye sürekli soruyordu.

XIX

Sonunda Maşa'dan mektup geldi.

"Sevgili, güzel M.A." –yazıyordu mektupta.– "İhtiyar boyacının da dediği gibi iyi yürekli, kibar 'meleğimiz', hoşça kal. Babamla beraber Amerika'da bir sergiye gidiyorum. Birkaç gün sonra okyanusu göreceğim. Dubeçnya'dan o kadar uzak ki düşünmesi bile korku veriyor! Gökyüzü kadar uzak ve engin. Orada özgür olmak istiyorum. Kazanacağım, aklımı yitireceğim. Siz de görüyorsunuz ya, mektubum ne kadar tutarsız. Tatlı, iyi yürekli Misail, bana özgürlüğümü bahşedin. Bizi birbirimize bağlayan, hâlâ bir arada tutan bu bağı bir an önce koparın. Sizinle karşılaşıp tanışmam, varlığımı aydınlatan ilahi bir ışık oldu. Ancak sizin karınız olmam bir hataydı, bunu anlayabilirsiniz. Şimdi ise bu hatanın bilincinde olmak üzerimde bir yük gibi. Dizlerimin üzerine çöküp yalvarıyorum, yüce gönüllü dostum, ben okyanusa açılmadan bir an önce bu ortak hatamızı düzeltmeye razı olduğunuzu, bu yegâne taşı kanatlarımın üzerinden kaldıracağınızı telgrafla bildirin. Bütün külfeti üzerine alacak olan babam da size formalitelerle fazla sıkıntı vermeyeceğine dair bana söz veriyor. O halde, dilediğim yere gitmekte özgürüm, değil mi?

Mesut olun, Tanrı sizi kutsasın. Beni, bu günahkâr kadını da bağışlayın.

Hâlâ hayatta ve sağlıklıyım. Parayı çarçur ediyor, bir sürü aptallıklar yapıyor, benim gibi böyle kötü bir kadının çocukları olmadığı için her dakika Tanrı'ya şükrediyorum. Şarkı söylüyor, bunda başarılı da oluyorum ama bu bir heves değil, hayır; bu benim şimdi huzur bulmak için çekileceğim limanım, hücrem. Kral Davud'un, üzerinde 'her şey geçer' yazılı bir yüzüğü varmış. İnsan üzüldüğünde bu kelimeler onu neşelendirir, neşeli olduğunda ise bu sözler onu üzer. Ben de kendime üzerinde İbranice harflerin olduğu böyle bir yüzük aldım. Bu tılsım beni heveslerden uzak tutuyor. Her şey geçiyor, hayat da

geçecek. Demek ki hiçbir şeyin lüzumu yok. Yahut yalnız özgürlük bilincine lüzum var çünkü insan özgür olunca hiç ama hiçbir şeye ihtiyacı olmaz. Bu bağı koparın. Sizi ve kız kardeşinizi sıkı sıkı kucaklıyorum. M.'nızı bağışlayın, unutun."

Kız kardeşim bir odada, tekrar hastalanıp iyileşen Redka ise diğer odada uzanıyordu. Mektubu aldığımda kız kardeşim sessizce boyacının odasına geçti, yanına oturdu ve kitap okumaya başladı. Ona her gün ya Ostrovski'den ya da Gogol'den bir şeyler okurdu. Redka da gülümsemeden, başını sallayarak, tek bir noktaya bakarak dinler, arada sırada kendi kendine:

— Her şey mümkün olabilir! Her şey mümkün olabilir! –diye mırıldanırdı.

Eğer okuduğu oyunda bir takım çirkin ve uygunsuz şeyler betimleniyorsa Redka parmağıyla kitabı dürterek, kötü niyetli bir sevinçle:

— İşte yalan böyle bir şey! İşte yalan adamı böyle yapar! –derdi.

Oyunlar, Redka'nın ilgisini hem içeriği ve ahlaki yönü hem de karmaşık sanatsal yapısı itibarıyla çekerdi. Adını hiç anmadan yazara hayret eder:

— Her şeyi ne kadar da ustaca toparlamış! –derdi.

Şimdi ise kız kardeşim yumuşak ses tonuyla yalnızca bir sayfa okuyabilmişti. Sesi yetmediği için daha fazla okuyamadı. Redka onu elinden tuttu, kurumuş dudaklarını kıpırdatarak zar zor işitilir, kısık bir sesle:

— Erdemli kişilerin ruhları tebeşir gibi beyaz ve pürüzsüzdür, –dedi.– Günahkârlarınki ise süngertaşı gibidir. Erdemlilerin ruhu açık bir beziryağı, günahkârlarınki katran gibidir. Çalışmak, üzüntü çekmek, hastalık çekmek lazım, –diye devam ediyordu.– Çalışmayan, üzüntü çekmeyen insan göklerin krallığına erişemez. Karnı tok olanlara, güçlülere, zenginlere, tefecilere eyvahlar olsun! Onlar göklerin krallığını göremeyecekler. Yaprakbiti otu, pas demiri yiyip bitirir...

— Yalan da ruhu, –diye gülerek devam etti kız kardeşim.

Mektubu bir kez daha okudum. O esnada mutfağa, bize haftada bir iki kez –kimden olduğunu bilmediğimiz– çay, Fransız somunu, parfüm kokan dağ tavuğu getiren asker girdi. Elimde iş yoktu, günlerce evde oturmak zorunda kalıyordum. Bize bu somunları gönderen kişi muhtemelen muhtaç durumda olduğumuzu biliyordu.

Kız kardeşimin askerle sohbet ettiğini, neşeyle gülümsediğini işittim. Sonra uzanıp somundan yerken bana doğru:

— Hizmet etmek istemeyip boyacılık yapmaya gittiğinde Anyuta Blagovo ve ben en başından beri haklı olduğunu biliyorduk ama bunu yüksek sesle dile getirmeye korkuyorduk, –dedi.– Söylesene, düşündüğün şeyi beyan etmene engel olan bu güç nedir? En azından Anyuta Blagovo'yu ele alalım. Seni seviyor, sana hayranlık duyuyor, haklı olduğunu biliyor. Beni de bir kız kardeşi olarak seviyor, benim de haklı olduğumu biliyor. Belki de içten içe bana imreniyor ama bir güç onun bize gelmesine engel oluyor. Bizden kaçınıyor, korkuyor.

Kız kardeşim ellerini göğsünün üzerinde kavuşturdu, heyecan içinde:

— Seni ne kadar seviyor, bir bilsen! Aşkını yalnızca bana itiraf etti, hem de sessizce, karanlık bir yerde. Bahçede beni karanlık, ağaçlıklı bir yola götürüp onun için ne kadar değerli olduğunu fısıldadığı zamanlar oldu. Göreceksin bak, hiçbir zaman evlenmeyecek. Çünkü seni seviyor. Ona acıyor musun yoksa?

— Evet.

— Somunları gönderen oydu. Gerçekten komik bir durum, neden gizlenesin ki? Benim de komik ve aptal durumlara düştüğüm oldu ama orayı terk ettim, artık kimseden korkmuyorum. Dilediğim şeyi düşünüyor, yüksek sesle ifade ediyorum. Bu sayede mutluyum. Evde yaşadığım zamanlar mutluluğun ne olduğunu bilmiyordum. Şimdi yerimi bir kraliçeyle bile değişmem.

Doktor Blagovo geldi. Doktora unvanını almıştı, artık bizim şehirde, babasında kalıp dinleniyor, yakın zamanda tekrar Petersburg'a gideceğini söylüyordu. Tifüs ve sanırım kolera aşıları üzerine çalışmak, yurtdışına gidip yetkinleştikten sonra profesör olmak istiyordu. Askerlik hizmetinden çoktan ayrılmıştı. Artık şayaktan bol ceketler, oldukça bol pantolonlar giyiyor, şahane kravatlar takıyordu. Kız kardeşim onun kravat iğnelerine, kol düğmelerine ve muhtemelen züppeliğinden ceketinin ön cebine taktığı kırmızı ipek mendiline bayılıyordu. Bir keresinde, yapacak hiçbir şeyimiz olmadığı için kız kardeşimle onun bütün kıyafetlerini saymaya karar verdik. En az on takımı olduğuna karar verdik. Kız kardeşimi eskisi kadar sevdiği açıktı ama şaka yollu bile olsa bir kere bile onu da beraberinde Petersburg'a ya da yurtdışına götüreceğine dair hiçbir şey söylemiyordu. Kardeşim eğer hayatta kalırsa, ona ve çocuğuna ne olacağını açık bir şekilde kestiremiyordum. O ise sürekli hayal kuruyor, geleceği üzerine ciddi olarak düşünmüyordu. Nereye isterse gitsin, hatta beni terk etsin, yeter ki o mutlu olsun, diyordu. Bu kadarı ona yeterli görünüyordu.

Alışıldığı üzere bize her gelişinde kardeşimi dikkatle muayene ediyor, yanındayken süte ilaç damlatarak içmesini istiyordu. Bu sefer de aynısı oldu. Kardeşimi muayene etti, bir bardak süt içmeye zorladı. Sonrasında odalarımız kreozot koktu.

— Hah, işte, akıllı kız, –dedi bardağı elinden alarak.– Çok fazla konuşmaman gerekiyor ama son zamanlarda saksağan gibi gevezelik ediyorsun. Lütfen, biraz sus.

Kardeşim gülmeye başladı. Daha sonra Doktor Blagovo, benim de oturmakta olduğum Redka'nın odasına girdi, omzuma şefkatle vurdu.

Hastanın üzerine eğilerek:

— Ee, nasılsın ihtiyar? –diye sordu.

Redka dudaklarını hafifçe kıpırdatarak:

— Beyefendi... –dedi.– Beyefendi, müsaadenizle arz edeyim... Her şey Tanrı'nın elindedir, hepimiz öleceğiz... Müsaade edin hakikati söyleyeyim... Beyefendi, siz göklerin krallığını göremeyeceksiniz!

Doktor şaka yollu:

— Ee, ne yapalım, –dedi.– Birilerinin de cehenneme gitmesi gerekiyor.

Birden bilincimde bir şeyler meydana geldi. Sanki rüyadaymışım, kışın gece vakti mezbahanın avlusunda dikiliyormuşum gibiydi. Yanımda da biberli votka kokan Prokofi duruyordu. Kendime gelmek için gayret edip gözlerimi ovuşturdum. O an sanki valinin yanına açıklamada bulunmak üzere gidiyormuşum gibi geldi. Ne daha önce ne de daha sonra başıma buna benzer bir şey gelmişti. Rüyaya benzeyen bu tuhaf anımsamaları sinirlerimin aşırı yorulmasına yorabiliyordum. Mezbahayı ve valinin yanındaki açıklamamı tekrar yaşıyor, aynı zamanda bunun gerçek olmadığını muğlak bir şekilde idrak edebiliyordum.

Kendime geldiğimde evde olmadığımı, doktorla birlikte bir sokak lambasının yanında dikildiğimi gördüm.

Gözyaşları yanaklarından aşağı süzülürken:

— Ne üzücü, ne üzücü, –diyordu.– Neşe içinde, daima gülümsüyor, umut ediyor, durumu ise ümitsiz, canım dostum. Sizin Redka benden nefret ediyor, kız kardeşinize kötü davrandığımı anlatmak istiyor bana sürekli. Kendince haklı ama benim de kendi görüşüm var. Yaşananlardan hiç de pişmanlık duymuyorum. Sevmeliyiz, hepimiz sevmeliyiz, doğru değil mi? Aşk olmasaydı hayat da olmazdı. Her kim aşktan korkar ve kaçarsa, o kişi hür değildir.

Yavaş yavaş başka konulara atladı; bilimden, Petersburg'da beğenilen doktora tezinden bahsetti. Heyecan içinde konuşurken artık ne kız kardeşim ne kendi acısı ne de ben aklına geliyordum. Hayat onu cezbediyordu. Maşa'nın aklında Amerika ve üzeri yazılı yüzük, bunun aklında ise

doktora unvanı ve bilim kariyeri vardı. Yalnızca kız kardeşimle ben eskisi gibi kalmıştık.

Doktorla vedalaştıktan sonra sokak lambasına doğru yanaşıp mektubu bir kez daha okudum. Ve bir bahar sabahı değirmende yanıma gelişini, uzanıp üzerini yarım kürk mantosuyla örtüşünü capcanlı hatırladım. Sıradan bir köylü kadını gibi olmak istiyordu. Başka bir sefer de –o da sabah vaktiydi– dalyanı sudan çekerken kıyıdaki söğütlerin dallarından kocaman yağmur damlaları üzerimize dökülmüş, biz de gülmüştük...

Bolşaya Dvoryanskaya'daki evimiz karanlıktı. Çitin üzerinden tırmandım, küçük lambayı alabilmek için eskiden yaptığım gibi mutfağın arka kapısından geçtim. Mutfakta kimse yoktu, babamı bekleyen semaver fırının yanında tıslıyordu. "Babama şimdi kim çay koyuyor?" –diye düşündüm. Küçük lambayı aldıktan sonra barakaya gittim, burada kendime eski gazetelerden bir yatak yapıp uzandım. Duvarlardaki iri çiviler eskisi gibi amansız görünüyor, gölgeleri titriyordu. Hava soğuktu. Kız kardeşim şimdi gelip bana akşam yemeği getirecek, diye düşündüm. Ancak bir anda hasta olduğunu, Redka'nın evinde yattığını hatırladım. Çitin üzerinden tırmanmam ve bu ısıtmasız barakada uzanmam tuhaf geliyordu. Bilincim karışmıştı, her türden saçma şeyler görüyordum.

Zil sesi duydum. Çocukluğumdan beri tanıdığım seslerdi bunlar: Önce zilin teli duvarda hışırdar, sonra da mutfaktan kısa, ağlamaklı bir zil sesi etrafa yayılır. Kulüpten dönen babamdı bu. Kalkıp mutfağa doğru gittim. Aşçı kadın Aksinya beni görünce ellerini birbirine kenetleyip nedense ağlamaya başladı.

— Kıymetlim! –dedi sessizce.– Değerlim! Ah, Tanrım!

Heyecandan önlüğünü elleriyle buruşturmaya başladı. Meyve ve votka dolu *çetvert**'lik şişeler pencerede duruyordu. Çok susamış olduğum için kendime bir çay fincanı ka-

* 3,0748 litreye denk gelen Rus ölçü birimi. (ç.n.)

dar doldurup kana kana içtim. Aksinya masayı ve sıraları henüz silmişti. Muntazam aşçıların aydınlık ve rahat mutfaklarındaki gibi bir koku vardı etrafta. Bu koku ve cırcır böceğinin ötüşü çocukluğumuzda bizi büyüleyerek mutfağa doğru çeker, masallara, papaz kaçtı oyununa sürüklerdi...

Aksinya telaş içinde, nefesini tuta tuta yumuşak bir ses tonuyla:

— Ya Kleopatra nerede? –diye sordu.– Peki, şapkan nerede yavrum? Karının Petersburg'a gittiğini söylüyorlar, doğru mu?

Aksinya, annem daha hayattayken bizde çalışırdı. Bir zamanlar Kleopatra ile bana teknenin içinde banyo yaptırırdı. Şimdi de onun için öğüt verilmesi gereken çocuklardık hâlâ. Yaşlı bir hizmetkârın görüşmediğimiz bütün süre boyunca bu mutfağın sessizliğinde dirayetle biriktirebileceği bütün düşünceleri çeyrek saat gibi bir sürede önüme serdi. Doktorun Kleopatra'yla evlenmeye zorlanabileceğini söyledi. Sadece gözdağı vermek gerekiyormuş. Eğer iyi bir dilekçe yazılırsa piskopos onun ilk evliliğini hükümsüz kılacaktı. Karıma haber vermeden Dubeçnya'yı satıp parayı bankaya kendi adıma yatırmam iyi olurdu. Kız kardeşimle birlikte babamın ayaklarına kapanıp düzgünce yalvarırsak belki bizi bağışlardı. Meryem Ana adına da bir ayin düzenlemek gerekirdi...

Babamın öksürüğünü duyunca:

— Haydi, git yavrum, konuş onunla, –dedi.– Git konuş, önünde eğil, başın kopup düşmez.

Gittim. Babam çoktan masasının başına oturmuş, gotik pencereleri olan ve yangın kulesini andıran geniş kuleli yazlık bir evin planını çiziyordu. Tuhaf bir inatla ve yeteneksizce çizilmiş bir plandı bu. Çalışma odasına girdikten sonra planını görebileceğim bir yerde durdum. Babamın yanına ne için geldiğimi bilmiyordum. Ancak onun o ince yüzünü, kırmızı boynunu, duvardaki gölgesini görünce boynuna atılmak, Aksinya'nın da öğrettiği gibi ayaklarına kapanmak

istedim. Gel gör ki gotik pencereleri ve geniş bir kulesi olan yazlık evin görüntüsü beni dizginliyordu.

— İyi akşamlar, –dedim.

Bana şöyle bir baktı, sonra gözlerini hemen planın üzerine indirdi.

Bir süre bekledikten sonra:

— Ne istiyorsun? –diye sordu.

— Size kız kardeşimin çok hasta olduğunu söylemek için geldim, –dedim. Yakında ölecek, –diye de ekledim boğuk bir sesle.

Babam gözlüğünü çıkarıp masaya koyarak:

— Ne yapalım? –diye iç çekti.– Ne ekersen, onun biçersin. Ne ekersen, –diye tekrar etti masadan kalkarak,– onu biçersin. Lütfen, hatırlamanı istiyorum. İki yıl önce bana gelmiştin. Tam da burada senden hatalarını bir kenara bırakmanı rica ettim, hatta yalvardım. Atalarına yönelik görevini, şerefini ve yükümlülüklerini, kutsal bir şekilde korumak zorunda olduğumuz geleneklerimizi hatırlattım sana. Peki, beni dinledin mi? Tavsiyelerimi göz ardı ettin, kendi yanlış görüşlerine tutunmaya inatla devam ettin. Üstelik kız kardeşini de bu hatalarının içine sürükledin, ona ahlak kurallarının, utanma duygusunun ne olduğunu unutturdun. Şimdi ikiniz de kötü durumdasınız. Ne yapalım? Ne ekersen, onu biçersin!

Bunları söylerken çalışma odasında gezinip duruyordu. Yanlışlarımı itiraf etmek için yanına geldiğimi düşünüyordu muhtemelen. Herhalde kendim ve kız kardeşim için af dilemeye başlamamı bekliyordu. Ben de bir yandan üşüyor, hummalı gibi titriyordum. Güçlükle ve kısık bir sesle:

— Ben de sizden hatırlamanızı istiyorum, –dedim.– Tam da burada beni anlamanız, düşünüp taşınmanız, nasıl ve ne uğruna yaşamamız gerektiği konusunda birlikte karar vermemiz için yalvarmıştım size. Siz ise cevaben atalarımız, şiir yazan büyükbabamız hakkında konuşmuştunuz. Şimdi size biricik kızınızın durumunun ümitsiz olduğunu söylüyorlar,

siz ise tekrar atalarımızdan, geleneklerimizden bahsetmeye başlıyorsunuz... Ölüm yakınınızdayken, şurada beş ya da on yıllık ömrünüz kalmışken bu yaşta böylesi bir kaygısızlık!

Babam sertçe:

— Neden geldin buraya? –diye sordu. Belli ki onu kaygısız diye azarladığım için gücenmişti.

— Bilmiyorum, sizi seviyorum. Birbirimizden bu kadar uzak olmamıza tarif edilemeyecek biçimde üzülüyorum. Bu yüzden geldim işte. Sizi hâlâ seviyorum. Lakin kız kardeşim sizden tamamen kopmuş bir halde. Sizi affetmiyor, hiçbir zaman da affetmeyecek. Yalnızca adınız bile onda geçmişteki hayatına yönelik tiksinti uyandırıyor.

— Bunda kabahati olan kim peki? –diye bağırdı babam.– Sensin kabahati olan, alçak herif!

— Evet, ben kabahatli olayım, –dedim.– Birçok konuda kabahatim olduğunu kabul ediyorum. Ancak bizim de yaşamamızı zorunlu gördüğünüz bu hayatınız neden bu kadar sıkıcı ve verimsiz? Artık otuz yıldan beri inşa etmekte olduğunuz bu evlerin birinde kabahatli olmamak için nasıl yaşanması gerektiğini kendilerinden öğrenebileceğim insanlar neden yok? Koca şehirde tek bir şerefli insan yok! Sizin bu evleriniz, annelerin, kızların mahvedildiği, çocukların işkence gördüğü lanetli yuvalardır... Zavallı annem benim! –diye devam ediyordum çaresizlik içinde.– Zavallı kız kardeşim! İnsan kendini votkayla, kâğıt oyunlarıyla, dedikodularla aptallaştırmalı; alçaklık, ikiyüzlülük etmeli ya da bu evlerde gizlenen dehşetin bir parçasını bile görmemek için on yıllarca planlar çizip durmalı. Yüzyıllardan beri var olan şehrimiz, bütün bu süre boyunca vatana tek bir faydalı insan vermemiştir! Tek bir! Azıcık canlı, parlak olan ne varsa daha başlangıcında boğdunuz! Burası dükkân sahiplerinin, tavernacıların, yazmanların, ikiyüzlülerin şehri. Aniden toprağın içine girip ortadan kaybolsa tek bir canlının bile üzüntü duymayacağı gereksiz, faydasız bir şehir burası.

Babam masadan cetveli alarak:

— Seni dinlemek istemiyorum, alçak herif! –dedi.– Sarhoşsun sen! Babanın karşısına bu şekilde çıkmaya cesaret edemezsin! Sana son kez söylüyorum, bunu o ahlaksız kız kardeşine de ilet, benden hiçbir şey alamayacaksınız. Dik kafalı çocuklarımı kalbimden söküp attım. Eğer dik kafalılıklarından ve inatlarından acı çekiyorlarsa onlara acımam. Nereden geldiysen oraya gidebilirsin! Tanrı beni sizlerle cezalandırmayı uygun gördü. Ama ben tevazuyla bu acıya katlanıyorum. Eyüp gibi acılarımda, sonsuz emeğimde teselli buluyorum. Islah olmadığın sürece kapımın eşiğinden geçemezsin. Adil biriyim ben, söylediğim her söz faydalıdır. Eğer kendi iyiliğini istiyorsan sana bugüne kadar söylediklerimi ve şu an konuştuklarımı ömrün boyunca aklından çıkarma.

Elimi sallayıp çıktım. Daha sonra, o gece ve ertesi gün ne oldu hatırlamıyorum.

Söylediklerine göre sokaklarda şapkasız, sallana sallana yürümüş, bağıra bağıra şarkı söylemişim. Ardıma takılan bir grup çocuk da:

— Kısa günün kârı! Kısa günün kârı! –diye bağırıyormuş.

XX

Eğer kendime bir yüzük sipariş etmek isteseydim, üzerine "hiçbir şey geçmez" yazdırmayı seçerdim. Hiçbir şey iz bırakmadan geçmiyor, buna inanıyorum. Attığımız her küçük adım bugünkü ve gelecekteki hayatımız için bir önem taşımakta.

Yaşadığım şeyler boşuna geçip gitmedi. Büyük mutsuzluklarım ve sabrım buradaki insanların yüreğine dokundu. Artık beni "kısa günün kârı" diye çağırmıyorlar, benimle alay etmiyorlar, pazardaki dükkânların önünden geçerken artık üzerime su boca etmiyorlar. İşçi olmama çoktan alışmış durumdalar. Soylu biri olarak boya kovaları taşımamı ve cam takmamı tuhaf bir şey olarak görmüyorlar. Aksine

bana severek sipariş veriyorlar. Artık iyi bir usta ve Redka'dan sonra en iyi müteahhit olarak görülüyorum. Redka iyileşip eskisi gibi çan kulelerinin kubbelerini iskele olmadan boyasa da artık çocukları idare edebilecek güçte değil. Onun yerine artık ben şehirde koşturup sipariş arıyor, işçileri kiralayıp ücretlerini ödüyorum. Yüksek oranda faizle borç paralar alıyorum. Müteahhit olduktan sonra ucuz bir sipariş yüzünden üç gün boyunca şehirde nasıl koşturup çatı ustası aranırmış, anlıyorum artık. Bana kibar davranıyorlar, siz diye hitap ediyorlar, çalıştığım evlerde çay ikram edip yemek yemek isteyip istemediğimi sorduruyorlar. Çocuklar ve genç kızlar sık sık yanıma geliyor, merakla ve acıma duygusuyla bana bakıyorlar.

Bir keresinde valiliğin bahçesinde çalışıyor, bir çardağı mermere benzetmek için boyuyordum. Etrafta dolaşan vali çardağın içine girdi, yapacak başka bir şey olmadığı için benimle konuşmaya başladı. Ben de ona bir zamanlar beni açıklama yapmak üzere makamına nasıl davet ettiğini hatırlattım. Bir dakika boyunca yüzüme dikkatlice baktı, sonra ağzını *o* harfi gibi yaparak ellerini iki yana ayırdı:

— Hatırlamıyorum! –dedi.

Yaşlandım, sessizleştim, sert ve ciddi bir adam oldum, nadiren gülüyorum artık. Redka'ya benzemeye başladığımı, onun gibi çocukların canını gereksiz nasihatlerimle sıktığımı söylüyorlar.

Eski karım Maria Viktorovna şimdi yurtdışında yaşıyor. Babası olan mühendis de doğu vilayetlerinin birinde yollar inşa ediyor, kendine mülkler satın alıyor. Doktor Blagovo da yurtdışında. Dubeçnya yeniden Bayan Çeprakova'nın eline geçti. Mühendisle yüzde yirmi indirim pazarlığı ederek burayı satın aldı. Moisey artık melon şapkayla geziyor. Hafif atlı arabasının üzerinde sık sık şehre birtakım işler için uğrayıp bankanın önünde duruyor. Kendine ipotekli bir mülk satın aldığını ve almaya niyetlendiği Dubeçnya'nın durumunu

bankadan sürekli öğrenmeye çalıştığını söylüyorlar. Zavallı İvan Çeprakov hiçbir şey yapmadan, sarhoşluk ederek uzun süre şehirde yalpalayarak dolaştı durdu. Onu bizim işe dahil etmeye çalıştım. Bir keresinde bizimle beraber çatı boyamış, cam takmış, hatta işten hoşlanmaya bile başlamıştı. Ve gerçek bir badanacı gibi beziryağı çalmış, bahşiş dilenmiş, ayyaşlık etmişti. Ancak kısa sürede işten bıktı, canı sıkıldı ve Dubeçnya'ya döndü. Çocukların sonradan bana itiraf ettiklerine göre onları gece vakti birlikte Moisey'i öldürüp Bayan Çeprakova'yı soymak için ikna etmeye çalışmış.

Babam oldukça yaşlandı, kamburlaştı. Akşamları evinin önünde dolaşıyor. Artık uğramıyorum ona.

Kolera zamanı Prokofi, dükkân sahiplerini biberli votka ve katranla tedavi ediyordu. Ve bunun karşılığında para alıyordu. Gazetemizden öğrendiğime göre kendi kasabında otururken doktorlar hakkında ileri geri konuştuğu için değnek cezasına çarptırılmış. Tezgâhtarı Nikolka koleradan öldü. Karpovna hâlâ yaşıyor ve eskisi gibi Prokofi'sini seviyor, ondan korkuyor. Beni her gördüğünde başını kederli kederli sallıyor, iç çekerek:

— Mahvettin hayatını! –diyor.

Çalışma günlerinde sabah erkenden akşama kadar işle meşgul oluyorum. Bayram günleri güzel havalarda minik kız yeğenimi kucağıma alır –kız kardeşim oğlan bekliyordu ama kız doğurdu–, yavaş yavaş mezarlığa giderim. Burada dikilerek ya da oturarak sevdiğim mezarı uzun uzun seyreder, küçük kıza annesinin burada yattığını söylerim.

Bazen mezarın başında Anyuta Blagovo'ya rastlarım. Selamlaşırız. Konuşmadan dikilir yahut Kleopatra'dan, küçük kızından, bu dünyada yaşamanın ne kadar üzücü bir şey olduğundan bahsederiz. Sonrasında mezarlıktan çıkarak sessizce yürürüz. Anyuta da benimle yan yana biraz daha yürüyebilmek için bilerek adımlarını yavaşlatır. Sevinçli, mutlu küçük kız parlak gün ışığından gözleri kamaşarak gülümser,

küçük ellerini Anyuta'ya uzatır. Biz de durup bu sevimli küçük kızı birlikte okşarız.

Şehre girdiğimizde ise Anyuta Blagovo heyecanlanır, yüzü kızarır, benimle vedalaşarak tek başına, sert ve ciddi adımlarla yürümeye devam eder. Anyuta'yla karşılaşanların hiçbiri ona bakınca daha demin benimle birlikte yürüdüğünü ve hatta çocuğu okşadığını aklına getirmez.

1896